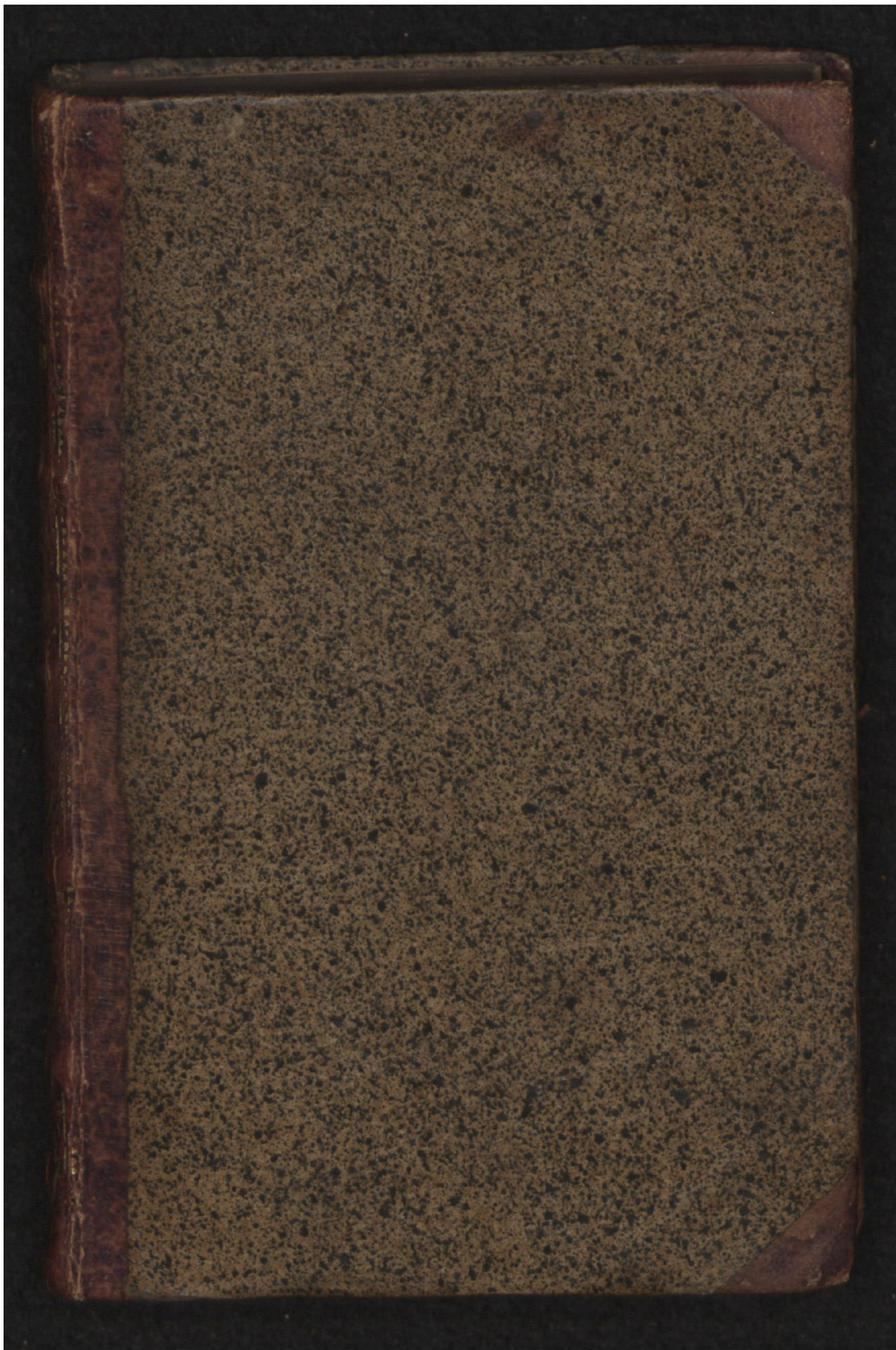
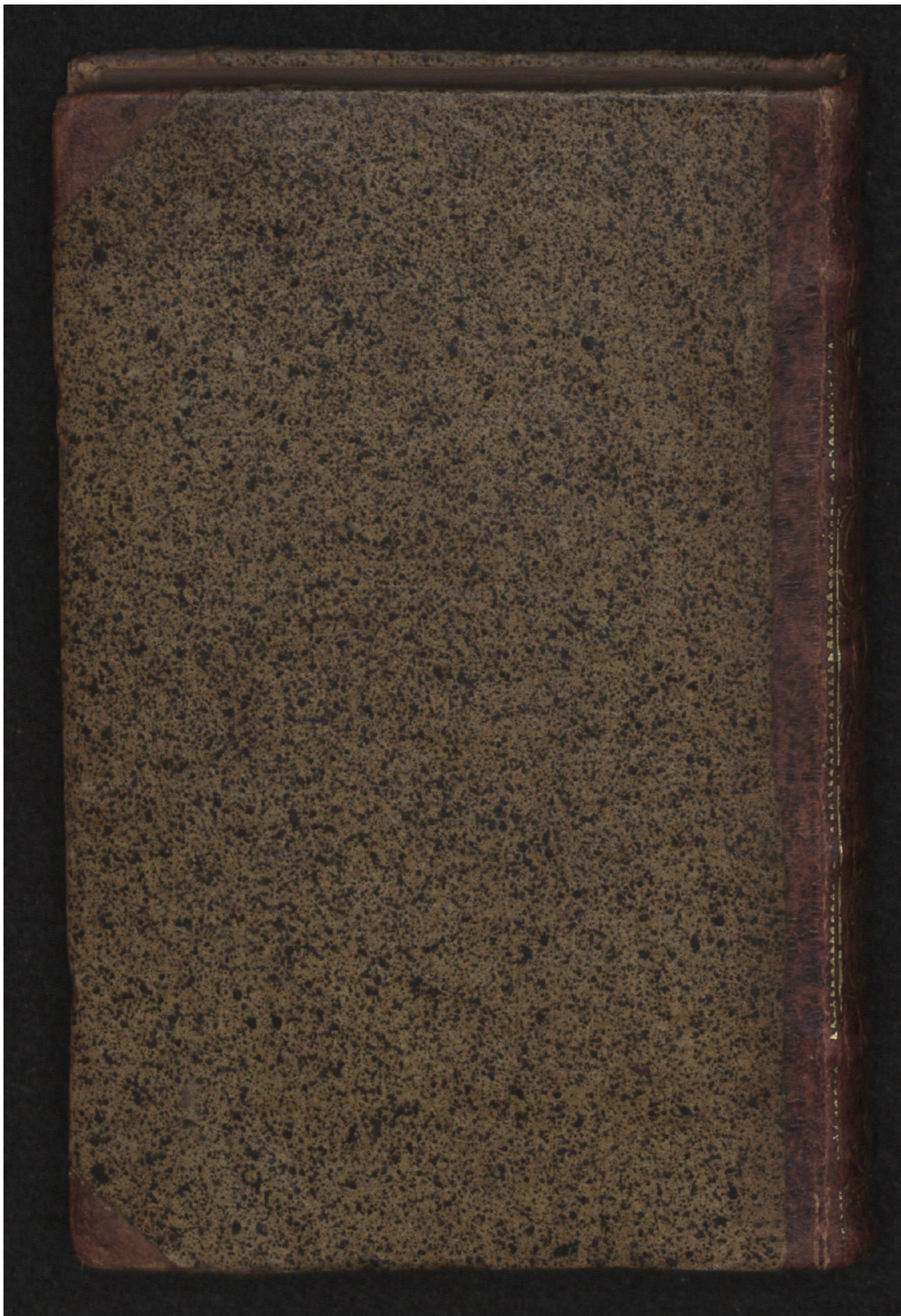

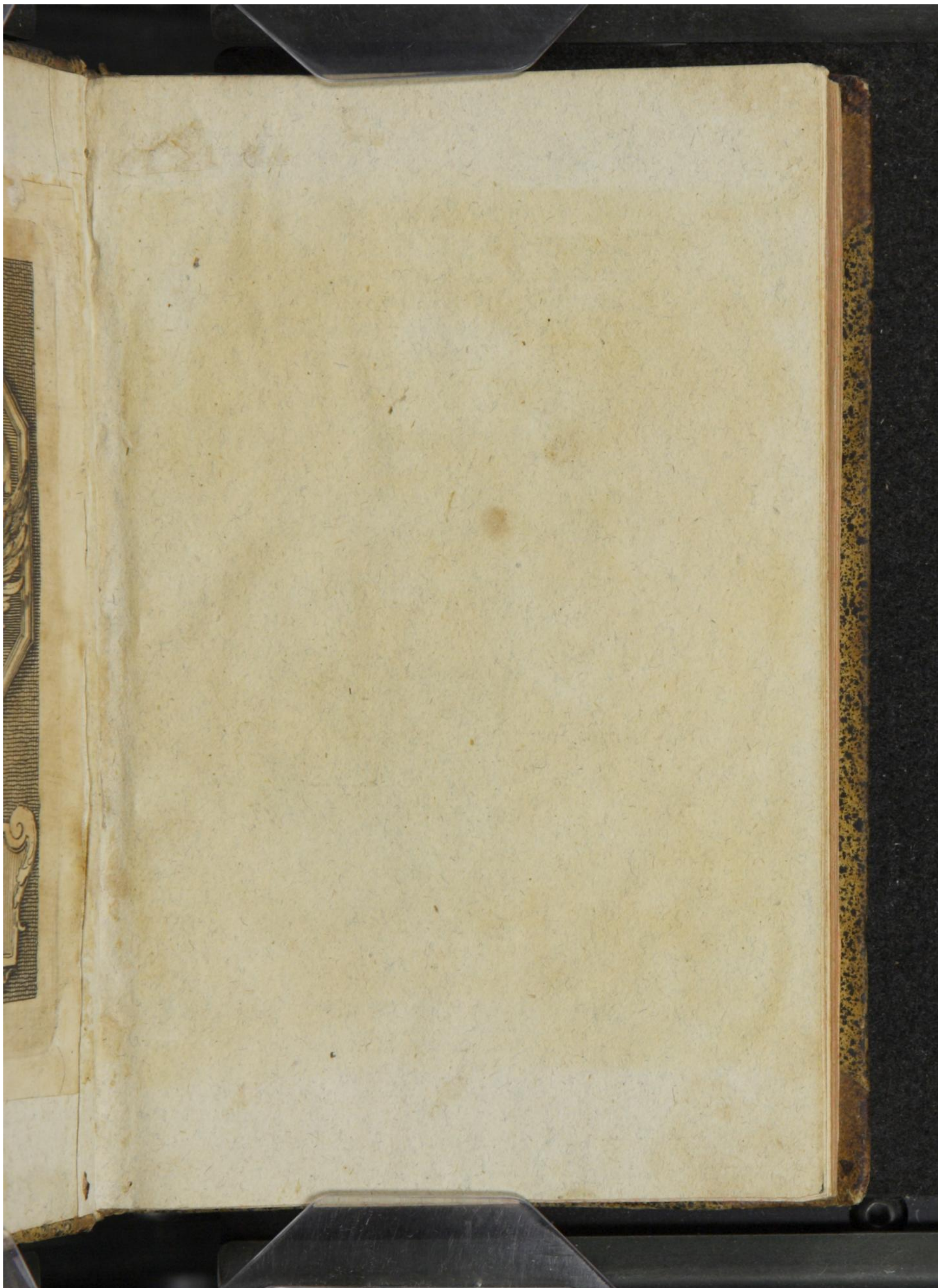

No. 494.

VI

CHRI

ET ORT

STITVTIO

PRAECIPV

Religioniscapit

consequend

ria

Nicolao

NVNC PRI

in Latinam

Andrea Se

FRANCO

VIA VITAE.
CHRISTIANA ET ORTHODOXA INSTITVTIO, COMPLECTENS
PRAECIPVA CHRISTIANAE Religionis capita, quæ homini ad ſalutem conſequendam cognitu neceſſaria ſunt, tradita

A'
Nicolao Hemmingio.

NVNC PRIMVM EX DANICA in Latinam linguam translata, ab

Andrea Seuerino Velleio.

FRANCOFVRTI AD MOENVM,

M. D. LXXX.

GENEROSO ET MAGNIFICO VIRO, SAPIENTIA, PIETATE ET VIRTVTE

præſtanti Biornoni Kaaes, Domino de Starupgaard, Senatori regni Daniæ prudentiſſimo, regio in arce Malmogienſi præſidi: & huius dilectæ coniugi, nobili, caſtæ & piæ Dominæ, Chriſtinæ Nicolai Fil.

Gratiam & pacem à Deo patre, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, precatur

Nicolaus Hemmingius.

OMnium, quæ ſunt in mundo, rerum, nihil neque melius, nec preciosius, neque adèo vtilius, quàm Deum & voluntatem ipſius rectè noſſe & hunc ipſum colere atque venerari. Quemadmodum enim vniuerſus hic mundus momentaneus eſt & tranſibit, ita etiam huius opes, quantumuis ſpecioſis ac magnificis inſcribantur titulis, fluxas omnes &

caducas esse, experientia quotidiana demonstrare ac docere nos posset, nisi occæcari aut fascino quasi dementari nos ab eo pateremur.

Deum autem rectè nosse, & agnitum iuxta voluntatem ipsius in verbo patefactam ritè colere, id demum verò in æternum permanet, & hominem ab hac mundi inconstantis fluxibilitate, rectà in vitam & salutem æternam perducit.

Itaq; apud Iohannem inquit Christus: Hæc est vita æterna, vt agnoscant te solum esse verum Deum, & quem misisti, Iesum Christum. Et alibi: Quid prodest homini, si mundum vniuersum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur? Propterea rectè iudicat Dauid Psal. 84. vbi inquit: Melior est dies vna in atrijs tuis, super millia. Elegi abiectus esse in domo Dei mei, magis quàm habitare in tabernaculis impiorum.

Quia Sol & Scutum Dominus Deus, gratiam & gloriam dabit Dominus

minus, non priuabit bonis eos qui ambulant in innocentia.

Hiſce verbis conſtituit Dauid diſcrimen inter eos, qui ſunt extra Eccleſiam, & hos qui in Eccleſia Chriſtiana exiſtentes, Dei eſſentiam ac voluntatem rectè norunt. Collocat autem diſcrimen hoc in rebus quinq; maximè memorabilibus, ex quorum antitheſi illuſtrius vtrũq; apparet, videlicet, & quantum ſit Deus ac ſumma beatitudo filiorũ Dei, & contrà quanta ſit miſeria ac calamitas, etiam potentiſſimorum in hoc mundo, qui nõ ſunt ciues Eccleſiæ Dei.

Primum bonum & commodum filiorum Dei ſeu Eccleſiæ, eſt quòd Deus ipſe in ea ſit tanquam ſol lucidiſſimus. Vt enim ex ſole hoc aſpectabili eſt mundo lux, calor & radij, quibus omnia viuificantur & fouentur: Ita ex Deo, qui eſt ſol inuiſibilis, eſt Eccleſiæ ſplendor, id eſt, clara Dei noticia, eſt calor, hoc eſt, affectus ſpe, fide, dilectione ardentes, &

radij, qui ſunt multiplices conſolatio nes, quibus anima fidelis viuificatur, fouetur & exhilaratur.

Hic Sol vt timentibus Deum oritur, ita negligentibus perniciosè viuentibus & ſecuris occidit. Cauendum itaq; ſummopere, ne pij ſua quadam ſocordia legendi aut audiēdi verbum Dei, in quo hic Sol relucet, ſinãt hunc ſolem ſibi obſcurari aut occultari. Nam vt hic ſol aſpectabilis, ſi viſus fuerit ægroto in ſomnijs occultari aut obſcurari, periculum eſt inſtare, vt ait Hippocrates, ægroto certiſſimam mortem: Ita ſi Sol noſter Chriſtus obſcuretur nobis, abolita vel obſcurata doctrina, non tenebræ ſolùm, ſed mors animæ & cõdemnatio æterna certiſſima impendent.

Porrò hinc æſtimare licet miſeriam eorum, quotquot hoc Sole ſeu verbo Dei deſtituuntur. Nam & in tenebris ignorantiæ palpitant cæci, & ignari Dei horrenda animorum conſternatione percelluntur, cum ſe

pecca-

peccatum in eorum conſcientijs prodit. Et quamuis in multis conſcientia veluti cauterio aduſta videatur, ac ſi expers eſſet omnis ſenſus peccati, expergiſcetur tamen aliquando, vel in extremo mortis agone, & miſeram animam in deſperationem adiget. Quo nihil aut triſtius aut acerbius accidere poteſt homini, qui potius ſe nunquam creatum ac in lucem editum mallet.

Secundum bonum ſeu commodũ eorum, qui Dei eſſentiam ac voluntatem norunt, & huic ſe morigeros præſtant, eſt quòd Deus ſit ipſis ſcutum, quo cinguntur, defenduntur & muniuntur aduerſus regnum tenebrarum. De hoc ſcuto loquitur Dauid Pſalmo 5. cum ait: Lætabuntur omnes qui ſperant in te, in æternum exultabunt, & habitabis in eis, & gloriabũtur in te omnes, qui diligunt nomen tuum. Quoniam tu benedices iuſto, Domine, vt ſcuto, bona voluntate tua coronas nos.

Item Psal. 18. Et dedisti mihi scutum salutis, & dextera tua sustentat me.

Hoc enim modo beneplacitum est Deo, quòd non solùm suos corona bonæ suæ voluntatis cingere velit, verumetiam perpetua benedictione fœlices esse. Paulus cum scribit Ephesijs, assumite scutum fidei, quo possitis omnia iacula maligni illius ignita extinguere, significat tum demum nos cingi fidei clypeo, quando fidem inconcussam doctrinæ, cum fiducia misericordiæ & bona conscientia retinentes, militamus honestam militiam.

Hoc scuto quia carent hostes Dei, quid quæso illis poterit esse miserius? Nudi enim & inermes cum sunt, Diabolo principi tenebrarum resistere nequeunt, sed in eis plenum ipse obtinet imperium, & de vno scelere in aliud præcipitat, donec eos funditus perdiderit.

Tertium bonum seu commodum, quod pij habent ex salutari agnitione &

ne & timore veri Dei, appellatur à Dauide Gratia. Hæc autem gratia eſt fauor Dei remittentis peccatum credentibus, propter mortem filij, & ornantis eos veſte mundiſſima, quæ eſt Chriſti obœdientia ſeu iuſticia, qua ita coram Deo iuſti reputantur, ac ſi ipſi legem impleuiſſent. At qui ſunt extra Eccleſiam, huius gratiæ ſalutaris expertes ſunt, & manent ſub peccato, ira Dei & æterna condemnatione propter ſuam iniquitatem.

Quartum commodum, quo agnoſcentes & timentes Deum fruuntur, vocatur à Dauide Gloria. Hæc eſt adoptionis filiorum Dei adoptio, Spiritus ſancti inhabitatio, & æternæ beatitudinis hæreditaria poſſeſſio, per Ieſum Chriſtum. E diuerſo autem, qui Deum non norunt, mancipia & habitacula ſunt Sathanæ, huius Spiritu agitantur, & ſempiternæ ignominiæ reſeruantur.

Quintum bonũ ſeu commodum,

quod pijs Deus per Pſalmiſtam promittit, his verbis continetur: Non priuabit bonis eos, qui ambulant in innocentia. O quanta eſt hæc promiſſio. Idem enim eſt ac ſi diceret, Innocentes, hoc eſt, qui Deo ex fide præſtant obœdientiam, abundabunt omnibus bonis donati, ita vt perpetuò ijs fruantur, & in æternum non timebunt ſibi ab vllo malo. Et quamuis enim omnes filij Dei perſecutionem patientur in hoc mundo, tamen certi ſunt de bonis promiſſis, quæ ſpe hic obtinent, & in futura vita abſque omni impedimento poſſidebunt in æternum. Contrà verò, qui nec Deum ex verbo ſuo noſſe, neque iuxta voluntatem ipſius eum timere didicerunt, his nunquam deerunt ignominiæ, dolores & calamitates, ſed Diabolo, cui militarunt, erunt ſubiecti in omnem æternitatem.

Hinc iam facilè quiuis intelligit, veriſſimum eſſe quod ab initio pro

poſui

posui, videlicet omnium quæ sunt in mundo rerum, nihil neq; melius, nec preciosius, neque adeò vtilius, quàm Dei essentiam & voluntatem rectè nosse, & quòd hæc noticia hauriatur ex verbo Dei, in quo & se ipsum & voluntatem suam patefecit.

Verùm ne quis patiatur se à Diabolo atque huius membris seduci, sciendum est, quòd non aliunde sit quærendum Verbum Dei, quàm ex Mosis, Prophetarum, Euangelistarum atque Apostolorum scriptis, qui testimonio ornati sunt Dei omnipotentis, qui æterna est veritas & mentiri non potest, quemadmodum inquit Paulus.

Verùm, obijciat aliquis, aut sentiat saltem secum in corde suo, quod multi faciunt, etiamsi ore non exprimant, hoc modo: Si certi essemus, illud verbum reipsa esse ipsius Dei, sanè esset rerum omnium longè preciosissimum, sed aduersatur huic magna ex parte mundus, &

pauci ſunt, qui illud amplectuntur & pauciſſimi horum, qui iuxta illud viuunt. Imo etiam plurimi, qui ore quidem verbum Dei eſſe confitentur, vita tamen & moribus, contrarijs ipſi verbo, de quo ſolenniter gloriantur, idem pernegant?

Hæc procul omni dubio illa eſt tentatio, quam primis noſtris parentibus inſpirauit Diabolus, qua etiam eos ſeduxit, nec ceſſat hodie indefeſſo ſtudio, hac arte ſua veteratoria, quamplurimos circumuenire ac perdere. Inprimis itaque neceſſarium eſt omnibus Chriſtianis, habere in promtu, de certitudine verbi Dei, firma argumenta atque certas demonſtrationes, quæ in veteri & nouo Teſtamento paſſim reperiuntur.

Duo autem ſunt in vniuerſum teſtimoniorum genera, quibus doctrina Eccleſiæ in libris Propheticis & Apoſtolicis tradita, verè á Deo ipſo profecta atq; inſpirata conuincitur. Horum primum eſt teſtimonium externum.

Alte-

Alterum verò internum in cordibus ſingulorum piorum.

Externum teſtimoniũ voco, quod in ſenſus hominum incurrit, vt veritatis cœleſtis ſplendorem ad mentem tranſmittat. Huius ſex ſunt partes, quarum ſingulæ etſi per ſe, ad euincēdam doctrinæ Eccleſiæ certitudinem infallibilem ſufficerent, tamen optimo Deo placuit tot modis noſtræ infirmitati ſuccurrere.

Prima igitur pars externi teſtimonij eſt patefactio diuina, per quam Deus ipſe, de ſua arcana ſede procedens, propria voce reuelauit ſuam voluntatem de doctrina Legis & Euangelij. Et quamuis Deus ſæpius diuerſis temporibus ſe patefecerit, eandem doctrinam alijs atq; alijs verbis inculcans, nos tamen ſelectiores quaſdam apparitiones Dei recitabimus.

Principiò itaque Adamo poſt lapſum apparuit, & doctrinam legis & Euangelij primus ſua voce tradidit.

Quod

Quòd enim pœnas inflixit ob contumaciam parentibus noſtris, in perpetuum teſtimonium iræ ſuæ aduerſus peccatores, ad Legẽ pertinet. Quòd vero promiſit, Semen mulieris contriturum caput ſerpentis, vox Euangelij eſt.

Deinde apparuit Deus Nohe, & facto ſtupendo vtramque doctrinam Legis & Euangelij confirmauit. Nam cum impœnitentes diluuio perdidit, Legis ſuæ ſententiam executus eſt. At cum Nohe credentem verbo ſuo, & obœdientem ſibi fide, liberat, teſtimonium edidit ſeruatæ promiſſionis gratiæ, quæ eſt Euangelij.

Poſt diluuium apparuit Deus Abrahamo decies, eius filio Iſaac bis, & nepoti Iacobo ſepties. In quibus apparitionibus non diuerſa ſed eadem ſemper doctrina de ſemine mulieris, hoc eſt, de CRISTO IESV Saluatore noſtro, propoſita eſt.

Poſt

Poſt hæc in Aegypto Moſi apparu-
it Dominus, vtramque doctrinam Legis & Euangelij repetens, & factis ſtupendis confirmans. Ad Legem enim referenda eſt iuſta pœna & calamitas Pharaonis & huius ſatellitum. Ad Euangelium verò liberatio illa glorioſa populi cum Moſe ex domo ſeruitutis Aegyptiaca. Quæ ſingula figura ſunt nouiſſimi iudicij, in quo Deus condemnabit Diabolum cum omnibus ſuis aſſeclis, & recipiet ad ſe in æterna tabernacula quotquot Chriſto viua & vera fide conſtanter adhæſerunt.

In nouo quoque Teſtamento idem Deus ſuum verbum ſonuit de cœlo, & proprio ore nobis Chriſtum doctorem commendauit, dicens: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui, hunc audite. Ac ſi diceret, Olim promiſi ſemen mulieris contriturum caput ſerpentis, & reparaturum imaginem meam in homine, ſublata legis male-

dictio-

diction e, Ecce hic adest, eum audite, quibus vita & salus cordi est. In hoc enim mihi complacui, hoc est, per hunc reconciliatus sum mundo, id est, omnibus ijs, qui ipsum fide receperint.

Has omnes apparitiones cum multis alijs, in quibus eadem semper doctrina est inculcata, opponamus ipsi Diabolo & omnibus impijs Sophistis, Mahometistis, incredulis Iudæis, prophanisq; gentibus, & propriæ denique rationi & sapientiæ carnali, ascribentes soli Deo laudem veritatis.

Secunda pars externi Testimonij est varietas miraculorum, hoc est, peculiariorū & extraordinariorum operum Dei, quæ à nulla creatura fieri possunt. Hæc omnia fecit Deus vt nostræ imbecillitati succurreret, vt cum in oculos externa hæc miracula incurrerent, mente statueremus Dei esse doctrinam, quæ eiusmodi operibus quasi sigillis confirmatur.

Etsi autem hæc miracula innume-

ra sint

ra ſint inde ab initio mundi vſq; ad tempora Apoſtolorum, tamen vnus eſt omnium ſcopus & finis, vt confirment veritatem Dei, hoc eſt, doctrinam Legis & Euangelij.

In veteri Teſtamento reperiuntur miracula, edita ante diluuium, in diluuio & poſt diluuium. Item in Aegypto & poſt exitum ex Aegypto, atq; in deſerto quadraginta annorũ ſpacio. Similiter tempore Ioſuæ, Iudicum, Regum, captiuitatis Babylonicæ, & Maccabæorum, vſq; ad aduentũ Chriſti, quæ omnia obſignabant eandem doctrinam ſæpius repetitam.

Noui autem Teſtamenti miracula ſunt non minus ſtupenda à Chriſto facta, de quibus ad Iudæos inquit: Si mihi non creditis, credite operibus meis. Inprimis hoc conſideratu dignum eſt, quòd Chriſtus tertio die reſurrexit à mortuis, & poſtea in conſpectu quingentorum fratrum viſibiliter aſcẽdit ad cœlos, atque ita com

pleuit primã promiſſionem factam Adamo.

Hæc omnia, immo vel vnum horum miraculorũ ſufficeret nobis, vt verbo Dei crederemus, ſed ita viſum fuit Deo noſtræ infirmitati horũ varietate ſuccurrere.

Tertia pars externi teſtimonij, eſt certiſſima prophetiarum completio, quæ teſtatur, per os ſuorum miniſtrorum Deum ipſum locutum eſſe. Habemus enim immotum fidei noſtræ fundamentum, quando prædictionibus de Meſſia ſeu Chriſto, factis à Moſe, Dauide, Daniele & alijs Prophetis, reſpondere videmus hiſtoriam Euangelicam. Firmitas fidei, inquit Auguſtinus, in eo eſt, quia omnia quæ eueniunt in Chriſto, prædicta ſunt. hinc fides noſtra cõcludit hoc modo.

Is ſolus absq; omni dubio eſt verus & vnicus Meſſias & Saluator mundi, in quem ſolum congruit, quicquid prædictũ eſt de Meſſia à Moſe & omnibus alijs Prophetis Dei.

In ſolum Ieſum Mariæ filium, con
gruit quicquid prædictum eſt de Meſ-
ſia à Moſe & reliquis omnibus Prophe
tis Dei.

Igitur ſolus Ieſus Mariæ virginis fi-
lius, eſt ſolus abſq; omni dubio verus
& vnicus Meſſias & Saluator mundi.

Supra hoc fundamentum ædifica
uerunt Apoſtoli Chriſti, Petrus & Pau
lus, fidem gentium, quæ nũquam cre
dituræ erant in Chriſtum, niſi ipſis de
monſtraſſent hanc prædictionum &
euentuum in Chriſto congruẽtiam.
Hac de re legatur Act. 17. 2. Pet. 1.

Ad eundem quoque modum, ex-
tant Prophetarum prædictiones, de
Eccleſiæ grauiſſimis perſecutionibus,
quas exequi Antichriſtũ Romanum
& Mahometum, hodierno die ex-
perimur. Hîc nos conſolemur & eri-
gamus aduerſus regnum Papæ & fu-
rores Mahometicos, quando con-
ferimus euentum cum lõgè antea fa-
ctis vaticinijs. De Põtificis Romani &

Mahometi Tyrannide prædixerunt Ieremias & Daniel, hæc autem cum euenisse videmus, quid restat quo minus statuamus euentura quæ prædicta sunt de aduentu regni Iesu Christi, quo videlicet in nouissimo die apparebit, excitaturus omnes à mortuis, eos quidem qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ, qui verò mala egerunt, in resurrectionem Iudicij, quemadmodum de hoc vberius nos tota sacra scriptura passim docet.

Quarta pars externi testimonij est Mosis, Prophetarum, Christi, Apostolorum ac Catholicæ totius Ecclesiæ consensus in doctrina & cultu. Nam hi omnes vnanimi consensu, eandem Legis & Euangelij doctrinam, eandemq; colendi Deum rationem tenuerunt. Neq; hunc consensum diuersitas ceremoniarum, quæ pro ratione temporum mutatæ sunt, turbauerunt, eodem manente vbiq; veræ & salutaris doctrinæ fundamento. Quod si diuinitus non fuisset in-

spirata

ſpirata hæc doctrina, tãtus neutiquam conſenſus extitiſſet in hiſce Dei miniſtris, quos ſucceſſores horum ſequi eadem docendo & proponendo, par eſt. Id vbi fit, neceſſe eſt ibidem veram eſſe Chriſti Eccleſiã, nec vſquam ſine hoc alibi.

Quinta pars externi teſtimonij eſt duratio & conſeruatio Eccleſiæ, inde à mundi initio ad hoc vſq; tempus, & porro in diem iudicij nouiſſimum. Huc facit illud quod eſt Actorum 5. Cũ aduerſus Apoſtolos Chriſti opprimendos inſurgerent, & conſilium inirent ſcribæ & Phariſæi, ſurrexit legis doctor ſenior ille Gamaliël, & ait: Si eſt ex hominibus conſilium hoc aut opus, diſſoluetur. Si verò ex Deo eſt, non poteritis diſſoluere, hoc eſt, quòd ipſe Chriſtus affirmat, quod aduerſus ſuam Eccleſiam non præualebunt portæ inferorum.

Sexta pars externi teſtimonij, eſt cruenta multorum martyrum con-

fessio inde vsque ab Abel, in hunc præsentem diem. Dicuntur enim martyres, quòd non solum ore sed etiã sanguine suo testificarunt de veritate doctrinæ cœlestis. De Ignatio discipulo Iohannis memoratu dignum refertur. Quòd cum aliquando minis cogeret eum Tyrannus vt abnegaret Christum, responderit: quomodo negare eum possum, cuius nomen gero cordi meo inscriptum? hoc audito, iussit Tyrannus Ignatij corpus dissecari, & cor exemtum in minutiores particulas diuidi: quod cum fieret, inuentum est nomen IESVS in singulis scissuris cordis manifestè descriptum.

Alterum testimoniorũ genus, quo doctrinæ Ecclesiæ certitudo confirmatur, est interna certificatio per Spiritum sanctum, obsignantem corda hominũ credentiũ, de veritate Euangelij, de hoc loquitur Paulus 2. Cor. 1. Deus est qui vnxit & signauit nos in Christo, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.

Hanc

Hanc certificationem ſentiunt pij inprimis in ardenti & ſeria Dei inuocatione. Nam cum ex vera fide proficiſcuntur preces, experimur in cordibus noſtris reſponſum Dei, quo certiores reddimur de diuinis promiſſionibus.

Hactenus enumeraui breuiter teſtimonia, quibus ceu fundamentis doctrinæ Chriſtianæ certitudo immota innititur. Faxit Deus, vt hæc in animis multorũ efficaciter confirmentur, vt amplius non vacillent, ſed abundent indies magis magiſq; in omni cognitione & ſenſu.

Hoc Verbum Dei ita certis teſtimonijs comprobatum, promulgari in totum orbem terrarum mandauit Deus, & huius miniſterio colligit ſibi ex toto genere humano Eccleſiam, quam per Chriſtum prædeſtinauit vitæ & ſaluti æternæ. Hoc ipſum proinde verbum promouere decet pios magiſtratus, vt purè ac ſincerè in Eccleſijs & ſcholis tradatur, & ad

posteros transmittatur. Cuius rei curam cum ad se spectare animaduertissent pijssimi & sapientissimi principes & Reges Daniæ, inclytā hanc Academiam Hafniensem fundarunt, atque amplissimis insuper stipendijs locupletarunt, vt in hac erudiantur qui in tradenda pura doctrina Euangelij, patriæ aliquando inseruire cum fructu queant.

Ego autem vocatus in hanc Academiam, vt studia discentium meis laboribus iuuarem, cum multa hactenus Latinè in sacrosancta Theologia, & viua voce docuissem, & publicis literarum monumentis con secrassem, placuit nunc hoc scripto vernacula lingua edito, studia pietatis promouere in ijs, qui Latini sermonis ignari sunt. Contraxi in hunc libellum ex sciptis Propheticis & Apostolicis ea omnia, quæ ad salutem consequēdam homini Christiano cognitu necessaria sunt. Et volo hunc ipsum libellum extare loco meæ Con

feſſionis, de ſingulis articulis Chriſtianæ religionis, quam hactenus annos circiter triginta, in Eccleſia & ſchola Hafnienſi publicè propoſui.

Quòd autem ſub veſtro nomine, Heros generoſe, edere hūc placuit, id factum eſt, vt me declararem memorem plurimorū beneficiorum, quæ mihi præſtita ſunt à vobis, annis iam continuis viginti vno, inde vſque ab eo tempore, quo magnificus ac generoſus vir, frater tuus, Nicolaus Kaaes, meæ fidei & diſciplinæ primùm commiſſus fuit.

Oro Deum, vt propter filium ſuum vnigenitum, Dominū noſtrum Ieſum Chriſtum, puritatem verbi ſui in hoc regno Daniæ conſeruet, in ſui nominis gloriam & multorum ſalutem, & Spiritu ſuo ſancto regat conatus eorum, quotquot aut in Eccleſiaſtico aut politico munere, Euangelium ipſius promoturi ſunt, vt deſtructo regno Diaboli, ædificetur in cordibus noſtris templum Chriſti, Amen.

Amen. Vos quoq; , vt quàm diutissimè ex gratia & bonitate Dei, salui atq; incolumes conseruemini, opto ex toto pectore à Deo per Iesum Christum dominũ nostrũ. Haffniæ ipso die festo Martini, anno Domini M D L X X.

Viuite fœlices animæ, ſitientibus ægris
Funditis æthereos viuo qui fonte liquores:
Atq; fatigatis ingenti mole dolorum,
Quos via præſentis vitæ, via plena laborum
Sufficit exulibus, placato numine, Regni
Non vanum monſtratis iter cœleſtis in aulam.
Fœlices animæ quibus hæc ſententia cordi eſt,
Hanc vnam monſtrare viam, laceraſq; tabellas
Naufragij prima ſubmerſas labe parentum,
Ducere ad optati gratiſſima littora portus.
Viuite, quamq́; alijs monſtratis viuite viam.

Iohannes Franciſcus
Ripenſis.

GENEROSIS ET PRAECLARIS IVVENIBVS HENNINGO VALKENDORP, & Nicolao Schaue, Dominis & Patronis suis plurimùm colendis, salutem.

GRauissima est, & inprimis necessaria sententia, Regij vatis Dauidis, Psalmo 119.

In quo mundam faciet Adolescentior viam suam? in custodiendo sermones tuos.

Quo versiculo, non solùm admonet iuuentutem agnatorum suæ ætatis erratorum, verumetiam infallibilem normam proponit, ad quam mores & totius vitæ consilia accommodentur.

Vt enim de adultis nihil dicamus, quorum animi, aut ob perditè plerumq; transactæ vitæ recordationem, perpetuis agitantur cruciatuum tempestatibus, aut ob infœlicium consiliorum euentus & metus, frequentibus errorum circumaguntur labyrinthis, quàm crebræ & iustæ sunt, de corruptæ iuuentutis prauitate, in sacris literis

teris & alibi etiam querelæ? Conqueritur de hac ipse Deus, Gen. 8. cum inquit Figmentum cordis humani malum est, ab adolescentia sua.

Ab hac se David grauiter premi conqueritur, & liberari petit, Psalmo 25. Delicta, inquit, Iuuentutis meæ & transgressiones meas ne memineris.

Eius meminit Salomon Prouerb. 22. inquiens: Stulticia colligata est in corde pueri, virga correctionis elongare faciet eã ab eo.

Et Poeta ethnicus, luculentis versiculis idem exprimit:

Cereus in vitium flecti, monitoribus asper,
Vtilium tardus prouisor, prodigus æris,
Sublimis, cupidusq; & amata relinquere pnix.

Hæc ea est, Deo & ipsius verbo aduersa, Iuuenili ætati nimis communis prauitas, qua multiplici impetu instincta, ferocior nititur in vetita, incautior ruit, temerarij caloris rapta incendijs, in quamuis enormitatem, & impunè etiam sibi quod lubet, licere etiam falsò persuadet.

Hæc est illa errorum fœcunda mater, viperinæ seu Cadmeæ sobolis infelix & noxia pa-

xia parens, vnde præcipitantia, temeritas, inopia consiliorum, inscitia, leuitas, luxus, ambitio, curiositas, aselgia, & qui cæteri nepotes, longo hinc ordine, in iuuenili castra metantur sanguine.

Et quotusquisq; tamen est, qui, prò dolor, hæc sua, etiam notoria crimina & flagitia animaduertat? applaudit insuper sibi stultè, & vbi grauissimè deliquit, quasi re bene gesta, sese offert, tantum abest, vt metu iustæ pœnæ aut afficiatur, aut de morum emendatione saltem aliquam apud se rationem ineat.

Potissimam ac florentissimam æui partem tum demum elapsam dolentes animaduertimus, cum eius magna pars nihil agendo, maior aliud agendo, maxima malè agendo, absumta diffluxit. Et vix etiam tum serò de veris virtutis officijs ac vita rectè dispensanda cogitare incipimus. Plurimi, cum inutilia terræ pondera, ne sibi ipsis quidem, quanto minus alijs, adminicula re & opere esse salutaria possunt, iam demum ægri, vitam non viam sed deuia fuisse agnoscunt. Fortè quod tum

promtæ

promtæ eſt voluntatis, à potentiæ & facultatis egeſtate excuſationem mutuatur.

Fidelis igitur pædagogi & probi monitoris ac periti quaſi medici officio hîc fungitur Dauid, qui horum iuuentutem erratorum admonet, nec admonet tantùm, ſed etiam ſcholam aperit, in qua trita & erudita iuuentus ſordes vitæ elapſæ eluat, & mundam ingreſſa viam, faciat in poſterum Deo multa grata & placentia.

Conſilium Dauidis hoc eſt, vt quantum fieri poteſt, cum ipſo lacte materno veræ pietatis & timoris Dei ſemina imbibamus. Amplectamur & exoſculemur verbum Dei. In hoc meditatio ac delectatio noſtra die ac nocte. Nec patiamur illud nobis eripi, opum, voluptatum aut honorum illecebris ac fallacibus eſcis. Nec ipſi illud deſeramus, aduerſæ fortunæ tempeſtatibus & fulmine impetiti ac proſtrati. Etiamſi occiderit me, tamen ſperabo in eum. Iob.13.

Hæc ea eſt vera cuſtodia ſermonum Dei quã nobis hoc loco regius cõmendat vates.

Qui hanc ipſius normam ſequitur, næ ille, non Lesbiã regulam, ſed quouis filo Theſeo, certio-

certiorem & tutiorem ducem habet, quæ nec ipſa labi aut fallere, nec decipi aut errare poteſt.

Accurata enim indiget obſeruatione, quòd Dauid ad ſermones Dei, non ad noſtra nos conſilia, nec ad voluntates hominum occultas, multiplicesq́ naturas, nec ad vlla deniq́ ſcripta, humano elaborata artificio, ableget.

Etſi enim nobiſcum afferimus in hanc lucem principia ipſius legis naturæ, cordib. ac mentibus noſtris inſcripta, vnde diſcrimen honeſtorum & turpium, & aliæ rerum vitæ vtilium noticiæ promanant, tamen ita eſt natura hac corrupta comparatum, vt quæ bona quodãmodo cognoſcamus, iudicemus & amplecti etiam geſtiamus, ea mentis vanitate ſuffocata, intellectus tenebris ac cordis deniq́ obduratione perturbata, naufragi amittamus, & in tranſuerſum, Scyllæ ac Charybdis vorticibus, plenis ac pronis velis, vani, cæci, obdurati feramur ac ſponte rapiamur.

Atq́ hæc vna eſt etiã cauſa, cur pietatis ſolidæ inſtitutioni ac pædagogiæ, præfici nõ

poteſt

pōtest philosophia, quæ præceptis et exēplis nos ad summū bonū se perducturā spondet.

Addo, quòd eiusmodi scripta sint scriptis diuinis longè recentiora & planè insufficientia. Nam finē hominis ita monstrāt, quemadmodum res in aquis motis, quæ oculis stabiliter se non offerunt, & quomodo bona opera fieri posśint, atq; Deo placeant, ne verbum quidem loquuntur. Spiritus sancti enim & viuæ in Christum fidei, nulla in his extat mentio. De cæteris quid dicere opus est? Non restat, nisi vt ipsos philosophiæ sermones pronos (vtar Basilij verbis) in pauimēto Christi prosternamus, vt credant magni Dei verbo, quod obscurat omnem humanæ mentis flexibilem & multiformem cogitationem, sicuti luce solis reliqua sidera offunduntur.

Ad hoc nos verbum vocat hoc loco Dauid. Hanc sapientiam offert ipsa Sapientia suis filijs apud Solomonem. Ad hunc fontē vitæ totus nos Prophetarum & Apostolorum chorus vnanimi & affabili ore inuitat. In hoc veram beatitudinem collocat, & offert ipsè Christus Dominus & Saluator

noster, cum inquit, Beati qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud.

Quis ergo tam ignaui aut efferi est animi, qui etsi grauissimas pœnas contemtus huius diuini Thesauri, æquo animo æstimare non possit, tam manifestè necessaria eius vtilitate non capiatur? Hîc vita, salus, beatitudo, & quæ in vniuersum omnia homini verè beato expetenda sũt, gratis & affatim exhibentur.

Quàm magnifica, quàm suauia sunt promissa apud Solomonẽ, Prouerb. 3. Beatus est qui inuenit sapientiam, & qui consequitur intelligentiam, quia melior est fructus eius, quàm argenti, & auro prouentus eius vberiores sunt, præstat gemmis, & preciosa omnia vincit. Vitæ propagatio est ad dexteram illius, & ad sinistram diuitiæ & gloria. Vita eius amabilis est & fœlix. Securus ambulabis in via, nec pes impinget, &c.

Longum foret singula recensere, quæ vera & copiosa oratione, toto libro Sapientiæ commemorantur, illud de Ioseph addidisse sufficiat ex cap. 10. Hæc venditum

iustum

iustum non dereliquit, sed à peccatoribus liberauit eum, descenditq́ cum illo in foueam, & in vinculis non dereliquit illum, donec afferret illi sceptrum regni, & potentiam aduersum eos, qui eum deprimebant, & accusatores eius mendacij coarguit, ac gloriam conciliauit ei sempiternam.

Tanti fecit hoc lumen suorum pedum David, vt dicat, Melior mihi Lex oris tui, super millia auri & argenti.

Præ huius amore, Daniel cibum & potum regium gustare renuit, hoc duce arduum illud conscendit honorum culmen: hoc fretus clypeo leonum obturauit ora, & admirabilis erat in omni virtute & opere.

Sed quid ego mei oblitus, ea verbis ornare contendo, de quibus nihil ita magnificè animo concipi, nedum fando exprimi potest, quin id dignitate, virtute, efficacia & vtilitate longè longeq́ diuina exuperent mysteria.

Ad vos quod attinet, generosi iuuenes, non dubito quin pro egregia vestra pietate, qua ab ipsis statim incunabulis estis à clarissimis vestris parentibus accuratè imbu-

ti, idem hac in parte mecum ſponte ſentiatis. Nec me aliud de vobis exiſtimare patitur eximia illa diligentia, quam in vobis erudiendis gener reuerendi domini Præceptoris, Doctoris Hemmingij, vir eruditiſſimus, Magiſter Nicolaus Hamerus, Græcarum in Academia Haffnienſi literarum Profeſſor ordinarius, aliquot iã annis, non ſine fruge & fœnore, poſuit. Quod ſi pergere, vt cœpiſtis, pergatis, haud dubiam concepimus ſpem, vos patriæ maximo futuros ornamento & adiumento.

Habet vterq;, quibus ad hæc præclara pietatis & virtutis ſtudia incitetur, præter alia, domeſtica quoq;, vetera & noua, egregia exempla.

Tibi, HENNINGE, calcaria addant heroica facta patrui tui magni, ERICI VALKENDORP, Archiepiſcopi quondam Nidroſienſis. Qui duabus (vt alia taceam) maximè rebus vehementem propagandi gloriam Dei zelum declarauit. Primum quidem, quòd præter quinquaginta illuſtria templa in vrbe Nidroſienſi, quæ egregiè ditauit, vnicum illud præci-

puè, toto orbe inprimis celebre & memorabile, incendijs deformatum, proprijs aliquot millium florenorum impensis, in choro extruendo exornauit. Alterum verò, in quo eluxit laudabilis ipsius zelus, est quòd GRONLANDIAM ad societatem Ecclesiæ Christianæ, ceu filium perditum reducere conabatur, & reduxisset etiā proprijs auspicijs & sumtibus, nisi culpa, nescio quorum dicere ausim, gloriosum hoc eius propositum, iam inchoatum, interruptum fuisset. Insula est GRONLANDIA, ab Erico Raudero Noruago, anno Christi nongentesimo octogesimo septimo inuenta primùm, & exculta, sed incuria nostrorum ab anno Christi octogesimo tertio supra millesimum trecentesimum, paulatim neglecta, vsque dum nobis iam multis retrò annis sit planè incognita. Exoptandum erat, si non lucri aut imperij Septētrionalis propagandi gratia, saltem restaurati Euangelij causa, ad miseros istos fratres propagandi, ab heroicis animis laudatam hanc profectionem vrgeri ac suscipi, cum extet tam dilucidè digito quasi monstrata, ipsius

ERICI opera confecta ac descripta, in hanc terram nauigatio.

Habes etiam, HENNINGE, *eum, qui tibi patris defuncti est loco, patruum tuum,* CHRISTOFERVM VALKENDORP, *Dominum de Glorup, regium Gothlandiæ præsidem, virum genere, virtute & eruditione verè nobilem. Qui est non solùm litterarum & litteratorum fautor egregiè litteratus, sed & prudentia, humanitate & fortitudine nulli nostrorum secundus, &, vt vno dicam verbo, dignus æterna & intemerata memoria,* IOHANNIS FRIIS, *vestri consanguinei, alumnus. Cuius vitam si tuis effingere & exprimere moribus coneris, nihil quicquam, aut huic gratius, aut tibi vtilius experieris.*

Ad eundem quoq; modum, NICOLAE, *pone tibi ob oculos patruum tuum magnum,* NICOLAVM SCHAVE, *Cancellarium quondam potentissimi regis, inclytæ memoriæ,* IOHANNIS, *Daniæ, Suetiæ, Noruegiæ, Vandalorum, Gothorumq; Regis, &c. Hunc tuum patruum*

um euexit ad dignitatem sedis Episcopalis Roskildensis, ipsius pietas, eruditionis præstātia, virtutis existimatio, & aliæ, quæ in eo erant viro, ingenij dotes amplissimæ, quib. magna cum laude vtriq; Reipub. diu inseruiuit. Hunc vt non nomine tantùm, sed & præclarè factis, æmuleris contende.

De patre tuo HERMOLAO SCHAVE, Domino de Eskilstrup, commemorare quid opus est, cum præter incredibilem ipsius humanitatem, omnibus bonis perspectam, fortitudo etiam animi, in superiori Noruagia, proximo bello Suetico, defensanda eluxit tanta, vt æterna laude ea dignissima censenda veniat.

Sed ne longius diuagetur oratio, vnum nostrum THYCONEM BRAHE, consobrinum tuum, non tibi tantùm, sed vniuersis, tui in nobilitate Danica ordinis æqualibus imitandum, vel nominasse solùm sufficiat. Cuius, etiamnum Iuuenis, eruditionis & virtutis fama totum iamdudum hunc penetrauit orbem septentrionalem Europæ. Et quantum ornamenti atq; præsidij in hoc patria nostra reposi-

tum habeat, indies magis atq; magis cordaciores & prudentiores agnoſcunt. vt matureſcat hoc, abſq; ſiniſtris fortunæ & fatorum impedimentis, faxit Deus.

Ego porro generoſi Iuuenes, vt pulcerrimos veſtros, in hoc pietatis & literarum ſtudio, progreſſus incitem atq; adiuuem, libellum hunc offero. Quem ex idiomate nostro Danico, hortatu ipſius autoris, reuerendi Domini Præceptoris, Doctoris Hēmingij, mutuato eiuſdē ferme ſtylo, tranſtuli, non tam vt iuuentuti in noſtris ſcholis, quàm exteris, qui auidè eius ſcripta omnia meritò legunt & expetunt, inſeruirem, nec dubito, quin huic labori euentus reſpondebit optatiſſimus. Veſtrū erit hanc meam vobis gratificandi voluntatē æquis animis accipere. Deus pater Domini noſtri Ieſu Chriſti vos diu florentes & incolumes conſeruet, & ſtudia veſtra in ſui nominis gloriam promouere dignetur, Amen. Haffniæ, Cal. Maij, Anno Chriſti M. D. LXXIII.

Vobis addictiſſimus
Andreas Seuerinus V.

VIA VITAE.

CHRISTIANA ET ORTHODOXA INSTITVTIO, COMplectens præcipua Chriſtianæ religionis capita, quæ homini ad ſalutem conſequendam cognitu neceſſaria ſunt.

TOtum genus humanum adeò tenebris ignorantiæ occæcatum eſſe, vt veram ſalutis viā ne intelligat quidem, niſi à Deo ipſo, per verbum ipſius ſalutare, in veram hanc deducatur ſemitam, indicat regius & diuinus vates Dauid, Pſalmo centeſimo decimonono, his verbis: Lucerna pedibus meis Verbum tuum. Quaſi diceret: Quemadmodum ſine tuo verbo, Domine, neceſſe eſt me errare, ita etiam beneficio tui verbi, quod vice lucernæ ad ſalutem mihi duco, veram ingredior viam, & quamdiu hanc me præeuntem lucernam, tuum videlicet verbum, ſequor, errare aut hallucinari minimè poſſum. Quod ſimiliter cæteris omnibus in mundo hominibus accidit. Qua etiam de cauſſa, ouibus errantibus non immeritò comparantur, quas ab ouili ac paſtore procul diuagantes, oportet, mo-

dò reduci velint, vocem paſtoris ſui audire,& hanc ceu lucernam ardentem, ſubſequi.

Cum itaque decreuerim præſenti ſcripto de ſalutis via diſſerere, placet inprimis hoc Dauidis ſequi conſilium,& hanc ſalutiferam lucernam monſtrare, quæ in æternam lætitiam & ſalutem deducat omnes, quotquot in extremam mortis horam perſeuerantes,ipſam præuiam ſubſequuti fuerint.

Et quoniam hæc ipſa lucerna, quod verbum Dei nominamus, in duas partes, videlicet in Legem & Euangelium diuiditur, principiò proponam ex capite 22. diui Matthæi, textum, qui quaſi in tabella, ante oculos exhibet, hæc duo doctrinarum genera, quæ ad ſalutem cognitu maximè neceſſaria ſunt. Deinde hæc duo ſumma capita, cum cæteris articulis, ſub his comprehenſis, particulatim,ſed paulò copioſius atq; illuſtrius, ita declarabo, vt nihil quicquam intermittatur,quorum intereſt ſcire, credere aut facere eos, qui æternæ ſalutis compotes fieri deſiderant.

VERBA EVANGELISTÆ HAEC SVNT, Matth. 22.

Phariſæi

Pharisæi autem audientes, quòd obturasset os Saducæis, conuenerunt in vnum, & interrogauit eum vnus ex eis Legis doctor quispiam, tentans eum, & dicens: Magister, quod est mandatum magnum in Lege? Ait illi IESVS, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Hoc est primum & magnum mandatum. Secundum autem simile est huic: Diliges proximum tuum perinde ac teipsum. In his duobus mandatis tota Lex & Prophetæ pendent. Congregatis autem Pharisæis, interrogauit eos Iesus, dicens: Quid vobis videtur de CHRISTO, cuius filius est? Dicunt ei: Dauid. Ait illis: Quomodo ergo Dauid in Spiritu vocat eum Dominum, dicens: Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Si ergo Dauid vocat eum Dominũ, quomodo filius eius est? Et nemo poterat

rat

rat ei reſpondere quicquam, neque auſus fuit quiſquam ex eo die interrogare eum amplius.

In hoc textu recitati Euangelij, continentur quæſtiones duæ ſummæ & grauiſsimæ omnium, quæ ex ſacra ſcriptura de ſalute conſequenda adduci poſſunt. Prima quæſtio à Phariſæis, altera à Domino noſtro Ieſu Chriſto, propoſita eſt.

Phariſæi inſigni cordis malitia & ingenti odio, quo Chriſtum proſequebantur, quæſtionem de Lege mouent, & interrogant IESVM, quodnam ſit maximum mandatum in Lege? Cum enim CHRISTVS condemnaret Phariſæos, qui putabant ſe iuxta legem viuere, & introduceret Baptiſmum, cuius nulla fieret mentio in Lege, exiſtimabant eum temerè aliquid dictură aduerſus Legem Moſis, vt ipſi hoc pacto haberent occaſionem ipſum accuſandi & tollendi è medio.

CHRISTVS verò, miſertus immenſæ cæcitatis Phariſæorum, eos interrogat, quid ipſis videatur de CHRISTO, & cuius filius ſit? idq́ eo conſilio facit, vt ipſi detur occaſio, qua eos inſtituat & doceat ex ſcriptura, quid ſentire debeant de

CHRISTO, hoc eſt, de illo, quem Deus promiſit Adamo, Abrahamo, & reliquis ſanctis patribus, mundi ſaluatorem.

Porrò vt commodius hæ quæſtiones de Lege & de CHRISTO nobis ad ſalutis profectum & inſtitutionem inſeruiant, tres hinc doctrinas ſeligam, quas ordine, diuina adiuuante gratia, declarabo.

I.

PRIMA, de cauſsis, quibus impulſi Phariſæi CHRISTVM è medio tollere conantur: & quibus artibus, ad hoc nefarium propoſitum abſoluendum, vtuntur.

II.

SECVNDA, de vero Legis intellectu & vſu.

III.

TERTIA, de CHRISTO, nimirũ quid de ipſo ſentiamus, & quomodo per ipſum ſalutem conſequamur.

PRIMA DOCTRINA.

Iudæi & inprimis Phariſæi hoc ſummo ſtudio agebant, vt CHRISTVM in ſermonibus ſuis irretirent, ac captum cauillarentur & demum neci traderent. Vide ergo quanta ſit inuicem animorum diuer-

diuersitas, in CHRISTO & Pharisæis.

Iesus hoc solum quærebat, vt illos à peccatis liberatos, saluos faceret. Pharisæi autem astutè ipsius verba captãt, quo ipsum accusent atq; opprimant.

Hæc animorum prauitas adhuc, proh dolor, reperitur in multis, qui persequuntur eos, qui ipsis bene cupiunt, & ipsorum salutis maxime studiosos se declarant. Sed vnde hoc tam ardens & insatiabile odium Pharisæorum in CHRISTVM? CHRISTVS taxabat eorum ingentia & multifaria peccata, videlicet arrogantiam, hypocrisin, auaritiam, & erroneam doctrinam, qua cum seipsos tum alios seducebant.

Homines arrogantes & superbi, ea sunt ingenij malitia, quòd se admoneri ægrè ferant, & summa contentione eos persequantur, qui minuere aut impedire audent, eorum de se falsò conceptam magnæ existimationis opinionem. Quapropter minus mirari licet, hosce tam superbos & arrogantes Pharisæos, CHRISTVM odio prosequi, qui vsq; & asiduè ipsis in os dicebat, ac damnando obijciebat hanc ipsorum fœtidam superbiam, præsertim cum ipsi interim, ob ipsorum commodum atq; salutem id fieri à

CHRI-

CHRISTO, non animaduerterent.

Hypocritæ verò cum hi ſint, qui ſe iuſtos reputant, coram Deo & hominibus, quamuis internè pleni ſint omni fœditate atque malitia, imò per omnia ſimiles demortuorum monumentis, quæ licet dealbata atq; foris ornata appareant, intus tamen ſcateant venenoſa atq; abominabili ſpurcitie. Itaq; non libenter ferunt eos, qui ipſos peccati arguant atque condemnent.

Hac igitur de cauſa, nolunt hi hypocritæ dare IESV CHRISTO eam gloriam, quòd ipſe ſolus iuſtus ſit, & quicunq; iuſtificari velint, id per hunc ſolum Dominum noſtrum IESVM CHRISTVM conſequantur.

Ideo apud Matthæum capite 21. dicit illis CHRISTVS: Publicani & peccatores præcedent vos in regnum Dei.

Porrò ſi quæris, cur hæc ita ſe habent, in promtu cauſa eſt. Nam hypocritæ ſe omni peccato carere autumant, & propriæ iuſticiæ, quam non habent, confidunt. Publicani autem & peccatores ſciunt atq; fatentur ſe peccaſſe, atq; nulla propria potiri iuſticia, qua freti gloriari poſsint. Cum ergo peccata argui audiunt, facilius præ Hypocritis errata

confitentur, & cum gaudio amplectente cõcionem gratiæ, agunt pœnitentiam vitæ prioris conuersationem relinquunt, ad DEVM per fidem in IESVM CHRISTVM se conuertunt, atq; edunt fructus fi dei. Huius rei exemplum est videre apud Lucam cap. 18. in Publicano & Pharisæo, quorum ille in templo procul stans orabat, hic cum magno fastu de sua gloriabatur iusticia.

Item Lucæ 7. in Simeone isto CHRISTI hospite & peccatrice illa, quæ ibidem pedes CHRISTI lachrymis suis lotos, capillis capitis sui tergebat.

Auaritiæ porro hæc similiter cognata est prauitas, quòd à nemine argui se patiatur, sed pallio parsimoniæ, sedulitatis atq; prudentiæ se tegere conetur. Cum tamen reuera mera sit idolatria, quemadmodum Paulus docet. Homo enim auarus plus spei collocat in mundi hisce momentaneis bonis, quàm in DEO viuente. Propterea mirum non est, Pharisæos odio habuisse, atq; totis viribus persequutos fuisse CHRISTVM, qui eorum nefandam auaritiam & diram Idolatriam iustè arguebat.

Quòd item ipsorum errores circa doctrinã cœlestem CHRISTVS similiter argue-

guebat, neq; hoc æquis accipiebant animis. Claues enim Sapientiæ penes ſe ſolos eſſe ſomniabant, quibus cœlum aperire atq; occludere quiſq; pro ſuo arbitrio ſe poſſe arbitrabatur. Cum tamen interea & vero legis intellectu, & vera Meſsiæ cognitione deſtituerentur. Hanc ipſorum cæcitatem argui à Chriſto ferre minimè poterát.

Poſtremò & hoc quoq; ægrè ferebant in CHRISTO Phariſæi, quòd non tantum eos proprij erroris argueret, verùm etiam, quòd alios erronea ſua doctrina, à vero paſtore & via ſalutis ſeducerent.

Hiſce tam grauibus de peccatis, accuſabat Chriſtus Phariſæos, vt aut ſe emendántes ſalui fierent, aut in peccatis perſeuerantes, expectarent, tum hîc in terris, iuſtas Dei pœnas, tum poſt hanc vitam, æternam condemnationem. Sed quomodo hæc à CHRISTO acceperunt Phariſæi? Ad eum planè morem, quo homo inſanus eſt affectus in eum, qui ipſum ſuo morbo & inſania liberare conatur. Vt enim homo mentis inops, calcibus, vnguibus & morſu hoſtiliter impetit eum, qui medicas manus ipſi afferre laborat: Ita Phariſæi manibus pedibusq; in hoc incumbunt, vt CHRISTVM traducant atque è medio tollant

D propter

propterea ad ipſum ter legatos ſuos ſolenniter miſerunt die Martis proximo, antequam ipſum crucifixerunt.

In prima legatione erant Phariſæi cum Herodianis, qui quærebant, num liceret cenſum dare Cæſari, nec ne? idq; eo conſilio, vt ſi affirmet CHRISTVS interrogationem propoſitam, deſerat illum vulgus, atque ita facilè neci ipſum liceat tradere. Sin neget, incidat in manus militum Herodis, qui captum occidant tanquam hominem ſeditioſum, ſed incaſſum ſe fatigat humana aſtutia aduerſus Dei ſapientiam. Chriſtus neq; affirmatiuè neq; negatiuè reſpõdet, ſed oſtenſo numiſate ab eis, dixit, cuius imago & inſcriptio eſt hæc? reſpõdebant, Cæſaris. Et dixit illis, date Cæſari, quæ ſunt Cæſaris, & Deo, quæ ſunt DEI. Ita ex hoc CHRISTI reſponſo, neq; Herodiani, neq; vulgus, inueniebant, cur iuſtè offenderentur.

Secunda legatio erat Saducæorum, qui negabant reſurrectionem mortuorum. Hi ex doctrina CHRISTI, docentis omnes homines reſurrecturos in nouiſsimo die, putabant ſe poſſe inferre aliquid abſurdi hoc modo: Erant, inquiunt, apud nos ſeptem fratres, & primus vxore ducta, defunctus eſt, & non habens ſemen,

reliquit vxorem fratri. Similiter ſecundus & tertius, vſque ad ſeptimum. Nouiſſimè autem omnium & mulier defuncta eſt. In reſurrectione ergo cuius erit de ſeptem vxor? Exiſtimabant iam Chriſtũ, aut vni horum, aut omnibus ſimul, deputaturum illá: quod ſi feciſſet, clamaſſent, id minimè congruere poſſe, propter ſecuturas inde contentiones, odia & abominandam ſpurcitiem. Hac via ſperabant ſe confutaturos CHRISTI doctrinam, & tradituros CHRISTVM tanquam mendacij reum, iudicio puniendum.

Audiamus quid reſpondeat his CHRISTVS. Erratis, inquit, neſcientes ſcripturas & virtutem DEI, atque ignorantes quodnam futurum ſit diſcrimen conditionum huius mundi & vitæ æternæ.

Hiſce verbis CHRISTVS tres indicat cauſas erroneæ doctrinæ Saducæorum.

Prima eſt, quòd neſciebant ſcripturam, quæ ſola docet nos verum à falſo diſcernere, in ijs omnibus, quæ ad negotium ſalutis ſpectant. Ideo inquit Dauid: Lucerna pedibus meis verbum tuum.

Secunda cauſa, quòd ignorent virtutem atq; potentiam DEI, qua tam facilè

in nouiſsimo die poterit excitare mortu-os, quàm illi non fuit difficile, in primo die omnia creare de nihilo. Propterea cum de reſurrectione mortuorum cogitamus, non eſt in cõſilium adhibenda ratio, quæ tantum circa hæc corporalia occupatur, ſed reſpiciendũ eſt ad ſcripturã, & ſciendum nihil eſſe impoſsibile corã Deo creatore rerum omnium omnipotente.

Tertiam cauſam erroris Saducæorum aſsignat CHRISTVS hanc, quòd non perpenderint diſcrimen condicionum hominis in hoc mundo, & in vita æterna.

In hac vita eſt vſus coniugij, ſed in vita æterna neq; nubent neque nubentur, erũt enim ſicuti angeli DEI in cœlo. Et dilectio alterius vitæ mille modis antecellet huius mundi dilectioni, immo hanc illa obſcurabit, quemadmodum ſol manè oriens, cæteris omnibus ſtellis lucem eripit, & ſolus mundum ſuo ſplendore illuminat.

Tertia Iudæorum legatio, hoc eodem die facta eſt ad CHRISTVM. ea eſt, cuius præſens Euangelij textus meminit.

Cum audiſſent Phariſæi, quòd IESVS obturaſſet hoc modo os Saducæis, acceſſerunt & interrogaue-

runt

runt eum: Quódnam esset mandatum magnum in Lege?

Id ab ijs fiebat, non discendi gratia, sed vt haberent aliquam occasionem perdendi illum, sic enim secum reputabant: Quoniam hic Baptismum introducit, & accusat nos, qui secundum legem viuentes, ex operibus legis iustos nos esse gloriamur, certe absque omni dubio legem contemnet, & longe postponet suo baptismo. Quod si fecerit, iusta competet nobis aduersus eum, tanquam in Deum ipsum blasphemum, actio, vtpote qui in nullo precio habeat legem DEI, quam dederit nobis ipse Dominus, per seruum suum Mosen. Ad hæc respondet CHRISTVS, dicens: Maximum & primum mandatum est:

Diliges Dominū Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & tota mente tua.

Secundum autem simile est huic:

Diliges proximum tuum sicut teipsum. In his duobus mandatis, vniuersa Lex pendet & Prophetæ.

Tale responsum haud dubiè non expectarant sibi datum iri Pharisæi, pro-

pterea nemo illorum poterat illi contradicere quicquam. Atq; ita videmus, neq; sapientiam neq; prudentiam valere aduersus Dominum, qui perdit sapientiam sapientium, & intellectũ prudentium confundit, vt est apud Esaiam cap. 29.

SECVNDA DOCTRINA.

DE LEGE HAEC TRIA EXPLICABO

I.

PRIMVM, in genere dicam de duobus summis mandatis ac, capitibus Legis, videlicet, Diliges DOMINVM DEVM tuum, ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex tota mente tua, & diliges proximum tuum, sicut teipsum.

II.

SECVNDVM, de quatuor præcipuis erroribus circa doctrinam Legis.

III.

TERTIVM, de vero Legis vsu.

DE PRIMO.

Hoc loco proponit Lex duo summa man-

mandata: primum, de dilectione Dei. Alterum, de dilectione proximi. Quo autem modo diligendus ſit DEVS, explicat dicens: Diliges DOMINVM DEVM tuum ex toto corde, tota anima, & ex tota tua mente. Quo item modo diligendus ſit proximus, ſubijcit, Diliges proximum tuum ſicut teipſum.

Sed quid ergo eſt, Diligere DEVM ex toto corde, ex tota anima & tota mente? Dilectionis vocabulum tria complectitur, videlicet PRIMO cognitionem rei diligendæ, quia ignoti nulla cupido. DEINDE, omnes cordis affectus & motus quæ ſincerum amorem comitantur. TERTIO complectitur omnia opera quæ ad hanc dilectionem requiruntur.

Iccirco Lex DEI hæc tria coniungit, cum dicit, Diliges DOMINVM DEVM tuum ex toto corde, ex tota anima, & ex tota tua mente, Ita vt ſit in corde, hoc eſt, in intellectu hominis illuſtris lux & noticia de DEO, quem ſtatuat longè optimum ac præſtantiſsimum, fontem nimirum omnis boni.

DEINDE ex tota anima, hoc eſt, omnes affectus, motus ac concupiſcentiæ cordis eò tendant, vt DEVM diligas,

ipſi adhæreas, in hoc totius fiduciam dilectionis tuæ colloces, quo ipſum in tuo corde retineas atq; in æternum fruaris.

POSTREMO hunc ipſum ex tota mente ſeu totis viribus diligas, ita vt omnes tuas cogitationes, conatus & ſtudia conuertas ad promouendum atq; defendendum quæcunq; ad DEVM ſpectant, & ad repugnandum ijs quæ DEO aduerſa ſunt, reſiſtendo videlicet diabolo, peccato, & horum omnibus aſſeclis & adminiculis.

Atq; ita videmus quónam pacto hîc ſuas vires exerant tres præcipuæ naturales potentiæ ſeu facultates animæ humanæ à DEO inſitæ, videlicet, Ratio, Appetitus & Ira. Ratio enim ſummum bonum DEVM videlicet inquirit. Appetitus hoc idem ſummum bonum deſiderat, atq; amore ei ſe ſociat. Ira accenditur ad tuendum & defendendũ ſummũ bonum, DEVM, & hoſtiliter repugnat Diabolo, peccato & huius occaſionibus & alijs omnibus quæcunq; DEO aduerſantur.

Porrò cum audis tibi præcipi, vt diligas DEVM ex toto corde, tota anima, & tota mente, hîc cogitabis DEVM requirere dilectionem puram & perfectam,

æter-

æternam atque ſpiritualem, ita vt ſit tua dilectio pura, ſine omni macula, perfecta abſque omni vitio, æterna abſque omni interuallo, & ſpiritualis abſque omni carnalis affectu & fermento concupiſcentiæ.

Alterum mãdatum maximum hoc'eſt, Diliges proximum tuum ſicut teipſum.

Hic DEVS normam dilectionis proximi, conſtituit noſtri ipſius dilectionem. Verùm hoc vt rectius intelligatur, duo conſideranda veniunt. PRIMVM, diſcernendum eſt inter duos modos, quibus homo ſeipſum diligit. Horum enim vnus illicitus & damnandus. Alter bonus & licitus habetur. DEINDE diſcernendum eſt quoque inter perſonam hominis & vitium illud quod hæret in homine.

Homo aliquando erga ſeipſum afficitur cæco, imprudenti ac noxio amore, orto ex natura corrupta ac deprauata, hoc eſt, fonte peccati, quod labe hæreditaria habitat in nobis. Hæc dilectio non erit regula dilectionis proximi, nam hoc modo diligere planè eſſet coram DEO proximum odiſſe.

Eſt præterea alius diligendi ſeipſum modus, iſque licitus & conceſſus, qui

oritur ex SPIRITV SANCTO, & fide in IESVM CHRISTVM, quando homo eò omnia ſua conſilia dirigit, vt faciat DEO grata & ſibijpſi ſalutaria. Hæc dilectio licita & laudata, norma erit amoris quo proximum proſequamur. Ita vt ex animo gratulemur ipſi omnia, quæ poſſunt cedere in commodum & ſalutẽ, pijs votis optando ipſi omne bonum, & fidelibus conſilijs, opera, re ac precibus promouendo ipſum. Atq; ab altera parte auertendo ſtudioſè toto animo atq; pectore, quæcunque aut vitæ, aut animæ, aut famæ, aut bonis denique ipſius, noxia eſſe poſsint.

Alibi DOMINVS & Saluator noſter IESVS CHRISTVS, proprium ſuum exemplum, normæ loco ſequendum, proponit. Diligite, inquit, vos inuicem, quemadmodum ego diligo vos. Et propterea mandatum hoc nouum appellat. Quo docere nos vult CHRISTVS, vt etiam cum vitæ periculo, ſi neceſsitas poſtulat, proximo ſubueniamus, non tam habentes noſtrorum commodorum rationem, quàm ſalutis & emolumenti proximi. Quo autem pacto nos CHRISTVS dilexerit, indicat Paulus Roma. capit.5. quemadmodum infra in tertia

doctri-

doctrina copiosius dicendum erit.

Secundum quod considerandum admonui, in hoc maximo mandato, de dilectione proximi, est discrimen inter personam hominis & vitium illud, quod ipsi adhæret. Hominem prauum & impium, quantum ad ipsam prauitatem & impietatem ipsius attinet, odisse licet: quod verò ad personam, quatenus homo est, humanæ nobiscum consors naturæ, hic diligendus est, ita vt quod in ipso odimus, peccatum videlicet & vitium ipsum, id arguamus, & vicissim in illo amemus, quod dilectionem meretur, hoc est, vt homo conseruetur, quemadmodum docet Augustinus. Hæc sufficiant de primo membro, quod de Lege initio obseruandum admonui.

DE SECVNDO.

Alterum quod proposui, erat de erroribus, quos circa doctrinam Legis falsi doctores disseminant. Horum quatuor sunt genera. In primo ordine sunt, qui legem planè abijciunt, & pernegant eam in Ecclesia Christianorum proponendam. In secundo vero, qui legem quidem

quidẽ retinet, ſed docent hominem proprijs viribus poſſe ipſi ſatisfacere. His verò proximi ſunt, qui dicunt hominem non vniuerſæ Legi, ſed parti ipſius alicui ſatis facere poſſe.

Quartum verò occupant ordinem, qui dicunt, quamlibet religionem ſuam habere legem, quæ ad ſalutem ſufficiat huic ſatisfacenti.

Hi quatuor errores ſua contagione venenata admodum noxij ſunt, nec alio vllo innituntur fundamento, quàm præſtigijs & mendacibus artibus diaboli, qui homines excitat ad ſeducendum inuicem alios à puritate verę doctrinę Legis & Euangelij. Refutabo itaque hos errores ſingulatim, eo ordine, quo iam à me recitati ſunt.

Antinomi, qui legem planè abijciunt, atque in Eccleſijs Chriſtianorũ docendam negant, vix digni ſunt, vt eorum opinio multis verbis refutetur, vtpote cui non ſolùm recta ratio hominis, ſed & ipſe CHRISTVS atque huius Apoſtoli, & quotquot fuerunt in Eccleſia Chriſti fideles doctores, aduerſentur. Argumenta quibus ſuam ſententiam tuentur, hæc ſunt.

Chriſtianis, inquiunt, nihil cum Moſe, propter

propterea neque ſunt ſubiecti ipſius Legi. Item, Chriſtiani liberi facti ſunt per CHRISTVM, propterea Chriſtus mandauit prædicari Euangelium omni creaturæ, de lege prædicanda nihil quicquam præcepit. Poſtremò, Spiritus ſanctus, aiunt, doctor eſt Chriſtianorum, cuius vſus ergo erit legis inter eos? Hiſce & alijs ſimilibus rationibus, exiſtimant ſe probare Legem in Eccleſia Chriſtianorum neque retinendã neque docendam eſſe

Sed ab his primùm quærere licet, decet ne Chriſtianos diligere DEVM & proximum? credo neminem à Diabolo ita obſeſſum, vt hoc negare auſit.

Cum igitur oporteat Chriſtianos diligere DEVM & proximum, cur non etiam licebit ijs ſcire, quomodo id præſtare debeant? Quod enim erit dilectionis opus, niſi certa aliqua ratione regatur? Quoniam autem Lex DEI (decem præcepta puta) vtrumque nos docet, videlicet, vt diligamus DEVM & proximũ noſtrum, & quomodo id fieri debeat à nobis, quis eſt qui non videt manifeſtè errare hos, qui Legem Dei abolere volunt, & vetare ne ſonet in Eccleſijs Chrſtianorum?

1. Quòd vero obijciunt & dicunt, Christianis nihil esse cum Mose, verum id est, quantum ad Leges Mosis cæremoniales & forenses, sacrificia, circumcisionem, & similes ritus externos attinet, qui ad aduentum CHRISTI tantum durare debebant, & postea desinere: Sed non est verum, quãtum ad legem Dei, videlicet decalogum, qui homini in prima creatione datus est, & postea repetitus, ac descriptus in duabus tabulis lapideis, vt esset huius memoria perpetua.

Tacebo interim hoc loco, quòd & Christus ipse Legem docuerit, & prolixè explicuerit, quemadmodum & sancti Prophetæ fecerunt & horum successores.

2. At, quòd secundo loco affirmant Antinomi, Christianos non esse sub lege, sed sub gratia, concedo & hoc, modò dextrè intelligatur, quemadmodum ipse diuus Paulus exponit, Christiani non sunt sub Lege, hoc est, qui credunt in CHRISTVM IESVM, non sunt sub Legis sententia condemnatoria, quia nulla condemnatio est in his, qui insiti sunt IESV CHRISTO, Rom.8. Attamen opus habet Christianus Legis doctrina, quæ sit ipsi regula vitæ, monstrando quid DEO placeat, & quid aduersetur

uerſetur ipſius diuinæ voluntati.

Præterea quòd dicunt, Chriſtiani liberi facti ſunt, propterea non ſunt ſub Lege, ad illud ſic reſpondeo: Verum eſt, Chriſtianos liberatos eſſe à Legis condemnatione, à peccato & inferno, ſed non ita, vt interea liceat ipſis facere quicquid collibuerit. Ideo liberi ſunt, vt ſoli DEO ſeruiant, diligant ipſum & proximũ, quantum eſt in totis viribus, qemadmodum lex cohortatur & docet.

Si inſuper pergant dicere, Chriſtus dedit mandatum de Euangelio omni creaturæ prædicando, ſed de lege nihil quicquam præcepit. Reſpondeo: CHRISTVS iuſsit prædicari remiſsionem peccatorum, ſed quid eſt peccatũ niſi legis transgreſsio? Iam ergo, ſi Chriſtiani nullam habent legem, neq; peccata vlla vt habeant neceſſe eſt. Ad hæc, ipſe CHRISTVS & Apoſtoli cohortátur ſingulos Chriſtianos, vt edant fructus pœnitentiæ, videlicet bona opera, iuxta legem Dei.

Poſtremum Antinomorum argumentum tale eſt: Spiritus ſanctus, inquiunt, docet Chriſtianos, itaq; lege non indigét. O quàm eſt hoc ſtultum & friuolum argumentum. Hoc enim potius modo

con-

concludēdum fuit. Spiritus ſanctus docet Chriſtianos, itaq; indigemus doctorib. & verbo, lege nimirum & Euangelio. Nam Spiritus ſanctus tum demum docet & mouet cor hominis, quando auribus percipitur verbum, in quo ipſe Spiritus ſanctus vult eſſe efficax in his, qui illud audiunt, & fide amplectuntur.

Videmus igitur, quàm non ſtultè tantùm, ſed & perniciosè faciunt, qui nobis legem DEI eripere, & eam è cœtu Chriſtianorum eijcere ac non docendam affirmare audent. Relicta ergo huius erroris contagioſa lue, agamus DEO gratias pro communicata nobis ſancta ſua lege, & porrò rogemus ipſum, vt det nobis Spiritum ſuum ſanctum, quo ipſi per nos fiant multa grata & placentia. Si hanc victoriam diabolus de nobis obtinuiſſet, quòd ſpoliaſſet nos lege DEI, quemadmodum in paradyſo id illi ſucceſsit, quid prohiberet, quo minus denuo nos faceret reos mortis & æternæ damnationis? Qui enim ex lege peccata ſua fateri non diſcit, idem haud dubiè ex Euangelio gratiam amplecti ignorat. Qui morbum ſuum aut morbi grauitatem æſtimare nequit, idem medicinæ ſalutaris inueſtigandæ curā negligenter vt habeat neceſſe eſt.

In

In SECVNDO ordine eorum, qui circa legis doctrinam aberrant, ij ſunt, qui legem quidẽ retinent, & rectè affirmant docendam in Eccleſijs Chriſtianorum, ſed falsò hoc aſtruunt, quòd quicunque velit, poſsit ex proprijs viribus & arbitrio legi ſatisfacere, atque hoc pacto conſequi iuſticiam coram Deo & promereri vitam æternam. Huius opinionis falſitatem ita manifeſtis demonſtrationibus oſtendam, vt facilimè quiuis intelligat, neminem omnium hominum (excepto vnico homine Ieſu Chriſto) poſſe adimplere Legem Dei.

PRIMVM huius noſtræ aſſeuerationis argumentum, præbet nobis naturæ humanæ conditio in omnibus hominibus. Ea hæc eſt, quòd omnes ab ipſa natiuitate ſunt impuri immundi & peccato obnoxij. Cum autem conſtet, ex putrido & fœtido fonte non niſi putridam & fœtidam hauriri aquam, manifeſtum eſt, hominem impurũ & peccato contaminatum, non poſſe exhibere Deo puram ſinceram & immaculatam obœdientiam.

Ideo inquit Salomon Eccleſ. cap. 7. Non eſt homo iuſtus in terra, qui faciat bonum & non peccet. Et Iob cap 14. Quis poteſt dare mundum de immundo

ſemine? Profectò nemo mortalium hoc præſtare poteſt. Omnes enim ex maſſa peccatrice, & immunda radice, ortum trahimus. Nunquid poſsibile eſt, vt fructus præſtet ipſi arbori? Stat igitur firma probationis demonſtratio hæc:

Quicunque immundi ſunt, obedientiam mundam & puram legi Dei præſtare non poſſunt.

Omnes autẽ homines natura ſua ſunt immundi, excepto vnico Ieſu Chriſto, qui naturæ ſuetis & communibus naſcendi legibus exemtus eſt.

Nemo ergo mortalium poteſt ſatisfacere legi Dei.

SECVNDVM argumentũ, quo conuincitur nullum hominem poſſe adimplere legem Dei, petitur ab experientia humana vniuerſali.

Nemo enim in vniuerſo mundo reperitur, qui conſulens proprium cor, & examinans ſuam conſcientiam, non ſtatim experietur ſe longè abeſſe à perfectione illa, quam lex requirit. Quis non ſentit ſe ſæpiſsmè non facienda commiſiſſe, & rurſum, facienda omiſiſſe? Et quamuis enim quidam de impletione legis, à ſe aut alijs facta, multum gloriari auſint, tamen contrarium ipſis eſt proprium cordis.

dis iudicium, quod licet coram hominibus occultum ſit, conſtat tamen ac patet Deo qui videt, æſtimat & probat vniuerſas humani cordis cogitationes & affectus.

TERTIVM argumentum, quo probatur neminem mortalium poſſe adimplere legem Dei, petitur ex iuſto iudicio Dei, qui reos ſolummodò & legis diuinæ ac mandatorum ipſius tranſgreſſores damnat. Cum autem nemo liber ſit à iudicio Dei & pœnis, videlicet morbis, aduerſitatibus, & ad extremum ipſa morte, quæ omnia graſſantur propter peccatum, hoc eſt, Legis Dei tranſgreſsionem, quis non hinc nullo negotio intelligit, ac haud dubiè concludit, omnes homines reos eſſe, ac legis diuinæ tranſgreſſores, ita quòd ex operibus legis nullam conſequi poſsint iuſticiam?

QVARTVM argumentum ſumitur ex diſsidio legis & naturæ humanæ. Lex enim ſpiritualis: Natura aũt humana carnalis eſt, quod Paulus probat Rom. 7. cum inquit: Scimus quòd lex ſpiritualis eſt, ego autem carnalis ſum, venundatus ſub peccato, hoc eſt, vſque adeò ſum peccato obnoxius, vt nunquam ita liberer ab eo, vt adimplere poſsim legem Dei ſpiritua-

lem. Ago autem Deo gratias, per IESVM CHRISTVM, qui quod ego præstare nequeo, id totum meo nomine abunde præstitit. Hoc argumentum tractat Paulus multis verbis, capite iam à nobis citato.

QVINTVM argumentum, quo probatur neminem mortalium adimplere Legem Dei, præbet nobis ipsa vox Dei in Mose, Psalmis & Prophetis, adeoq; in tota scriptura Euangelica & Apostolica.

Genes. 6. Vidit Deus quòd multa esset malitia hominum in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore.

Iob 9. Verè scio quod ita sit, quòd non iustificetur homo corã Deo, si voluerit contendere cum eo, non poterit respondere ei vnum pro mille. Et paulo post de se ipso inquit Iob: Si iustificare me voluero, os meum condemnabit me.

Psal. 14. Corrupti sunt & abominabiles facti sunt in studijs suis, non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum.

Dominus de cœlo prospexit super filios hominum, vt videat si est intelligens, aut requirens Deum.

Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est

eſt vſq; ad vnum. Pſal. 130. Si iniquitates obſeruaueris DOMINE, DOMINE quis ſuſtinebit?

Hac de cauſſa orat Dauid Pſal. 143. in hunc modum: DOMINE ne intres in iudicium cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens.

Prouerb. 20. Quis poteſt dicere, mundum eſt cor meum, purus ſum à peccato?

Eſaiæ 64. Facti ſumus vt immundi omnes nos, ac quaſi pannus menſtruatæ iuſticiæ noſtræ, & cecidimus quaſi folium vniuerſi, & iniquitates noſtræ quaſi ventus abſtulerunt nos.

CHRISTVS Iohannis 3. inquit: Quod natum eſt ex carne, caro eſt.

Paulus Rom. 3. Oſtẽdimus redditis cauſis & Iudæos & Græcos omnes ſub peccato eſſe.

Epheſ. 2. Eramus natura filij iræ.

Ex hiſce iam recitatis, & alijs plurimis ſcripturæ teſtimonijs, manifeſtè conuincitur, neminem mortalium poſſe adimplere legem Dei.

SEXTVM argumentum huius noſtræ aſſeuerationis eſt à Paulo ad Galatas cap. ſecundo his verbis propoſitũ: Si ex lege iuſticia, fruſtra mortuus eſt CHRISTVS. Nam Chriſtus venit in mundum, vt le-

gem impleret, quod impoſsibile fuit omni homini, in toto mũdo præſtare. Quotquot autem credunt in eum, his imputabitur legis iuſticia, quam Chriſtus in ſua propria perſona fecit atque aſſecutus eſt.

Sex igitur firmiſsimis atque euidentiſſimis argumentis probaui, falſam eſſe opinionem Papiſtarum, qui docendo, ſcribendo & declamando, contra propriam conſcientiam, affirmare audent, hominem poſſe adimplere Legem Dei, atque ita ex operibus iuſtos reputari coram Deo.

Tertio loco inter eos, qui non rectè docent de Lege, collocandi ſunt, qui fatentur quidem, hominem ex parte non ſatisfacere Legi Dei, ſed tamen in multis præſtare Legi obœdientiam. Et propterea, inquiunt, quo plus fiat bonorum operum ſecundum Legem, eo maior erit hominis ex Lege iuſticia, & quod deeſt, id precario à Chriſto mutuandum eſt. Hæc opinio licet hæreat in multis, præcipuè politicis hominibus, eſt tamen falſa & contumelioſa in filium Dei Dominum noſtrum IESVM CHRISTVM, qui ſolus tollit peccata mundi, & in ſe credentes iuſtificat. Eſſe quoque opinionem hanc non

non minimam causam reiectionis Iudæorum, docet Paulus Roma. 10. Ignorantes, inquit, iusticiam Dei, & suam quærentes statuere, iusticiæ Dei non sunt subiecti. Finis enim Legis CHRISTVS, ad iusticiam omni credenti, hoc est, Quicunque credit, is habet quod Lex requirit, videlicet iusticiam, quam Christus credenti imputat.

Item Philip. 3. tradit Paulus discrimen inter iusticiam Euangelij & Legis. Iusticiam Euangelij consequuntur omnes credentes, sed Legis iusticiam nemo excepto solo CHRISTO consequi potest, ex proprijs suis operibus.

Adhæc, nemo potest inchoare aliquod bonum opus iuxta Legem, quo consistere valet ante tribunal Dei, priusquam iustus fuerit ex fide in CHRISTVM. Nam vt alibi testatur Paulus, imposibile est placere Deo sine fide. Possunt quidem fieri quædam opera, quæ speciem boni apud homines habeant, & prosint etiam vitæ & conuersationi humanæ, in hoc mundo, sed ex ijs iusticiam consequi imposibile est. Qui enim aduersus vnum peccat, omnium reus factus est, inquit Iacobus. Nec potest quicquam Deo placere, quod fit ab eo, qui non est mem-

brum Christi & iustificatus per obœdientiam ipsius. Vt enim vnius Adami inobœdientia, omnes rei facti sumus damnationis, ita nos omnes quotquot credimus in Iesum Christum iustificamur, per solam obœdientiam ipsius.

Apparet itaque errare eos, qui iusti esse volunt, partim ex proprijs operibus, partim ex merito Christi, ita vt quo plus abundet aliquis operibus bonis, eo magis gloriari poßit, se de suo afferre, & reliqua quæ desiderantur, quærere apud CHRISTVM.

Quos quarto loco nominaui, circa legis doctrinam errare, ij prodierunt ex schola Mahometis. Mahomet vt suos discipulos ac subditos retineret suis diabolicis præstigijs magis addictos, docebat quemlibet saluari obseruatione legis illius, cui subest. Hoc est, Si Iudæus suas ceremonias & circumcisionem obseruet, ille sua obœdientia meretur salutem. Et si Turca aut Mahometista, inquit, suam legem custodiat, saluabitur ea ratione & ipse. Sic porro etiam Christianus per legem Euangelij salutem consequitur. Hac etiam praua opinione imbuti sunt politici quidam homines, qui nec grauitatem peccati, nec beneficia Christi

recte æſtimant. His omnibus, qui hoc modo ex ſua lege, cui ſubiecti ſunt, ſalutem quærunt, vbicunque tandem locorum degant, oppono hæc manifeſta & immotæ veritatis verba, Ioh.3. Qui credit in filium, habet vitam æternam, qui autem non credit in filium, non videbit vitam, ſed ira Dei manet ſuper eum.

DE TERTIO.

Sequitur tertium quod de lege propoſui, videlicet quorſum conducat lex, & quis ſit eius verus vſus inter homines, præcipuè in Eccleſia Chriſtiana.

Audiuimus ſupra, quid lex requirat, & quòd nemo eam implere poſsit, quæritur ergo tertio loco, quis ſit eius vſus, cum ei nemo ſatisfacere, nec quiſquam ex operibus ipſius, iuſticiam coram Deo conſequi poſsit.

Triplex eſt vſus legis, videlicet, Externus, Internus & Spiritualis.

DE VSV LEGIS EXTERNO.

Vſus legis externus eſt, vt diſciplina regat homines, vt in externa honeſtate

morum, inuicem pacificè iuxta legem viuant, ne quid mali facinoris manifestè perpetrent, quod in lege Dei prohibitum sit.

Hîc necesse est parentes, magistratus, præceptores atque tutores, immo etiam verbi Dei ministros, diligenter attendere, vt qui ipsorum curæ commissi sunt, honestate vitæ externa, integrè ac pudicè viuant. Propterea enim lex Dei moralis dicitur, quòd communis quædam regula sit, iuxta quam quisque suos mores formet ac dirigat.

PRIMO, mandata est hæc externa legis disciplina parentibus, vt hac liberos suos edoceant, ac sub externa morum honestate contineant. Et quo id facilius præstare possint, vtantur doctrina, exemplis, placidis atque seueris admonitionibus, & virga. Porrò, si id res postulat, quod qui non fecerint, ij expectent iustas à Deo pœnas, tanquam contemtores seuerissimorum mandatorum Dei, qui præcipit parentibus, vt iuxta Decalogi normam, honestè & pie liberos suos instituant atque educent.

Principio quidem vtantur doctrina, hoc est, liberos suos quamprimùm fari ac ratione vti possunt, assuescant manè & vespe-

vesperi, Catechismi singulas partes, memori mente, ediscere atque recitare.

Deinde ipsi liberis suis præibunt, proprio honestæ actæ vitæ exemplo, ita vt doctrinæ propositæ correspondeat parentum vita, quam postea imitari liberi possint. Qui enim verbis tantùm laborant in liberorum educatione, stultè admodum, meo iudicio, facere videntur, & haud scio, an docere eos, an dedocere magis dicam. Nam quod ore docendo ædificant, id factis malè viuendo destruunt, & quæ hinc malorum lerna sequatur, tam in Ecclesiastico quàm politico ordine, quis est qui non videt ac quotidie experitur.

Debent præterea parentes mitioribus interdum verbis apud liberos vti, vt his quasi illecebris, animi eorum facilius ad virtutis officia alliciantur & extimulentur.

Quod si autem paternis admonitionibus obtemperare nolunt liberi, hîc parentes seueriori vultu ac ore compellabunt eos, ac quas tandem laturi sint suæ inobœdientiæ pœnas, prudenter & grauiter præmonebunt.

Quinto, cum parentes neque mitioribus neq; asperioribus commonefactionibus

nibus proficere quicquam poſsint, & nulla emendationis morum ſpes in liberis affulgeat, hîc tandem extremi paterni remedij loco adhibenda eſt virga. Hac caſtigabunt eos, cum aſſueſcunt periurijs, mendacijs, furtis, turpibus & obſcœnis quomodocunque dictis. Nam Syrach inquit cap. 30. Qui diligit filium ſuum, crebra ei admouet flagella, vt in poſtremis vitæ ſuæ diebus gaudeat.

Et Salomon Prouerb. 23. Noli ſubtrahere à puero diſciplinam, ſi enim percuſſeris eum virga, non morietur: virga percuties eum, & animam eius de inferno liberabis.

Qui nimiùm liberis ſuis indulgent, & conniuentes ad quoduis flagitium eorum, ex arbitrio ſuo eos viuere permittunt, hi perditionis illorum autores cenſendi ſunt. Narrat Pontanus, quendam delicatulum à matre nimia licentia corruptum, tandem adultæ ætatis, ob commiſſum facinus morti adiudicatum: Hic cum à carnifice ad locum ſupplicij deduceretur, alta voce hæc ingeminabat verba: Nolite putare, ô ſpectatores, hunc carnificem, ſed potius matrem meam propriam, me ad hoc tam infame genus ſupplicij deducere. Multum itaq; intereſt

eſt parẽtes aſſuefacere liberos, vt iuxta decalogi amuſsim vitæ ſuæ curſum dirigant. Hac ratione ſternent viam facilioris pædagogiæ his, quorum diſciplinæ & fidei poſtea liberos ſuos credituri ſunt.

Magiſtratui ſimiliter externa hæc diſciplina Legis Moſaicæ commendata eſt. Nam Paulus Magiſtratum vocat miniſtrum Dei, ad bonum promouendum ac malum puniendum. Et quoniam à Deo ordinati ſunt magiſtratus, ideo tenentur promouere gloriam Dei, & auertere quæcunque Deo ſunt contraria, quantum ad externam hominum conuerſationem attinet.

Appellatur autem magiſtratus cuſtos vtriuſque Legis, quòd ſubditos ſuos diligenti cura contineat ſub honeſta morum diſciplina iuxta Decalogum, & proprium ipſe vitæ curſum tranſigat, vt ſit exemplar & ſpeculum, in quo ſubditi bene viuentes, intueri poſsint. Dabit quoque operam, vt Leges poſitiuæ & ſingula decreta ipſius, cum Decalogo cõgruant, & ſint huius quaſi muri ac propugnacula. Debet inſuper magiſtratus punire manifeſtas legis diuinæ tranſgreſsiones, vt ſunt blaſphemia Dei, idololatria, periuria, deierationes, verbi Dei contemtus, inobedientia, homicidia, adul-

teria,

teria, mendacia, falſa teſtimonia, furta, & ſimilia vitia, quæ ex diametro pugnant cum Lege Dei. Quod ſi in his negligit magiſtratus ſuum officium, particeps fit ac reus omnium iſtorum delictorum, quorum impunitatem alijs concedit.

Narratur hiſtoria de homicida quodam qui ſeptē viros è medio ſuſtulerat, cum in ius pertractus, iudicio ſiſteretur, atque homicidij accuſaretur, reſponſum eſt, eum ſolummodò vnicum, reliquos autem ſex magiſtratum occidiſſe, qui primum illud homicidium in ipſo non punierint.

Immo verò reus eſt magiſtratus coram Deo, cum contumaciter violantes Legem Dei non punit, ac ſua licentia feneſtram ad peccandum alijs aperit. Immiſericordis enim eſt gratiæ vni parcere, cum plurimorum iactura ac perditione.

Ad iuuentutis informatores hæc eadem cura ſpectat, vt ſuæ diſciplinæ concreditos, ita doctrina, exemplis, crebris admonitionibus & caſtigationibus inſtituant, ne quid enorme & Legi Dei contrarium in externis eorum moribus conſpiciatur. Quod ſi facere negligant, peccant in Deum, in puerorum parentes, &

totam rempublicam, nec ferent hoc perpetuò impune. Si etenim is iure ſuſpenditur, qui taurum aut vaccam alteri ſuffuratur: quo magis mille ſuſpendijs dignus eſt, qui hoc furti genus longè grauius committens, bona fide ſibi commiſſam iuuentutem infideliter inſtituit.

Tutores etiam, qui loco parētum ſunt, componant ſe totos ad regulam, ſuprà parentibus præſcriptam. Itaq; non tantum bona pupillorum hæreditaria curent ac ſtudioſe conſeruent, verumetiam vt honeſte & probe inſtituantur, maximopere conētur, ſcientes ſe coram Dei tribunali tam ſtrictè teneri promiſſo, quod præſtiterunt illorum parentibus, ac ſi cum Deo ipſo pepigiſſent, ſe fore pupillorum iſtorum fidos tutores ac patronos.

Hac de cauſſa vocat ſe Deus patrem orphanorum ac patronum viduarum. Sed quid hodie à communi tutorum vulgo fiat nemini non conſtat, & miſeri pupilli ac viduæ, prò dolor, cum ſuo magno dolore experiuntur.

Poſtremo tenentur etiam miniſtri verbi Dei, iuxta hanc legis diuinæ normam, ſuos auditores ad externam vitæ honeſtatem, doctrina, exemplis & crebris admo-

admonitionibus, vnà cum castigationibus propositis cohortari, quemadmodum fecerunt ipse Christus & diuus Apostolus Paulus. Quod si autem huius sui officij debitam curam deposuerint, & fraudulenter fecerint opus Domini, non euadent iustum iudicium ac pœnam in die nouissima Domini. Sed quot hîc videre licet, qui illud poëtæ sequuntur? Dat veniam coruis, vexat censura columbas. Cum nullius tamen hominis personam te respicere velit Deus, modò moderatus sis, ad exemplum optimi Nathan. Præstat ministrum verbi Dei cum Iohanne decollari, quàm cum Herode conuiuari. Maior enim hoc loco habenda est ratio gloriæ Dei & salutis humanæ, quàm propriæ vitæ ac commodorum.

Hæc dicta sint de vsu legis externo & quàm latè is pateat. Grauissimæ autem causæ huius disciplinæ externæ exercendæ quatuor sunt. 1. Mandatum Dei. 2. Vt vitentur pœnæ. 3. Vt pacificè & quietè inter nos viuamus. 4. Vt sit hæc pædagogia, reddens nos aptiores ad audiendam salutarem doctrinam Euangelij Iesu Christi.

DE VSV LEGIS INTERNO.

Quemadmodum primus legis vſus externus eſt, & humanam concernit ſocietatem, vt quicunque in externa conuerſatione, literam Legis verbis ac factis exprimat, iudicetur ab hominibus probus ac honeſtus. Ita ſecundus legis vſus internus eſt, in corde ac conſcientia hominis, vt ſiſtatur ille coram tribunali Dei, & reddat rationem, nunquid totis viribus ſatisfecerit Legi Dei nec ne. Hic ſi de legis perfectione gloriari poſsit, (quod excepto vnico CHRISTO omnibus hominibus impoſsibile eſt) ſciat ad ſe pertinere benedictionem atq; miſericordiam in millia, iuxta promiſsionem legi annexam. Si verò tranſgreſſorem ſe legis animaduertat, propoſitam audit ſibi vindictam & iudicium Dei, in tertiam & quartam generationem. Item, Maledictus omnis, qui non fecerit quæcunque ſcripta ſunt in libro legis hoc. Hæc ſententia primùm lata eſt in Paradyſo. Deinde manifeſtis verbis expreſſa eſt apud Moſen. Adhæc conſcientia ſingulorum hominum eandem ſtabilit, atque adeò omnes calamitates huius vitæ, ac

mors ipsa tandem, confirmant. Postremum verò inferni cruciatus æternus puniet, quotquot non liberati fuerint per Dominum nostrum IESVM CHRISTVM.

Cain cùm æqua lance peccatum suum ad legem perpenderet, inquit: Maior est iniquitas mea, quàm vt veniam consequar. Idem Saulo accidit desperanti, ac seipsum in æternam damnationem conijcienti. Dauid autem cum iuxta legem factum suum examinaret, ac peccatum suum cognosceret, ait: Si iniquitates obseruaueris DOMINE, DOMINE quis sustinebit? Quia apud te propitiatio est, vt timearis.

Manasses similiter, Magdalena & latro in cruce, peccata sua confitentes egerunt pœnitentiam, & ad gratiam Dei confugiebant. Atque ita videmus, quis sit Legis vsus internus, videlicet, vt vitæ nostræ actiones ad singula Legis Dei præcepta examinemus, & quoties nos deliquisse experimur, toties Legis maledictionem atque irati Dei pœnas nobis denunciari statuamus.

Quid verò consilij hic capiemus? Duæ tantum viæ propositæ sunt, vna per desperationem, ad æternam mortem & male-

maledictionem. Altera, per thronum gratiæ ad æternam vitam & benedictionem. Thronus gratiæ est Christus Iesus, qui nos suo patri reconciliat & donat vitam æternam. Nam qui credit in Iesum Christum, consequitur per eum remissionem peccatorum & iusticiam, per quam ingreditur vitam æternam. Christus enim impleuit legem, ad iusticiam omni credenti.

Hæc fides in Christum fundamentum est nostræ salutis, quemadmodum fatentur in symbolo singuli Christiani, cum dicunt: Credo remissionem peccatorum, Hoc est, Quamuis innumera sint mea peccata, & immensa sit iræ Dei magnitudo, atque horrendæ sint ob peccatum pœnę ingruentes, tamen cum sub gratia sim, & non sub lege, certò credo remissionem peccatorum, propter meritum mortis & passionis Iesu Christi, qui non solùm mundat me ab omnibus peccatis suo precioso sanguine, sed etiam imputat mihi suam iusticiam, ita vt nihil iuris in me lex sua damnatoria sententia vllo modo habeat.

Hæc fides oritur ex noticia Euangelij, quod offert omnibus credentibus gratiam in IESV CHRISTO. Vnde etiam

Auguſtinus inquit, Chriſtus noſtra peccata ſua fecit, vt ſuam iuſticiam, noſtram faceret. Item cum Cain diceret, Maior eſt iniquitas mea, quàm vt veniam cõſequar. Reſpondet Auguſtinus: Mentiris Cain, Maior enim eſt miſericordia Dei, quàm omnium peccatorum miſeria. Hoc eſt quod Iohannes dicit: Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Item CHRISTVS eſt propitiatio non tantùm pro noſtris peccatis, ſed pro peccatis totius mundi.

Hæc fides in ſolius Dei obœdientiam recumbit, & præterea nulli creaturæ ſiue in cœlo, ſiue in terra confidit. Sed de fidei natura, infra in tertia doctrina copioſius erit dicendum: nunc ad tertium legis vſum tranſeamus.

DE SPIRITVALI LEGIS VSV.

Tertius legis vſus, qui ſpiritualis dicitur, locũ habet in renatis, qui in Chriſtum credentes, conſequuti ſunt per mortem & interceſsionem Chriſti, remiſsionem peccatorum, & iuſti habentur coram Deo per iuſticiam Chriſti imputatiuam. Vbi hæc fides viua eſt & ſine hypocriſi, ibi ſimul

mul habitat Spiritus ſanctus,qui & operatur fidem in cordib. hominum, per auditum ſalutaris doctrinæ Euangelij,& regenerat hominem, atque excitat eum ad gratitudinem erga Deum, quo fit vt pluris faciat homo Dei voluntatem ac mandata ipſius, quàm totius mundi bona omnia, quamlibet ſpecioſa ac precioſa ea æſtimari poſsint, & perſeueret in bono propoſito retinens fidem ac bonam conſcientiam. Quoniam ergo renatus obœdientiam vult præſtare Deo, hic denuo in Legem inſpicit,&hanc ſibi tãquam infallibilem normam proponit, vt quid facere,quid omittere debeat in vero Dei cultu, intelligat. Et quamuis nemoͤ ſuis operibus ſatisfacit legi, tamen placet Deo obœdientia credentis, quia liberatus eſt à maledictione legis,& per CHRISTVM eſt ſub gratia. Sic enim Paulus inquit: Nulla condemnatio eſt in ijs, qui ſunt in CHRISTO IESV,qui non ſecundum carnem ambulant, ſed ſecundum ſpiritum.

Eſt autem hæc obœdientia non tantùm grata Deo, vtpote qui ex paterna ſua bonitate,iubet ac vult credentes ſe diligere & charitatem exercere erga proximum: verùm etiam addit promiſsionem

mercedis, quòd velit largiter compensare omnia benefacta, adeò vt qui poculũ frigidæ aquæ dederit in nomine Christi, non frustrabitur sua mercede.

Hinc fit quòd multorũ extent piorum exempla, qui propter obœdientiã Deo ex fide præstitã, reportarũt, tum spiritualem, tum corporalem benedictionem.

At qui se credere dicunt, & nihilominus non habent propositum vitandi peccata, sed regi se patiuntur à suis prauis cupiditatibus, & trahi à desiderijs carnis, hi non insistunt vestigijs Abrahæ, qui malebat proprium vnicum filium ac hæredem occidere, quàm tergiuersando designare quicquam contra præceptum Dei. Faciunt quoque contra D. Pauli doctrinam, qui præcipit credentibus, vt qui cum Abrahamo gratiæ Dei participes fieri volent, debeant fidem suã declarare obœdientia erga Deum, qui immensam suam gratiã cõmendauit erga omnes homines, quòd filiũ suũ vnigenitũ tradiderit ꝓ ipsis.

Sed quàm est hoc argumentum impium & infandum, quòd quidam eò impietatis progreßi, dicere audent: Iustificati & liberati sumus, gratis ex fide, quorsum ergo opus est incumbere bonis operi-

operibus? Audi quid his respondeat Paulus: Quorum iusta est, inquit, condemnatio. Immo verò iusta, cum ipsi hoc errore, peccata (vt Cæcias nubes) attrahant. Principio enim Deum contumelia afficiunt. Deinde pedibus conculcant preciosum sanguinem CHRISTI. Præterea expellunt Spiritum sanctum. Ad hæc mendacij seipsos arguunt. Postremo dato scandalo, multos offendunt & à doctrina Euangelij mentes eorum abalienantes, ad perditionem atque interitum impellunt.

Principio, inquam, contumelia afficiunt Deum, qui immensa sua misericordia, eos à peccato & condemnatione liberatos cupit. Conferendi sanè hi esse liberis immorigeris mihi videntur, qui aliquando propter multiplicem maliciam atque nequitiam, ab omni spe successionis in bonis paternis exclusi, rursum tamen supplices facti atque recepti in gratiam, redierunt ad ingenium, & spreto patris mandato, ipsius denuo abusi sunt bonitate atque clementia. Quid enim aliud hic tentabit pater, quā vt summo iure, quemadmodum eorum postulat contumacia, cum illis agat?

Deinde pedibus conculcant hi preciosum CHRISTI sanguinem, qui effusus est in cruce in remissionem peccatorum: Quasi verò enim CHRISTVS ea de causa suum fudisset sanguinem, & expandisset cruentas manus, brachia & pedes, adeoque totum corpus, in patibulo crucis, vt nobis liceret cor nostrum, manus, pedes & totum corpus prostituere omni turpitudini, petulantiæ, Tyrannidi, iniustitiæ, versutiæ, fallaciæ, imposturæ, & vt vno dicam verbo, vniuersis hisce omnibus, ad quæ nos mundi prauitas & carnis libido instigat: & tamen interea dicere, CHRISTVS est meus Saluator, huic credere, & huic totus adhærere volo. Qui sic vitā instituit suam, is per omnia similis est perfido proditori, qui Domino suo, cuius stipendia accipit, simulatam præstat operam, & interea hosti ipsius fauet, & omnibus quibus potest modis placere & sua inseruire opera laborat. Ita gloriari de fide in CHRISTVM, & interea malè ac perditè viuere, quid aliud est, quàm ore ea proloqui, à quibus & cor ipsum & totius vitæ studia atque actiones dissentiunt. Gloriabantur Iudæi se esse filios Dei & semen Abrahæ, sed quid ad hæc

CHRI-

CHRISTVS? Vos, inquit, eſtis ex diabolo, quia opera ipſius perficitis, à quibus procul fuit Abraham. Res itaque horrenda & cum damnationis extremo periculo coniuncta eſt, Chriſtum in ore præ ſe ferre, hoſtem verò ipſius corde occultare, & omnibus membris, tam internis quàm externis, huic ſe ad obœdiendum accommodare: Quid, inquam, hoc aliud eſt, quàm precioſum CHRISTI ſanguinem pedibus conculcare, atque contemnere amaram ipſius paſsionem & mortem, quam pro peccatis noſtris pertulit, non vt pateret nobis peccandi licentia, ſed vt fide accipientes remiſsionem peccatorum, ipſum in cordibus noſtris retineamus, atque abnegato Diabolo cum omnibus ſuis operibus, peccato videlicet & iniquitate, huic ſoli Domino & redemptori noſtro, ſinceram & perpetuam præſtemus obœdientiam.

Tertio, quicunque ex auditu ſalutaris doctrinæ Euangelij iuſtificati ſunt fide in CHRISTVM, & denuo in manifeſta recidunt flagitia, atque carnis, mundi & diaboli ducuntur & reguntur imperijs: hi contriſtant Spiritum ſanctum, & eum è cordibus ſuis expellunt, atque in

huius locum admittunt &recipiunt ſpiritum Diaboli, cuius denuo fiunt habitacula, quemadmodum prius extiterunt. Quid hîc aliud expectandũ, quàm quod Chriſtus pronunciauit Matthæi 12. & Lucæ 11. Cum exierit Spiritus immundus ab homine, ambulat per arentia loca, & quærens requiem & non inueniens, dicit: Reuertar in domum meam vnde exiui, & cum venerit, inuenit eam ſcopis mundatam. Tunc vadit & aſſumit ſeptem alios ſpiritus ſecum, nequiores ſe, & ingreſsi habitant ibi, & fiunt nouiſsima hominis illius peiora prioribus. Hinc intelligi facilè poteſt, quanti momenti ſit, aut verbum DEI amplecti atque credere, aut rurſum turpiter ab eo, corde & vita deficere, atque Spiritum ſanctum è ſuo habitaculo contriſtatum expellere.

Ad hæc quicunq; de fide gloriantur, & malè interea viuunt, hi impudentiſsimè ſeipſos mendacij arguunt atque conuincunt. Cum enim ea iactitent, quibus carent, ſimiles euadunt loquacibus Thraſonibus, qui ore quidem aureos montes polliceri non verentur, cum re ipſa omnium maximè egeni ac inopes exiſtant. Horum error hinc confirmatur, quòd Deum non penitius corda introſpicere

aut

aut ſcrutari, quàm homines, exiſtiment. Sed multum falluntur. Homo enim externa tantum videt, Deus autem non ea ſolùm, ſed & cor ipſum introſpicit. Decipi ergo Deus non poteſt, etiamſi diuerſum cor ſentiat ab eo, quod os tuum loquitur. Hinc eſt, quòd Iacobus requirat conſonantiam cordis & oris, ita vt fidei quæ in corde eſſe prædicetur, reſpondeant opera vitæ externa, quemadmodum eſt videre in exemplo Abrahæ. Nam certum eſt congruere, & ſibi inuicem correſpondere cor & opera, ita vt vbicũque ſit malum cor, huius opera conſimiliter mala conſequi neceſſe ſit, iuxta regulã CHRISTI, Bona arbor bonos edit fructus. Videmus itaq; manifeſtè, quàm impudenter ſeipſos mendacij arguant, qui de fide gloriantes, bona interea opera, neq; habent, nec curant: perinde facientes ac ſi quis impoſita capiti corona, regẽ ſtatim propterea ſe nominari atque haberi velit. Hi ſunt quos nomine tantũ, re autẽ ipſa ac facto Chriſtianos nemo dicere poſsit.

Poſtremo, quicunque gloriatur de Chriſto, & Chriſtianus cenſeri & appellari vult, qui baptizatus, & fidem ſuam iactat,

atque

atq; cœna Domini vtitur, & tamen interea flagitiosè viuit, hic manifesto scandalo multorum animos ab Euangelio abalienat, & existit his condemnationis occasio. Paulus 1. Corinth. 8. vbi agit de ijs, qui cum aliorum offendiculo Christiana libertate in rebus licitis abutuntur, hos affirmat, sua scientia & Christianæ libertatis abusu, perdere infirmum fratrem, pro quo mortuus est CHRISTVS. Quanto igitur magis in culpa erit, qui prauis facinoribus præbet alijs occasionem malè sentiendi, & blasphemè loquendi de sacrosancto Euangelio & Christiana relligione? Rom. 2. Accusat Paulus Iudæos prauitatis morum, & ait ideo per eos inter gentes blasphemari nomen Dei.

Et 1. Timoth. 6. præcipit seruis credentibus & renatis, vt Dominos nondum conuersos aut credentes omni honore dignos æstiment, ne nomen Domini & doctrina blasphemetur. Et venturos huiusmodi homines in nouissimis temporibus prædixit D. Apostolus Petrus, 2. Petri secundo.

Vides igitur quanta sit huius peccati atrocitas, quo non solùm homo suijpsius perditionis autor existit, verumetiam pluri_

plurimis præbet occaſionem, vt cum ſalutis ſuæ detrimento, & blaſphemia nominis ac doctrinæ Dei, Euangelium Chriſti repudient atq; contemnant. Non dubium eſt, quin multi inter Turcas hodie, hac quoq; de cauſa, odio proſequantur Euangelium Chriſti, quòd videant Chriſtianos tam perditè atque flagitiosè viuere. Et quis dubitet multos inter Papiſtas non eſſe, qui Euangelium Chriſti perſequantur, aut nihili prorſus faciant, quòd tam frequentes ſint, qui de Euangelio glorientur, rariſsimi autem qui iuxta Euangelium viuant? Quid verò de his dicam, qui nobiſcum puram doctrinam Euangelij receperũt, quorum multi adhuc ſunt infirmi & vacillantes? profectò horum plurimos, aut animos deſpondere, aut mores & tempora, ſub quibus in Papatu viuimus, huius ſeculi moribus maximè laſciuis & petulantibus, longè præferre videas. Quid aliud hos facturos putes, ſi ingrueret aliqua perſequutio aut mutatio religionis, quã vt non inuiti paterentur nobis obtrudi Antichriſti Romani priſtina deliria & Idololatriam? Sed quorum culpa hoc fit, niſi horum ſolummodò, qui debebant alijs ducis & lucis vice eſſe, & iuxta conſi-

lium

lium Pauli in omnibus,hoc eſt, ore, opere & vita,ornare doctrinam Domini & Salua toris noſtri Ieſu Chriſti.

Hinc igitur concludimus, omnes credentes in Chriſtum decere, vt proponant ſibi legem Dei, ceu vitæ ſpeculum, iuxta quod omnia ſua facta dirigant in gloriam Dei,in proprium commodum & aliorum ædificationem. Quo fieri poſsit, vt deſtruantur opera diaboli, & opera Dei augeſcant, in gloriam Dei æterni patris, qui ex mera ſua miſericordia, per fidem, abſque omni noſtro vllo merito & operibus, nos ſaluos fecit & regenerauit,vt ipſi viuamus, & ambulemus in omnibus operibus bonis, Epheſ.2.

TERTIA DOCTRINA.

TERTIA doctrina, quam initio huius libelli explicandam propoſui, eſt de Domino noſtro IESV CHRISTO, in cuius ſolius vera cognitione ,conſiſtit vita æterna, quemadmodum inquit ipſe Iohannis 17. Hæc eſt vita æterna, vt te cognoſcãt eſſe verum Deum,& quem miſiſti Ieſum Chriſtum.

Poſt-

Postquam Christus respondisset Pharisæis ad quæstionem sibi ab ipsis propositam, quærit vicissim ab eis quid ipsis videatur de Christo. Hanc quæstionem mouet, vt detur illis occasio scrutandi scripturas, ex quibus discant, quid de Christo statuere debeant. Vide ergo quanta diuersitate animorum hæc vtrinque fiant. Hi non discendi gratia, sed cauillandi & perdendi studio negocium agunt. Christus autem sua quæstione hoc intendit, vt ad veræ salutis noticiam atque possessionem eos perducat.

Audiamus ergo quid vtrinq; fiat. Christus quærit, Quid vobis videtur de Christo? cuius filius est? Dicunt ei, Dauid. Hoc responsum dabant, quia sciebant Christum nasciturum ex semine Dauidis, iuxta promissionem ipsi factam. Verum cum non sufficeret hoc ad veram Christi cognitionem, ex hac alteram quæstionem infert Christus, qua in vberiorem Christi noticiam perducere conatur. Itaq; inquit: Quomodo Dauid ergo in spiritu vocat eum Dominum? dicens: Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedũ tuorũ. Si ergo Dauid vocat eũ Dominũ quomodo filius eius est? quasi diceret CHRI-

STVS:

STVS: Pater eſt ſuperior filio, & filium oportet ſubiectum eſſe patri. Et, Dominus eſt ſuperior miniſtro, miniſter verò debet ſubijcere ſe Domino ſuo. Quî ergo fit, quòd Dauid Chriſtum fateatur ſuum Dominum, cui ſe totum cum omni animi ſubiectione ſubmittit? Hic ſi Iudæi adhibuiſſent in conſilium ſacram ſcripturam de Chriſto diſſerentem, & pauliſper ſecum perpendiſſent, quodnam foret officium Chriſti in mundo, facilè inueniſſent hoc reſponſum: CHRISTVS ratione naturæ humanæ aſſumtæ, eſt filius Dauid, ratione verò diuinæ naturæ, eſt filius Dei. Quantum itaq; ad naturam humanam attinet, in ſpecie vilis & pauper eſt, quod verò ad naturam diuinam, eſt Dominus dominantium & rex regum, cui etiam cedere & ſuppliciter genua flectere Dauidem oportebat, immo ab hoc ſolo & per hunc vnicum accipere remiſſionem peccatorum, iuſticiam & vitam æternam.

De hoc Chriſto, Domino ſuo, loquitur Dauid Pſalmo 51. cum inquit: Expiabis me hyſopo & mundabor, lauabis me & ſuper niuem dealbabor: Item Pſal. 130. Si iniquitates obſeruaueris Domine, Domine, quis ſuſtinebit? Quia apud

te

te propiciatio eſt, vt timearis. Per hanc propiciationem, Chriſtum intelligit, qui ſecundum naturam humanam, ex ipſo naſciturus erat, ſed ſecundum diuinam naturam, verus ab æterno Deus.

Hoc modo volebat Chriſtus quæſtione à ſe propoſita, reducere Iudæos ad veram Chriſti cognitionem, in qua, vt dixi, conſiſtit vita æterna & ſapientia ſalutis, quemadmodum docet Paulus 1. Corint. 1. cum inquit: Quoniam mundus non cognouit Deum per ſapientiam, hoc eſt, per intellectum & rationem inditam homini naturaliter à Deo, in Dei ſapientia, hoc eſt, in mirabilibus Dei operibus, quæ ab ipſo facta ſunt: placuit Deo per ſtultam prædicationem ſaluos facere credentes. Quoniam & Iudæi ſigna petunt, & Græci ſapientiam quærunt, nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum, Iudæis quidem ſcandalum, Græcis autem ſtulticiam, ipſis autem vocatis Iudæis ac Græcis Chriſtum, Dei virtutem & Dei ſapientiam. Diſcernit hoc loco Paulus ſapientiam mundi ſeu humanam à diuina. Nam quod Deus miſerat ſuum filium natum ex muliere, factum ſub lege & ſubiectum amariſsimæ paſsioni & morti, non ſapientia,

ſed ſtulticia videbatur hominibus, cum Deus ſua omnipotentia facile poſſet aliam inuenire rationem ſaluandi genus humanum. Sed longè aliter Deo viſum fuit, immo quod homines pro ſtulticia reputabant, id Deus ſapientiæ loco habet & ducit.

Vt autem hæc plenius intelligamus, quæramus huius tam admirandi conſilij Dei fundamentum, ſupra quod tuto ædificare valeamus.

Quanquam Deus, ſi magnitudinem potentiæ ipſius reſpiciamus, facere potuerat quæcunq; voluiſſet, tamen hic nihil quicquam aggredi viſum ipſi fuit, niſi quòd diuinæ ipſius Maieſtatis iuſticiæ atq; gloriæ competebat, hoc eſt, quod iuſtum & laude dignũ, omnes angeli, tam boni, quàm mali, & omnes homines, atq; adeo vniuerſæ creaturæ, re ipſa faterentur, dicentes: Gloria in excelſis Deo. Quemadmodum enim rex aut tyrannus quiſpiam, cum vni concedit, quod alteri eripuit, partim iniuſti, partim liberalis hominis officio functus dici poteſt: ita etiam Deus ſi ſola ſua potentia vſus hominem reſtituiſſet, ex vna parte iuſticiæ ipſius fuiſſet derogatum, & ab altera parte nimium miſericordiæ conceſſum. Itaque

neceſſe

necesse fuit inuenire talem saluandi hominis viam, vt simul consisterent & in summis gradibus consentirent hæ quatuor in Deo proprietates, sine quibus Deus minimè esse atque appellari Deus potest, videlicet summa seu perfecta potentia, perfecta iusticia, perfecta misericordia, & perfecta sapientia. Placuit itaque Deo consilium tale, vt filius ipsius vnigenitus assumat naturam humanam & moriatur, vt qui credat in eum, consequatur salutem & vitam æternam. Quod si Deus vsus fuisset omnipotentia & iusticia sua, condemnasset in æternum omnes homines, qui contumacia sua æternam Dei maiestatem offenderant, & propterea obnoxij erant æternæ mortis & inferni. Sed quæ tum fuisset laus misericordiæ ipsius? Vbi tum gloria sapiẽtiæ diuinæ locum habuisset? Homo absque omni gratia condemnatus perijsset, & sapientia Dei, sine consilij sui, quo hominem ad imaginem suam creatum, æternæ destinarat saluti, frustrata fuisset.

Ne igitur derogetur quicquam perfectæ iusticiæ Dei, placuit, vt quemadmodum vnius hominis contumacia omnes rei facti sumus, ita per vnius obœdientiã iusti constituantur multi, satisfiat Deo ipsi,

& nos liberati à reatu, donemur vita æterna. Hic quoque elucet perfecta & summa misericordia Dei, qui sic mũdum dilexit vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Simul etiam conspicitur perfecta potentia Dei, quòd per mortem filij sui vicerit mortem, infernum, peccatum & omnem potentiam diaboli. Apparet quoque hîc perfecta Dei sapientia, in eo inprimis, quòd per filium suum, qui est ipsius imago naturalis & coæterna, renouat in nobis imaginem suam, & donat vitam æternam, ad quam nos initio sua æterna sapientia destinatos, creauit. Quæ singula hac conditione offeruntur, modò credamus in filium. Sic enim inquit Baptista, qui credit in filium, habet vitam æternam. Qui verò non credit in filium, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum.

Hæc ea est salutis sapientia, quam omnes Prophetæ, Christus ipse & Apostoli atque horum successores hactenus docuerunt & hodie etiamnum docent, sed hanc ipsam mundi huius sapientes, quos fortuna tanquam in sinu fouet, pro ludibrio habent, & in propriam condemnationem

con-

contemnunt. Proinde cum vniuersa Christianæ Ecclesiæ sapientia, in hoc vnico Iesu Christo fundata sit, proponam quid de ipso sentire ac scire oporteat nos singulos, quotquot per ipsum salutem consequi desideramus. Quod vt commodius fiat, accuratè consideranda sunt cum suis quæstionibus & responsionibus hæc sex capita.

I. Quòd Iesus Mariæ filius, sit promissus ille Messias, hoc est, CHRISTVS.

II. Quòd hic CHRISTVS verus sit Deus, & cur Deum esse illum oportuerit.

III. Quòd hic CHRISTVS sit verus homo, & cur necesse fuerit eum esse hominem.

IIII. Quarto loco spectanda est in hoc CHRISTO vnitas personæ, in qua etsi duæ sint naturæ, duæ tamen non sunt personæ, sed vna duntaxat, & cur ita esse necesse fuerit.

V. Quòd hic CHRISTVS sit saluator Mundi, & quibus modis se mundi Saluatorem declaret.

VI. Quomodo reddamur participes beneficiorum CHRISTI, & per eum consequamur vitam æternam.

DE PRIMO CAPITE.

PRIMVM, quod de Christo proposui, est, quòd Iesus, filius Mariæ virginis, natus in Bethlehem, sit Christus ac saluator ille, quem Deus primis nostris parentibus, Adamo & Euæ, promisit, Hoc & credunt & vnanimiter fatentur omnes Christiani, cum in articulis Symboli dicimus: Credo in Iesum Christum, filium Dei vnigenitum, qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria virgine, passus sub Pontio Pilato, &c. Huius nostræ fidei fundamentum habemus immotum hoc, cui ne inferorum quidem portæ resistere poterunt.

Is solus absque omni dubio ac verissimo verius, atque adeo omnium confessione est Messias verus & vnicus, in quem omnia Prophetarum vaticinia concurrunt, cuique soli conuenit, quicquid de Messia prædictum est à sanctis Dei Prophetis, Mose & alijs.

In Iesum Mariæ virginis filium concurrunt omnium Prophetarum vaticinia, & huic soli Iesu conuenit, quicquid de Messia prædictum est à sanctis Dei Prophetis, Mose & alijs.

Ergo solus Iesus, Mariæ virgnis filius, est

eſt verus & vnicus Meſsias, hoc eſt, Chriſtus, mundi ſaluator & redemptor.

Hoc illud eſt Eccleſiæ Chriſtianæ fundamentum firmum & immotum, de quo Auguſtinus ita inquit: Firmitas fidei in eo eſt, quia omnia, quę euenerunt in Chriſto, prædicta ſunt. De hoc Paulus, quemadmodum ſcribitur Act. 17. diſputauit cum Theſſalonicenſibus tribus continuis diebus, & probauit Ieſum eſſe Chriſtum, quem oportebat pati & reſurgere à mortuis, iuxta ſcripturas. Vbi addit Lucas, multitudinem magnam nobilium tum virorum tum mulierum ſuſcepiſſe cum magna auiditate Euangelium, quotidie ſcrutantium ſcripturas, an hæc ita ſe haberent, hoc eſt, conferebant ea quæ in Moſe & Prophetis de Chriſto prædicta erant, cum his omnibus quæ Ieſu Mariæ filio euenerunt, & experiebantnr in his ſingulis ſummam vtrinque congruentiã. Hinc eſt quòd vbicunq; in hiſtoria Euangelica aliquid legimus de Chriſto, ſemper additur, Ita de ipſo longè antea prædictum eſſe.

Si itaque reſpiciamus ad locum & tempus natiuitatis, ad matrẽ & miracula ipſius ad Iudæorum ingratitudinem aduerſus eum, deniq; ad mortem, reſurrectionem & aſcenſionem ipſius, & ad miſsionem

Spiritus ſancti in die Pentecoſtes factam, & conditionem Chriſtianæ Eccleſiæ atque adeò perſecutionem & diſcordiam in ea, inueniemus hæc omnia, quatuor retro millibus annorum prædicta à ſanctis Dei Prophetis, priuſquam in Bethlehem naſceretur IESVS. De quibus, qui plura ſcire volet, legat Commentarios noſtros in Pſalmum 84. Hæc ita breuiter ſaltem annotare libuit, vt habeat vnuſquiſque occaſionem conferendi inter ſe vetus Teſtamentum, hoc eſt, Prophetas, & nouum, hoc eſt, hiſtoriam Euangelicam de Ieſu Chriſto Quod qui diligenter fecerit non parum fidem ſuam corroborabit aduerſus contemtores Dei, Iudæos, aduerſus deſertores fidei, Mahometiſtas, ac omnes denique gentes idolatras: Immo aduerſus propriam rationem humanam, quæ hoc Dei tam immenſum beneficium comprehendere nequit, quemadmodum Paulus inquit, Naturalis homo non percipit ea quæ Dei ſunt. Adhærebimus itaque firma fide verbo Dei, & captiuantes rationem noſtram demus Deo hanc gloriam, quòd is longè ſapientior ſit omnibus creaturis, & quòd potens ſit præſtare promiſſa, quamuis ſecus id noſtræ videatur rationi.

Sapi-

Sapienter quidam dixit, ingens certamen esse inter fidem & rationem, & neutram desistere aut cedere, priusquam oculus erutus fuerit alterutri. Cum itaque fides oculum suum à verbo Dei & Spiritu sancto, Ratio verò suum habeat ab intellectu carnali, summo studio & opera annitendum est cuique Christiano, vt fidem suam sacra scriptura & ardenti ad Deum oratione, ita corroboret, vt ea sola in negotio salutis videat, & occludatur oculus rationis, ne nos seducat à fonte salutis nostræ, hoc est, à Domino nostro Iesu Christo, vnico redemtore ac saluatore nostro.

Hæc dicta sint primo loco de Christo, quem oro toto corde, vt Spiritu sancto suo nos illuminet, & in veritate sua deducat atque conseruet, Amen.

DE SECVNDO CAPITE.

Secundum, quod de CHRISTO mediatore & saluatore nostro proposui, est, quòd sit verus Deus, & cur necesse fuerit mediatorem esse Deum.

Multa sunt euidentia & firma testimonia, quibus diuina natura Saluatoris nostri comprobatur, quorum primum sumitur

mitur ex manifesto Dei verbo, in quo Deus appellatur. Secundum ex operibus eius diuinis. Tertium à cultu, qui ipsi ab omnibus creaturis meritò exhibetur. Quartum ab vnanimi totius Ecclesiæ Christianæ consensu & experientia.

Principio, illustribus sacræ scripturæ nunciatis probatur, quòd mediator ac saluator noster sit verus, æternus & omnipotens Deus.

Esa. 54. DOMINVS exercituum nomen eius, & redemtor tuus sanctus Israël, Deus omnis terræ vocabitur.

Ierem. 23. Hoc est nomen, quod vocabunt eum, Iehoua iustificator noster.

Psal. 68 Iehoua nomen illi, exultate in conspectu eius.

Iohannis 1. In principio erat verbum, & verbum erat apud DEVM, & DEVS erat verbum. Hic vocat Christum verbum Dei, quòd sonet de ipso verbum Dei.

Rom. 9. Ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia, Deus benedictus in secula.

1. Iohan. 5. Et sumus in verò, in filio eius, Iesu Christo, hic est verus Deus, & vita æterna.

Notandum verò, quod quotiescunque Chri-

Christus vocatur filius Dei vnigenitus, toties probatur esse verus Deus vnà cum patre & spiritu sancto, tres nimirum existentes personæ, in vna diuina essentia, quemadmodum iuxta patefactionem diuinam Christiani omnes confitentur Deum vnum & tres diuinitatis personas.

Secundum genus testimoniorum, quo diuina saluatoris nostri natura comprobatur, petitur ex operibus ipsius diuinis.

Solius enim Dei opera hæc sunt, creare, viuificare creaturã, omnia sub manu potentiæ suæ continere, resuscitare sua propria virtute mortuos, videre corda hominum, exaudire intimos cordis humani gemitus & desideria, adesse vbique præsens, & esse vno & eodem tempore in cordibus omnium Christianorum. Hæc diuina opera & proprietates attribuuntur Iesu Christo in sacris literis, vnde rectè hinc concluditur, quod sit verus & essentialis Deus.

Valet autem argumentum iuxta hanc regulam: Quandocunque aliquid verè affirmatur de aliquo & attribuitur ei, quod ad vnam solummodo naturam spectat, tunc necesse est eandẽ ipsi naturam quoque attribui.

Tertium testimoniorum genus, quo diui-

diuina natura Meſsiæ probatur, petitur ex cultu & honore, qui ipſi exhibetur & in ſacra ſcriptura aſſcribitur.

Apud Prophetam inquit Deus, Gloriam meam, hoc eſt, cultum & honorem diuinum, qui ſoli mihi debetur, alteri non dabo. Solus ego ſum fons ille à quo omnia bona promanant. Solus ego ſum qui deleo iniquitates. Solus ego iuſtifico & ſanctifico homines. Ego ſolus ſaluator, in me ſolum credant, & me inuocent omnes. Me ſolum omnes creaturæ, cœlum & terra, angeli & homines celebrent, immo etiam genua flectant mihi, quicunque in inferno ſunt. Huiuſmodi honor & cultus ſoli Deo debitus, Domino noſtro Ieſu Chriſto in ſcripturis attribuitur.

1. Corinth. 1. Chriſtus factus eſt nobis à Deo ſapientia & iuſtitia, ſanctificatio & redemtio, vt qui gloriatur, glorietur in Domino, hoc eſt, in Ieſu Chriſto.

Hebræ. 1. Et omnes angeli Dei adorent eum, hoc eſt, Ieſum Chriſtum.

Stephanus Actor. 7. inquit, Domine Ieſu ſuſcipe ſpiritum meum.

2. Theſſa. 2. Dominus noſter Ieſus CHRISTVS, & Deus & pater noſter, qui dilexit

dilexit nos & dedit consolationem æternam, & spem bonam, in gratia consoletur corda verstra, & confirmet in omni opere & sermone bono.

Paulus quoq; in omnibus suis Epistolis precatur his quibus scribit, gratiam à Domino nostro Iesu Christo.

2. Corinth. 13. inquit: Gratia Domini nostri Iesu Christi, & charitas Dei, & communicatio Spiritus sancti sit cum omnibus vobis.

Quartum genus testimoniorum, quo CHRISTVS, DOMINVS noster, verus Deus comprobatur, est vnanimis Ecclesiæ Christianæ consensus & certa experientia in cordibus eorum, quotquot vera & viua fide Christum Dominum & Saluatorem complectuntur.

Athanasius in suo symbolo loquitur in hunc modum: Hæc est fides Catholica, vt vnum Deum in trinitate, & trinitatem in vnitate, veneremur.

Neq; confundentes personas, neque substantiam separantes.

Alia enim est persona Patris, alia Filij, alia Spiritus sancti.

Sed Patris & Filij & Spiritus sancti vna est diuinitas, æqualis gloria, coæterna maiestas.

Qua-

Qualis Pater, talis Filius, talis Spiritus ſanctus.

Increatus Pater, increatus Filius, increatus Spiritus ſanctus.

Immenſus Pater, immenſus Filius, immenſus Spiritus ſauctus.

Aeternus Pater, æternus Filius, æternus Spiritus ſanctus.

Et tamen non tres æterni, ſed vnus æternus.

Sicut non tres increati, nec tres immenſi, ſed vnus increatus, & vnus immenſus.

Similiter omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens Spiritus ſanctus.

Et tamen non tres omnipotentes, ſed vnus omnipotens.

Ita Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus ſanctus.

Et tamen non tres Dij, ſed vnus eſt Deus.

Ita Dominus Pater, Dominus Filius, Dominus Spiritus ſanctus.

Et tamen non tres domini, ſed vnus eſt Dominus.

Quia ſicut ſingulatim vnamquamque perſonam Deum aut Dominum confiteri Chriſtiana veritate compellimur:

Ita tres Deos, aut Dominos, dicere

Catholica religione prohibemur.

Pater à nullo est factus, nec creatus, nec genitus.

Filius à Patre solo est, nec factus, nec creatus, sed genitus.

Spiritus sanctus à Patre & Filio, nec factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens.

Vnus ergo Pater, non tres patres, vnus Filius, non tres filij, vnus Spiritus sanctus, non tres Spiritus sancti.

Et in hac Trinitate nihil prius aut posterius, nihil maius aut minus.

Sed totæ tres personæ coæternæ sibi sunt & coæquales.

Huic conformis per omnia est Confessio Catholicæ Ecclesiæ in symbolo Niceno proposita.

Credo in vnum Deum, patrem omnipotentem, factorem cœli & terræ, visibilium omnium & inuisibilium.

Et in vnum Dominum IESVM CHRISTVM, filium Dei vnigenitum, & ex patre natum ante omnia secula, Deum de Deo, Lumen de lumine. Deum verum de Deo vero, genitum, non factum, consubstantialem patri, per quem omnia facta sunt, &c.

Idem probat hymnorum illa appēdix,

iam à multis sæculis in Ecclesia Christiana vsitata: Gloria Patri & Filio & Spiritui sancto, sicut erat in principio, & nunc, & semper, & in sæcula sæculorum.

Tota quoque græca & latina Ecclesia, perpetuæ concordiæ gratia, vtuntur oratione hac græca:

Κύριε ἐλέησον, χριστὲ ἐλέησον, κύριε ἐλέησον. Et hac precationis formula confitentur Christiani Deum vnum & tres diuinitatis personas.

Proinde omnes verè Christiani, propria experientia edocti, norunt & fatentur Iesum Christum esse Deum verum & omnipotentem. Experiuntur enim inter precandum præsentiam & potentiam Dei, qua ipsos consolatur, & non tantum obsignat in cordibus eorum sacrosancti sui Euangelij veritatem, sed etiam animosos reddit, vt insultent audacter morti, peccato, inferno, diabolo & omnibus huius membris atq; mancipijs.

Huius rei plurima extant sanctorum Martyrum exempla, quorum etiam multæ nobiles matronæ & virgines, & innumeri alij, maiori gaudio atq; auiditate pro nomine Christi mori auebant, quàm huius sæculi delicijs, honoribus, diuitijs & voluptatibus affluere atq; abundare.

Vnde

Vnde verò hæc tanta animi fortitudo, & ad ſupplicia ſubeunda promtitudo, niſi à ſola Ieſu Chriſti potentiæ efficacia, qui diuinam ſuam virtutem in his præſentem manifeſtauit. Hunc eundem Ieſum Chriſtum etiam hodie retinemus, qui nuſquam non præſtò erit, ſi modo firma fide, ſerio & ardenter ipſius opem implorauerimus.

Atque ita certis & euidentibus Teſtimonijs demonſtraui, IESVM CHRISTVM ſaluatorem noſtrum eſſe verum Deum, videamus nunc cur neceſſe fuerit Mediatorem eſſe Deum.

Quod Meſsias & ſaluator noſter Deus eſſe debuerit, duæ grauiſsimæ ſunt cauſæ: Prima, magnitudo mali, qua natura humana premebatur, quæ ab vlla creatura tolli non poterat. Altera, impotentia ſeu infirmitas creaturæ, ad reſtituenda bona, quæ per peccatum amiſſa erant. De hiſce duabus cauſis aliquid dicam, quo magis elucescant beneficia Chriſti erga nos, & excitemur hac ratione ad celebrationem nominis ipſius, cum debita animi & totius vitæ gratitudine. 1 Causa

Magnitudo mali, qua natura humana premebatur, cernitur in quatuor potiſsimum, videlicet in peccati grauitate, in

iræ diuinæ iuſticia, in potentia mortis, & in Diaboli tyrannide crudeliſsima.

Peccati grauitas maior fuit, quàm vt eius onus ſuſtinere poſſet finita potentia, qualis eſt angelorum & hominum. Nam cum infinitus reatus ſit, propter bonum finitum offenſum, videlicet Deum, cuius maieſtas læſa erat, per peccatum primorum parentum, neceſſe fuit vt hoc peccatum aut infinitis pœnis puniretur, iuxta normam diuinæ iuſticiæ, aut pro eo ſatisfieret diuinæ iuſticiæ. Verùm quia hæc ſatisfactio debebat eſſe precium infinitæ bonitatis & æquiualens, non potuit ab vlla, immo ne ab omnibus quidem creaturis ſimul fieri. Quare neceſſe fuit peccati expiatorem eſſe Deum, ſolus enim Deus vt eſt infinitus, ita ſolus infinitum malum ſuperare aboleréque potuit.

Iræ diuinæ iuſticia proportionem vindictæ ad offenſam poſtulabat. Cum ergo offēſa erat infinita, fuit & ira infinita, quā prima creatura ſuſtinere placaréque non potuit, quare neceſſe fuit, vt mediator, qui iram Dei placaret, Deus eſſet. De hac ita loquitur Paulus Rom .1. Reuelatur ira Dei de cœlo ſuper impietatem omnium hominum. Quòd autem hæc tolli non poſſet ſine mediatore, docet hoc

dictum

dictum Baptistæ apud Iohannem: Qui non creditin filium, ira Dei manet super eum. Quod autem hæc ira Dei sit immensa & infinita propter peccatum (in quo concurrunt hæc mala, contemtus maiestatis diuinæ, superba contumacia aduersus legem Dei, indigna imaginis Dei, ad quam conditus erat homo, conspurcatio, imitatio Sathanæ hostis Dei, fœda defectio à castris Dei ad diabolum, & intolerabilis ingratitudo) cognoscitur ex pœna primorum parentum, ex pœna secuta in omnibus posteris Adæ, ex comminationibus diuinis, ex calamitatibus quibus premitur humanum genus, ex tyrannide diaboli in homines, ex signis iræ Dei in cœlo, in terra, in mari, ex magnitudine æterna rũ pœnarũ quas luent qui non conuertuntur, deniq; ex precio infinito, soluto pro redemtione pœnæ peccati. Quis hic non videt, impossibile fuisse iram Dei tolli nisi per mediatorem, cuius esset infinita potentia?

Potentia mortis maior fuit, quàm vt ab vlla creatura superari potuerit, adeo quod Plinius dixerit, sed falsò, ne Deo quidem possibile esse mortuum excitare. Nunc autem cum munus præcipuum sit mediatoris, destruere mortem, necesse fuit

ſe fuit vt potentia diuina polleret, qua vt vitã conferre, ita mortem abolere poteſt. Non eſt enim apud illum impoſsibile vllum verbum.

Tyrannis diaboli crudeliſsima, ſub qua captiuum tenebatur genus humanum propter peccatum, etiam erat opprimenda à mediatore. quàm autem hoc fuerit impoſsibile humanæ naturæ, hiſtoria mũdi cum omnium hominum experientia teſtatur. Quare neceſſe fuit mediatorem eſſe Deum, qui tyrannidem diaboli ſua opprimeret potentia. Hinc perſpicuum eſt, quod ad magnitudinem mali quo premebatur genus humanum tollendam, requirebatur, vt Mediator eſſet Deus.

Hic iuxtà cogitetur magnitudo amoris in æterno patre & filio & Spiritu ſancto erga genus humanum, pater filio ſuo non pepercit, ſed voluit eum ſubijci pœnis, vt nos ab æternis pœnis liberaret. Filius volens & obœdiens patri factus eſt victima, reatum peccati in ſe deriuans. Spiritus ſanctus ipſe vult in cordibus reconciliatorum habitare, & motus diuinæ voluntati congruentes in nobis accendere. Hæc in nobis excitabunt fidem, inuocationem & gratitudinem erga Deum, & munient animos noſtros aduerſus ter-

rores mortis, aduersus diaboli Tyrannidem, immo aduersus omnia, quæ euertere conantur spem salutis nostræ, quam habemus in Domino ac saluatore nostro IESV CHRISTO.

Secunda causa, cur oportuerit mediatorem Deum esse, est impotentia & infirmitas creaturæ ad restituenda bona, quæ per peccatum amisimus. Etsi autem vna voce imaginis Dei hæc bona comprehenduntur: tamen plura ad eius reparationem necessariò requiruntur, quæ Paulus enumerat 1. Cor. 1. cum ait, CHRISTVS natus est nobis à Deo sapientia, iusticia, sanctificatio, & redemtio, vt qui gloriatur, in Domino glorietur. Hæc quatuor bonorum genera, creatura nulla aut finita potentia restituere hominibus potuit, quemadmodum de singulis ordine videbimus.

Primum itaq; Sapientiam debuit mediator restituere, non qualis est mundi, quæ certis terminis clauditur, sed quæ abscondita est à principibus sæculi huius. Quæ sanè sapientia à Zacharia definitur esse scientia salutis, in remissionem peccatorum per viscera misericordiæ Dei nostri. De hac sapientia loquitur Euangelista Iohannes primo capite, cum ait: Deum nemo

vidit vnquam, ſed filius qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit nobis.

Verùm dicat aliquis, an non per angelos & Prophetas potuiſſet Deus hominibus hanc reuelare ſapientiam? Reſpondeo. Aliud eſt dare ſapientiam ſeu docere vt miniſtri, Aliud eſt eſſe ſapientiam, hoc eſt, efficaciter præſtare, vt corda hominum percipiant ſalutarem ſapientiam. Vox quidem hominis ferit aures corporis. At filius Dei, qui eſt ipſa Dei ſapientia, animum hominis ſapientia replet ſalutari. Nam tum demum verbum prophetarum & aliorum miniſtrorum verbi Dei fructum affert, quando per verbum Deus cor aperit, & inſtillat veræ ſapientiæ ſemina, quod ſane non eſt creaturæ vllius, ſed creatoris ſolius. Ex quo ſequitur, oportuiſſe mediatorem eſſe Deum.

Secundo loco, oportuit Mediatorem iuſticiam reſtituere. Nam ſine perfecta iuſticia nemo poteſt in conſpectum Dei prodire. Verùm perfectam iuſticiam, quæ ſufficiat omnibus, nemo poteſt conferre niſi Deus. Siquidem duo requiruntur, vt homo ſit perfectè iuſtus coram Deo: quorum primum eſt liberari ab iniuſticia & peccato, quæ mala in mundum homines ſecũ afferunt. Alterũ, donari & ornari

plena

plena legis diuinæ (quæ est mensura iusticiæ, quæ coram Deo valet) obœdientia. Neutrum horum præstitisset mediator, nisi Deus esset.

De priori supra diximus, vbi ostendimus enormitatem peccati & iusticiam iræ diuinæ. De altero, quod est donari & ornari iusticia, qua satisfiat legi Dei, manifestum est, quod nullius creaturæ iusticia, cum finita sit, possit sufficere infinitis hominibus in salutem, quod sane in mediatore requiritur. Siquidem vt sufficienti expiationis victima pro peccatis satisfacere atque adeo omnem reatum tollere: Ita obœdientia sua erga legem omnes iustos coram Deo sistere, qui in ipsum credunt, debuit. Ita enim Paulus ait: Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum (hoc est, coniecit in ipsum Deus omnium peccatorum reatum, vt pro his pateretur ac moreretur) vt nos fieremus iusticia Dei in ipso, hoc est, vt iusticia ipsius nobis imputaretur in iusticiam coram Deo. Ideo alibi inquit Paulus: Christus est finis legis in salutem omni credenti. Hinc videre licet, q̃ mediatoré oportuerit esse verũ Deũ.

Sanctificatio tertio loco sequitur, quá mediator afferre debuit. Quod sane cum nulla creatura præstare potuerit, 3

Deum esse mediatorem oportuit. Siquidem solius Dei est dare Spiritum sanctificatorem, sine quo sanctificatio nostri fieri non potest.

Porro cum sanctificatio opponatur peccato, & in peccato sint duo, videlicet formale vt reatus, & materiale, vt viciosæ qualitates & actiones, duplex erit sanctificatio, vna quæ opponitur reatui, quæ est expiatio peccati per Christi sanguinem. Altera quæ opponitur viciosis qualitatibus & actionibus, quæ est tum segregatio hominis à prophanitate gentium per mortificationem carnis, quæ fit resistẽdo prauis cogitationibus, affectibus & desiderijs carnis, atque totis viribus abstinendo à malis operibus: Tum etiam coniunctio hominis cũ Deo, per viuificationem Spiritus, obtemperando Deo, & sectando puritatem animi, affectuum, & innocentiam totius vitæ. Breuiter, vt homo renunciet diabolo & eius operibus, & soli Deo toto corde adhæreat.

Hæc sanctificatio vocatur etiam à Paulo Philip. 3. Circumcisio spiritualis. Nos, inquit, circumcisi sumus, qui spiritu Deum colimus, in Christo gloriamur, & non in carne confidimus. Proinde, Circumcisio spiritualis est amputatio fiduciæ car-

nis, cui ſuccedit gloriatio in Chriſto, & purus colendi Deum affectus. Atq; hæc reuera eſt ſanctificatio illa, quam Deus & homo mediator noſter affert.

Quartum bonum, quod noſter mediator nobis reſtituere debuit, eſt perfecta redemtio. Hæc redemtio primum requirit perpetuam præſentiam mediatoris in Eccleſia, hoc eſt, in omnibus pijs paſsim per totum mundum ſparſis. Sed quis poteſt ſimul & ſemper in tot locis præſens eſſe, niſi ſit Deus?

Secundo requirit cuſtodiam Eccleſiæ, videlicet vt mediator ſit cuſtos non ſolùm Eccleſiæ totius, verùm etiam ſingulorum membrorum ipſius, aduerſus infinitas technas & inſidias diabolorum & hominum.

Tertio requirit, vt mediator inſpiciat corda hominum, ne fallatur externa hypocritarum larua. Iam autem cum ſolius Dei ſit, intueri corda hominum, & intimos affectuum receſſus contemplari, certe oportuit mediatorem eſſe Deum.

Præterea ad officium mediatoris hoc quoque ſpectat, vt vbique audiat gemitus ſe inuocantium, quod ſane ſolius diuinæ virtutis eſt.

Quinto requirit vt mediator in extre-

4

mo die exuſcitet omnes mortuos, quod opus eſt ſupra omnium creaturarum vires. Immo omnes creaturæ Dei proprijs ſuis viribus, muſcam demortuam non poſſunt excitare, nedũ omnes homines, quorum corpora varijs modis ac locis diſperſa ſunt. Hoc autem cum mediator facere debeat, idque in ictu oculi, neceſſe eſt eum eſſe Deum.

Sexto & vltimo requirit, vt mediator conferat reſuſcitatis, qui in vera fide obierant, æternam vitam, perpetuam gloriam & conformitatem cum Deo. Sed quis hoc efficere poteſt, niſi ſolus Deus?

Abunde itaque demonſtrauimus, Saluatorem noſtrum & mediatorem eſſe Deum: & cur neceſſe fuerit eũ eſſe verum Deum.

DE TERTIO CAPITE.

TERTIO loco de Chriſto propoſuimus, quòd ſit verus homo, & cur oportuerit Mediatorem eſſe hominem.

Tota Eccleſia Catholica, vt credit CHRISTVM natum verum hominem: Ita etiam hodie eſſe atque in æternum per manſurum verum hominem, piè confitetur.

Genes. 3. promittitur semen mulieris, quod conteret caput serpentis. Seminis mulieris nomine, procul omni dubio humana natura significatur, quam mediator tempore à patre constituto assumere debuit.

Abrahæ promisit Deus, quòd in semine eius benedicerentur omnes gentes.

Dauidi quoque promittitur, quod filius ipsius debeat sedere super solium eius, & regnare in æternum.

Esaiæ 7. Ecce Virgo concipiet & pariet filium, & vocabis nomen eius Emanuel, hoc est, qui erit Deus & homo.

Cum hisce Prophetijs congruit tota historia Euangelica: Angelus missus ad Mariam Virginem dicit, Ecce concipies in vtero, & paries filiũ, & vocabis nomen eius Iesum, is erit magnus, & filius altissimi vocabitur. Quod cum audisset, admirata est, & inquit: Quomodo erit istud, quoniam virum non cognosco? Et respondit ei angelus: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi, hoc est, non ex virili semine, aut juxta communem naturæ legem, sed ex potentia & sapienti consilio Dei concipies & paries. Atque ita concludit suam orationem angelus memorabili hac senten-

ſententia: Apud Deum non erit impoſsibile vllum verbum.

Octauo poſt natiuitatem die, circumciſus eſt ſecundum legem, ad morem ſeruatum in alijs infantibus Iudæorum. Educatus eſt à Ioſepho & Maria, creuit ſapientia atque gratia apud Deum & homines, & inuentus eſt per omnia homo naturalis, habens corpus & animam, & omnes conditiones ac proprietates humanæ naturæ, excepto ſolo peccato. Hæc eſt ſumma Chriſtianæ fidei de humanitate Ieſu Chriſti, quemadmodum in articulis ſymboli fatemur, cum dicimus: Credo in Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, qui conceptus eſt de Spiritu ſancto, natus ex Maria virgine.

Sed cur neceſſe fuit mediatorem eſſe verum hominem? Quatuor recitari poſſunt ex ſacris ſcripturis cauſæ, cur oportuerit Meſsiam eſſe hominem: 1. Iuſticia Dei. 2. Reſtitutio imaginis Dei in homine amiſsæ per peccatum. 3. Adoptionis ratio. 4. Reſurrectionis noſtræ à mortuis certitudo.

Prima. Iuſticia Dei requirebat, vt inobœdientia commiſſa in carne noſtra, in eadem ſarciretur. Congruebat enim ordini diuinæ Iuſticiæ, vt cum genus humanum

manum primum peccasset in vno Adamo, aliquis in humano genere à peccato immunis, pœnam solueret, quæ esset precium pro cæteris. Ideo enim DOMINVS noster assumsit humanam naturam, & homo factus est, veluti personam ipsius Adæ referens, cuius etiam nomen illi tribuitur, vt pœnam peccati in carne, in qua admissũ fuit, persolueret. Ideo Paulus Ro. 5. inquit: Si vnius delicto mors regnauit, per vnũ (scilicet Adamum) multo magis abundantiam gratiæ, doni & iusticiæ accipientes in vita regnabunt per vnũ Iesum Christum. Item, Sicut per inobœdientiã vnius (Adami) multi (omnes homines) constituti sunt peccatores: Ita per obœdientiam vnius (Christi) multi constituuntur iusti.

Item, 1. Corinth. 15. Quia per vnum hominem (Adamum) mors, per hominem (Iesum Christum) etiam resurrectio mortuorum.

Hebræ. 2. Quoniã pueri participes sunt carnis & sanguinis, ipse quoq; consimiliter particeps factus est eorundem. vt per mortem aboleret eum, qui mortis habebat imperium, hoc est, diabolum.

Huc & illud Irenæi dictum, Oportebat eum, qui inciperet occidere pecca-

tum,

tum, & mortis reum redimere hominem, idipsum fieri, id est, hominem.

Et Augustinus inquit: Caro occæcauerat te, caro te sanat, quoniam sic venit Christus, vt de carne vitia carnis restingueret.

Secundo, Restitutio imaginis Dei, ad quam homo fuit conditus, hæc nullo modo fieri poterat, nisi per imaginem Dei naturalem, filium videlicet Dei æternum & vnigenitum, qui ideo assumsit humanam naturam, vt imaginem Dei restitueret in omnibus, quotquot viua fide corpori ipsius inseruntur. Vnde Athanasius: Congruebat filium assumere humanam naturam, vt hæc persona quæ est substantialis imago patris, restitueret imaginem Dei in nobis.

Tertia, adoptionis nostri ratio idem postulabat. Ideo enim filius Dei assumsit humanam naturam, vt nos filios Dei faceret. Voluit ergo nobis naturæ societate iungi, & frater noster fieri, vt nos ipsius membra effecti, filij Dei fieremus. Nam ideo filij Dei sumus & appellamur: qui in Christo, qui est naturalis filius Dei, sumus per fidem, in hoc enim solo dilecti sumus & filij.

Iohannis 1. Dedit potestatem filios Dei

fieri,

fieri, quotquot credunt in nomen eius.

Gal.4. Vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum legi obnoxium, vt eos qui sub lege erant redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus. Quoniam autem estis filij Dei, misit Deus Spiritum filij sui in corda nostra, clamantem Abba pater.

In hanc quoque sententiam loquitur Irenæus, Filiorum, inquit, adoptionis eius non participes possemus esse, nisi per filium eam recepissemus, id est, nisi filius eius homo fuisset factus.

Quarta. Resurrectionis nostræ certitudo, vis & efficacia in hoc sita est, quòd mediator noster est homo. Vnica enim spes & certitudo, quam de resurrectione corporum habemus, est quod Christus mediator noster carnẽ nostrã assumsit, nam caro quam nunc corruptioni obnoxiam circumferimus, iam suscitata est in Christo, vt in primitijs. Est in possesionem regni cœlorum ingressa, ibiq; immortalis est facta. Virtute igitur societatis quam habemus cum CHRISTI glorioso corpore, excitabimur in die extremo, & donabimur etiam secundũ carnẽ immortalitate, ita vt similes fratri nostro CHRISTO,

frua-

fruamur cum eo læticia & ſalute æterna.

Hoc indicare vult Paulus 1. Corinth. 15. cum inquit, Chriſtus reſurrexit à mortuis, primitiæ dormientium, quoniam quidem per hominem mors, etiam per hominem reſurrectio mortuorum, & ſicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes viuificabuntur.

Cum itaq; incidit tentatio, volens nos adigere ad dubitationem de reſurrectione carnis, leuemus corda noſtra ad Ieſum Chriſtum, excitatum à mortuis, is & poteſt & vult nos quoque excitare à mortuis, cum ſit Deus omnipotens & frater noſter, ſocius eiusdem nobiſcũ naturæ humanæ. Propterea inquit Paulus Philip. 3. Noſtrum politeuma eſt in cœlis, vnde etiam ſeruatorem expectamus Dominum Ieſum Chriſtum, qui transformabit corpus noſtrum humile, vt conforme fiat corpori ſuo glorioſo, pro efficacitate, qua poteſt etiam ſubijcere ſibi omnia.

Recitaui itaque quatuor grauiſsimas cauſas, quibus demonſtratur, ſummè neceſſarium fuiſſe mediatorem Dei & hominum hominem eſſe, aſſumſiſſe humanam naturam, & in hac noſtri ſimilem fieri. Has nobiſcum in corde noſtro perpetuo cir-

circumferamus, vt ad seriã gratitudinem excitemur erga Deum, qui filium suũ hominem, & quidem egenũ fieri voluit, cum diues esset, vt illius inopia nos diuites essemus, in possessione salutis & vitæ æternæ.

DE QVARTO CAPITE.

Quartum, quod in Meßia spectandum dixi, est, quòd sit vna persona, & cur hoc fuerit necessarium.

Quòd sit vna Persona mediator noster, præter alia multa, hæc dicta confirmant.

Iohan. 1. Verbum caro factum est, hoc est, filius Dei factus est homo. Addit autem Iohannes, Et vidimus gloriam eius tanquam vnigeniti Dei. Quòd si duæ fuissent personæ, dixisset procul dubio, vidimus gloriam eorum, & non gloriam eius.

Matthæi 3. Sonat vox Dei supra Iesum Mariæ filium baptizatum à Iohanne, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Hoc loco & idem in monte, Matthæi 17. agnoscit hunc Mariæ filium, suum quoque filium, & inquit: Hunc audite. Quòd si duæ extitissent personæ, absque omni dubio dixisset, Hos audite.

Et ad Ephesios cap. 4. inquit Paulus: Qui descendit, ipse est, & qui ascendit

ſupra omnes cœlos, vt adimpleret omnia.

Hoc etiam tota confitetur Eccleſia, quēadmodum habet ſymbolum Athanaſianum, in hunc modum:

Eſt ergo fides recta, vt credamus & cōfiteamur, quòd Dominus noſter Ieſus Chriſtus Dei filius, Deus & homo eſt.

Deus eſt ex ſubſtantia patris, ante ſæcula genitus, & homo, ex ſubſtantia matris in ſæculo natus.

Perfectus Deus, perfectus homo, ex anima rationali & humana carne ſubſiſtēs.

Aequalis patri ſecundum diuinitatem, minor patre ſecundum humanitatem.

Qui licet Deus ſit & homo, non duo tamen, ſed vnus eſt Chriſtus.

Vnus autem, non conuerſione diuinitatis in carnem, ſed aſſumtione humanitatis in Deum.

Vnus omnino, non confuſione ſubſtantiæ, ſed vnitate perſonæ.

Nam ſicut anima rationalis & caro vnus eſt homo, ita Deus & homo, vnus eſt Chriſtus.

Cur autem neceſſarium fuerit, vt mediator eſſet vna perſona, & non duæ, vt ſint in eo duæ diſtinctæ naturæ, multæ ſunt grauiſsimæ rationes, quarum præcipuas quaſdam hic annotaſſe ſufficiat.

Prima

PRIMA. Mediator noſter & homo vna perſona eſſe debuit, vt Deum & homines vnum faceret. Iungitur ergo patri vera diuinitate, & homini vera humanitate, vt ita vtroſque copulet. 1

SECVNDA. Mediator inter partes diſſidentes nihil efficiet, ſi vni adhæret, & ab altera diſsidet. Quare oportuit vt mediator quadam neceſsitate vtrique parti adiunctus ſit. Deo ergo qui offenſus erat peccato noſtro, vera diuinitate iunctus eſt mediator noſter. Homini autem vera humanitate ſociatus eſt, vt poſsit coniungere aduerſas partes ſocietate, quam habuit cum vtriſque, iuxta illud Irenæi lib.3.cap.2. Vbi agit de cauſis cur verbum Dei caro fieret: Oportuerat inquit, mediatorem Dei & hominum, propter ſuam ad vtroſque cognationem, in amicitiam & concordiam vtroſque reducere, & facere, vt Deus aſſumeret hominē, & homo ſe dederet Deo. 2

Et Theodoretus: Quemadmodū qui duos quoſpiam, manus inter ſe conferentes, vult reconciliare, ſe medium interponens, & hunc quidem dextræ, illum verò ſiniſtra tenens, ad amicitiam deducit & coniungit: Ita ipſe cum diuinā naturam humanæ vniiſſet, inuiolabilem & quæ diſſol-

diſſolui non poteſt, pacem conciliauit.

Tertia. Si non eſſet Mediator vna perſona, opera redemptionis in humana natura peracta, nequaquam eſſent ſufficiens precium pro peccato, quo infinitum bonum eſt offenſum. Mors ſiquidem debebatur pro peccato, verùm purus Deus mortem ſentire non potuit, nec ſolus homo ſuperare potuit. Factus eſt ergo Deus homo, vt homo & Deus & deberet & poſſet ſatisfacere morti æternæ, humano generi debitæ. Aſſumſit proinde æternus filius Dei humanam naturam in vnionem perſonalem, vt opera in humana natura peracta, infinitæ eſſent virtutis & meriti. Siquidem ex indiuidua naturæ diuinæ & humanæ in vna perſona vnione, eſt dignitas infinita, perfectio abſolutiſsima, & inæſtimabile precium ſanguinis, mortis atque adeo omnium actionum & paſsionum Chriſti in ſanctiſsima eius humanitate. Inde eſt potentia & virtus delendæ iniquitatis, & poteſtas remittendi peccata, iuſtificandi, viuificãdi & ſaluandi credentes. Et quamuis Chriſtus in ſola carne paſſus eſt, vt inquit Petrus, tamen paſsio perſonæ tribuitur, propter illam arctiſsimam duarum naturarum vnionem, in vna perſona.

Hæc vt aliquanto facilius intelligantur ſub-

ſubiungam ſimilitudinem, qua vſi ſunt Theologi orthodoxi in veteri Eccleſia.

Homo ex duabus ſubſtantijs conſtat, corpore & anima, & nonnulla efficit potentia animæ, videlicet intelligere, ratiocinari, numerare, &c. & nonnulla robore corporis, vt fabricare, ſcribere, ambulare, & alia huiuſmodi, aut benè aut malè facta. Hæc omnia quæ hoc modo homo, aut potentia animæ, aut robore corporis ſeparatim, aut vtriuſque opera ſimul efficit, perſonæ hominis attribuuntur. Ita etiam Chriſtus quædam ſecundum humanam naturam, quædam ſecundum diuinam naturam facit, quæ omnia tamen attribuuntur toti Chriſto, qui eſt Deus & homo. Ideo mors Chriſti, quam ſecundum naturam humanam ſubijt, aſcribitur toti perſonæ, quæ eſt Deus & homo. Itaque recte Lucas, affirmat Deum acquiſiuiſſe ſibi Eccleſiam ſuo ſanguine. Et rurſum recte dicit, Ieſum Mariæ filium condidiſſe cœlum & terram. Nam Ieſus & filius DEI æternus eſt vna perſona.

In eandem quoque ſententiam loquitur Cyrillus: Quoniã, inquit, corpus quod proprium eius factum eſt, paſſum eſt, propterea verbum ipſum pro nobis paſ-

ſum dicitur. Atque hinc eſt, quòd omnia opera & beneficia redemptionis in Christo habeantur diuina, immenſa, ſaluifica, atque adeo inæſtimabilia, vt his nihil neque in cœlo neque in terra comparari poſſit, quemadmodum ſupra attigimus.

Ex hoc fonte promanat inexhauſta & ineffabilis conſolatio, ad afflictam conſcientiam ob multitudinem peccatorum ſuorum trepidantem. Si enim tam precioſa eſt mors Christi, vt nullum ſit precium æquiualens, quod huic conferri, multo minus anteferri poſsit, quid obſtat quominus cumulum meorum peccatorum quantumuis excellentium, longè exuperet? Vnde Auguſtinus: Miſericordia DEI multo maior eſt, quàm omnium peccatorum miſeria. Et Paulus, Vbi abũdauit delictum, ibi ſuperabundauit gratia.

DE QVINTO CAPITE.

Quinto loco propoſuimus de Christo, quòd ſit ſaluator hominum, & quo modo ſalutis humanæ negocium expediat.

Quamuis de hac parte ſæpius in ſuperioribus quædam attigimus, tamen iuſta explicatio ſingulorum articulorum hacte-

nus

nus quemadmodum par erat non facta est. Dicam itaq; nunc de his copiosius, & primũ recitabo testimonia scripturæ, quæ testantur CHISTVM esse saluatorem mundi, deinde declarabo quomodo sit saluator mundi.

Moses inquit, Semen mulieris conteret caput serpentis, hoc est, CHRISTVS destruet opera diaboli, & liberabit homines à peccato, morte, condemnatione & inferno, atque eos iustificabit, viuificabit, benedicet atque introducet in regnum Dei.

Ad eundem modum loquitur DEVS Abrahamo: In semine tuo benedicentur omnes gentes, hoc est, liberabuntur ab omni maledictione & saluabuntur.

Et angelus Gabriel inquit ad Ioseph: Vocabis nomen eius IESVM, is enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.

Item, Angelus ad pastores, Ecce annuncio vobis gaudium magnum, natus est vobis hodie seruator, qui est CHRISTVS Dominus, in ciuitate Dauid.

Paulus quoque 1. Tim. 1. inquit: Certus sermo & omni acceptione dignus, quod Iesus Christus venit in hunc mundum, peccatores saluos facere. Et quid multa

ta adducam teſtimonia? tota ſcriptura vbiq; affirmat, Ieſum Chriſtum eſſe ſaluatorem mundi.

Sed quibus ergo modis declarat ſe Chriſtus Saluatorem mundi & redemtorem generis humani? hoc in quinque præcipuè beneficijs erga nos conſpicitur, videlicet,

Primo, conferendo nobis verum ſalutaris ſapiētiæ intellectũ, quo deſtituebamur.

Deinde, auferendo peccata noſtra, quibus aggrauamur & opprimimur.

Factus est nobis a Deo sapientia iustitia sanctificatio et redemptio

Tertio, imputando nobis iuſticiam, quam ex nobis ipſis habere minimè poteramus.

Quarto, ſanctificando & regenerando nos per Spiritum ſuum ſanctum, vt qui eramus filij iræ, euadamus filij Dei.

Quinto, liberando nos à pœnis inferni, quas commeriti eramus, & donando nobis vitæ æternæ poſſeſsionem, quam ipſe nobis ſua morte acquiſiuit. De his quinque beneficijs, quibus Chriſtus totũ redemtionis noſtræ negocium abſoluit & perfecit, breuiter ex ſacra ſcriptura copioſiorem explicationem ſubiungam.

PRIMVM BENEFICIVM.

De primo beneficio Chriſti, videlicet quod

quod nobis conferat verum salutaris sapientiæ intellectum, quem propriæ rationis aut ingenij acumine nullo modo consequi poteramus, loquitur Iohannes Euangelista his verbis: Deum nemo vidit vnquam, vnigenitus ille filius, qui est in sinu patris, ipse nobis exposuit. Hanc sapientiam vocat Zacharias, Scientiam salutis, in remissionem peccatorum per viscera misericordiæ Dei.

Et CHRISTVS inquit, Hæc est vita æterna, vt cognoscant te esse verum Deum, & quem misisti IESVM CHRISTVM.

Vniuersa mundi sapientia, huic sapientiæ comparata, nulla est, aut perinde ac si quis vnam guttam cum toto Oceano, aut minimam arenulam cum vniuersi maris aut totius orbis arenis conferat. Quæ enim erit ratio momentanei ad æternum? aut humani ad diuinum? Hæc cœlestis sapientia, sacrosanctum nimirum Euangelium, est illa perfecta sapiētia, à Domino & saluatore nostro Iesu Christo, nos habere gloriamur.

SECVNDVM BENEFICIVM.

De secundo beneficiorum CHRISTI

genere, videlicet, quòd molem peccatorum noſtrorũ, qua premimur, à nobis aufert, concionatur Baptiſta, Iohan. 1. Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi, hoc eſt, Hic Ieſus offeret victimam illam, qua ſatisfaciet pro peccatis totius mundi.

Vt autem perueniamus ad pleniorem cognitionem huius teſtimonij Iohannis de Chriſto, ſubijciam quæſtiones, quas ipſa verba ſuppeditant. Prima, cur Chriſtus agnus dicatur, & cur agnus Dei cognominetur. Secũda, quid faciat hic agnus. Tertia, quorum cauſa faciat.

1. Duæ ſunt rationes cur Chriſtus dicatur agnus. Prima, vt commonefaciat Iohannes Iudæos, & nos de vtroque, vmbra videlicet, quæ præceſsit in veteri teſtamento, & impletione promiſsionis (quam Iohannes veritatem vocat) in nouo teſtamento.

Hæbræ. 10. inquit Paulus: Vmbram habet lex futurorum bonorum, non ipſam imaginem rerum, hoc eſt, veritatem ſeu promiſsionis impletionem. Fuit itaq; agnus legalis Phaſe Iudæorum, & commonefactio de acceptis beneficijs, & admonitio ſeu adumbratio futuri. Quem admodũ enim admonebat Iudæos, quod

quem-

quemadmodum ſacrificio agni in Aegypto peracto, populus ex Aegypto egreſſus ſit, & è ſeruitute liberatus, ita ſignificabat per Chriſti ſacrificium, humanum genus reconciliatum iri Deo, & aſſerendum in libertatem. Tribuitur igitur veritati Chriſto, appellatio vmbræ, hoc eſt, agni, vt ſciatur quòd Ieſus Chriſtus is ſit, quem agnus Paſchalis in veteri teſtamento adumbrabat. In ſcripturis enim vſitatum eſt, ſignis & rebus ſignatis eaſdem appellationes tribuere, vt ex collatione vmbræ & veritatis plenius erudiamur.

Sic petra, quæ fuit vmbra Chriſti, tribuitur Chriſto, quia in eo completa eſt veritas, quæ adumbrata fuit per petram in deſerto. Sacrificium quod erat tãtum figura futuræ expiationis, dicebatur ἱλασμος, id eſt propitiatio, quæ appellatio à Iohanne & Paulo tribuitur CHRISTO qui ſolus verum propitiatorium obtulit.

Deinde cum Iohannes agnũ Chriſtum appellat, ſignificat ipſum mactandum eſſe in victimã, atque ita finem omnium ſacrificiorum legalium vno verbo expreſsit Iohannes, videlicet quòd adumbrarent victimam Chriſti, & qua peracta ceſſare deberent omnia ſacrificia Aaronica. Ideo

inquit,

inquit, Ecce agnus Dei, quaſi diceret, vos Iudæi hactenus multis retro annis, obtuliſtis agnum paſchalē, verùm ecce hic eſt verus ille agnus immaculatus & purus abſque omni peccato, qui meritò agnus Dei appellatur, quod ſufficiens ſit victima pro peccatis totius mundi. Propterea rectè dixit Bernhardus: Quis melius peccatum tolleret, quàm is, in quem peccatum non cadit? Is ſine dubio me lauare poteſt, quem conſtat inquinatum non eſſe. Hæc manus opertum luto detergat oculum, quæ ſola ſine puluere eſt.

Diximus cur Chriſtus vocetur agnus, & præcipuè cur agnus Dei appelletur, nunc quid fecerit hic agnꝰ, paucis aperiendū eſt.

Ecce, inquit Iohannes, agnus Dei, qui tollit peccata mundi, hoc eſt, agnus ille Dei, hic Ieſus, immolandus ſcilicet, per mortem & paſsionem ſuam tollit peccatum mundi, id eſt, Exonerat mundum peccato, quod in ſe transfert, vt illud merito ſuæ victimæ, id eſt, paſsionis & mortis aboleat. Atque ita in hunc agnum Dei, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, Deum & hominem, iniecta ſunt peccata totius mundi, vt ſolus reatum, item & maledictionem ſuſtineret, nam etſi immu-

nis

munis fuit à culpa Christus, reatum tamen & pœnam reuera in se recepit. Atq; hoc est quod Esaias ait, Posuit in eũ nostras omnium iniquitates. Ideo Paulus vocat Christum maledictũ seu execrationem, cum ait Gal.3. Christus nos redemit de execratione legis, factus pro nobis execratio. Huc etiam facit quòd eundem peccatum nominat, cum ait 2. Corinth. 5. Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum pro nobis. hoc est, Deus filium suum ita exinaniuit, vt esset coram Deo habitus peccatorum omnium reus, vt nos iusticia ipsius donaremur, qua iusti reputaremur in conspectu Dei.

Ex his iam dictis facilè patet, quid sentiendum sit de morte & passione Domini nostri Iesu Christi, quod vno atque altero verbo latius indicabo.

CHRISTVS ipse Ioh. 17. sua voce, iam iam passurus, quale opus sit sua passio, explicat, cum ait: Pro ijs sanctifico meipsum, vt sint & ipsi sanctificati in veritate. Sanctifico, inquit, id est, segregatus à peccatoribus puritate vera, & coniunctus Deo perfecto amore & obœdientia, offero me ipsum patri in ara crucis, per spiritum æternum, in hostiam placatoriam, vt per meritum meæ victimæ homines in me

cre-

credentes ſeparentur à profanitate mundi, iungantur Deo per viuam fidem, & ita offerantur in hoſtiam ſanctam, vt ſint vere ſanctificati in æternum.

Hoc itaque modo loquitur CHRISTVS hic de ſua paſsione, quam definit eſſe ſanctificationem, id eſt, oblationem ſanctã ſui ipſius pro diſcipulis, id eſt, pro omnibus credituris, vt ipſi ſint merito ipſius paſsionis ſanctificati, tanquam hoſtia ſancta oblata Deo.

Concludamus igitur breuibus, quid ſit ſentiendum de paſsione Chriſti, videlicet quòd ſit ſacrificium propiciatorium, quo ſe ipſum filius Dei patri obtulit, vt mereretur omnibus qui credunt in eum, æternam ſanctificationem, liberationem à peccato & morte æterna, & ſalutem æternam.

Atque ita in hac definitione continetur, quod ſingulis hiſce quæſtionibus reſpondeatur. Quis obtulit? æternus ſacerdos IESVS CHRISTVS. Quid obtulit? ſeipſum. Vbi obtulit? in ara crucis per amariſsimam ſuam paſsionem & mortem. Cui ſeipſum obtulit? Patri, cuius iram merito ſuæ precioſæ victimæ placuit. Quorum cauſa ſe obtulit? Hominum. Qui erunt participes huius oblationis?

Omnes

Omnes qui credunt in eum.

Quoniam audiuimus quid effecerit hic agnus, videlicet quòd receperit in ſe peccata hominum, & pro ijs ſatisfecerit, excutiamus nunc vocabulum MVNDI. Iohannes non dicit, Ecce agnus DEI qui tollit peccata hominis, ſed qui tollit peccata mũdi, vt ſignificet, quouſque extendat ſe precium oblationis IESV CHRISTI.

Fuerunt olim & ſunt etiam hodie duo hominum genera, qui hic falſa docendo turpiter offenderunt. Horum primi ſunt, qui opinantur paſsionem & victimam Chriſti non omnibus prodeſſe, ſed paucis quibuſdam peculiariter electis. Alterum genus eorum eſt, qui exiſtimant quædam eſſe peccata, quæ ne per meritum quidem mortis & paſsionis CHRISTI remitti poſſint. Haſce duas falſas & erroneas opiniones, breuiter hoc loco refutabo, & manifeſtis verbi DEI teſtimonijs proſternam.

Hi quos primo loco nominaui, Stoici ſunt, & parcarum tabulas fingere conantes, ex ſcripturæ teſtimonijs non rectè intellectis, docent Deum creaſſe homines deſtinatos partim æternæ ſaluti, partim æternæ condemnationi, quomo-

do

docunque aut credant aut viuant. Hæc peruerſa opinio non tantum eſt blaſphema in Deum, ſed etiam ſeducit plurimos, vt aut deſperent de remiſsione peccatorum, aut ſecuritati indulgeant, cogitantes nihili referre quomodo viuant, cum ſalutem conſequantur, propterea quòd electi ſint. Huic opinioni opponenda eſt miſericors Dei voluntas, qui condidit hominem ad ſuam imaginem, & Adamo reſtitutionem huius promiſit. De hac voluntate Dei loquitur Propheta his verbis: Viuo ego, dicit Dominus Deus, nolo mortem impij, ſed vt conuertatur impius à ſua via & viuat. Quòd ſi itaque hæc verba, quòd Deus nolit mortem peccatoris, vera ſunt, de qua re nullum planè eſt dubium, neceſſe eſt falſum eſſe, quòd dicunt, Deum deſtinaſſe quoſdam ſaluti, quoſdam condemnatioui, idq́; ſi conſilium creationis & redemptionis generis humani reſpiciamus. Nam quantum ad contumaciam hominum attinet, ibi dicitur Deus multos creaſſe ad condemnationem, quos tamen volebat conuerſos, ſalutem quæſiuiſſe ac conſecutos fuiſſe.

Quemadmodum enim pater terrenus erga ſuos liberos ita affectus eſt

quod

quod velit ſingulos ad frugem peruenire & eſſe ſibi honeſtos ac dignos bonorum, ſuorum ſucceſſores, & tamen ſua ſpe fruſtratus, contumaciam & inobœdientiam eorum experitur, qua etiam hi tandem ſeipſos cum ſumma ignominia in perniciem, atque in infame aliquod ſuppliciorum genus conijciunt. De hoc patre dicere licet, quòd liberos huic tanto malo conſeruatos educarit, non quòd longe alia non fuerit propoſiti ipſius voluntas, ſed quod ſibi ipſis liberi ſua contumacia hoc accerſiuerint malum. Ita Deus omnes quidem homines ad imaginem ſuam conditos ſaluari cupit, verùm ſi qui horum contumaces nolint ipſius verbũ amplecti, & per fidem conuerti, ſed ſecuritati & inſaniæ indulgentes, in impietate ſua moriuntur, hos Deus perire permittit, vt luant tum ſuorum peccatorum aduerſus Legem Dei, tum etiam ſpretæ ſalutis conſequendæ per Chriſtum, iuſtas pœnas. Hîc licet cum ſcriptura dicere, Deum tales contumaces nebulones ad æternam cõdemnationem condidiſſe, non quòd ipſe eorum perditione delectatus ſit, ſed quod hi eam ſua malitia ſibijpſis attraxerint, præferentes huius mundi vanitatem gratiæ & miſericordiæ Dei in Ieſu Chriſto.

De hac Dei æterna & immota voluntate ita loquitur Paulus, Deus vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Vnus enim Deus, & vnus mediator Dei & hominum, homo Ieſus Chriſtus, qui dedit redemtionem ſemetipſum pro omnib. Et Petrus ait, Longanimis eſt Deus, non volens vllos perire, ſed omnes ad pœnitentiam recipere.

Quid poteſt dici clarius? & quis erit, qui ſe auſit hic opponere? Si itaque Deus neminem vult perire, ſed omnes per agnitionem veritatis ſaluos fieri, manifeſtum eſt, mendacium eorum, qui dicunt Deum nolle omnes homines ſaluari, ſed multos creaſſe ad æternam condemnationem. Verùm vt commodius certificetur noſtra conſcientia ex verbo Dei de hac paterna voluntate ipſius, proponam quatuor firmiſsima arguméta, quæ abundè nos reddant certiores de gratia Dei, quæ ſe extendit in omnes homines vbique terrarum, abſque omni perſonarum, regionum, ſexus & conditionum externarum reſpectu.

Primum argumentum eſt mandatum Dei vniuerſale, ad omnes homines. Deus ipſe ſua voce è cœlo loquitur, Hic eſt filius meus dilectus, hunc audite. Et Chriſtus

ſtus ſuos diſcipulos in omnem terram cum hoc mandato amandat: Ite in mundum vniuerſum, & proclamate Euangelium omni creaturæ, hoc eſt, omnibus hominibus. Quis itaque impudens eſt, vt dicere auſit, Deum quidem præcipere omnibus vt Euangelium audiant, ſed interea velle quoſdam per fidem ſaluari, quoſdam verò obdurari atque condemnari? Qui ita de Deo cogitant, faciunt ipſum deteriorem quouis Tyranno, qui ea imperet quæ nec vult, nec ſentit, & hoc eſt duo habere corda, quod ipſe Deus ſumme deteſtatur & odit.

Secundum argumentum, eſt promiſsio Dei gratuita & vniuerſalis. Venite ad me, inquit Chriſtus, omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Item, qui crediderit & baptizatus fuerit ſaluus erit, qui vero non crediderit cõdemnabitur. Et Paulus, Omnis qui credit non cõfundetur. Huc referendum eſt totum miniſterium Euangelij quod ideo à Deo inſtitutum eſt in hoc mundo, vt per illud homines deducantur in veram Dei cognitionem. Ipſe Chriſtus fatetur ſe veniſſe in hũc mundum, vt peccatores ſaluos faceret. Venit, inquit, filius hominis quærere & ſaluum facere quod perierat.

2

3 Tertium argumentum ſumitur ex precio paſsionis & mortis Chriſti, quod ſufficit pro peccatis omnium hominum. Dedit ſemetipſum precium pro omnibus hominibus. Iohannes inquit, Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi. Et Chriſtus, Ego cum exaltatus fuero à terra, omnes traham ad me.

Ideo Paulus dicit, gratiam abundare ſupra peccatum, quia tanti æſtimatur precioſa victima Chriſti, quod omnia deleat peccata. Iohannes inquit: Chriſtus eſt propitiatio pro peccatis noſtris, & non ſolùm pro noſtris, ſed etiam pro totius mundi.

4 Quartum Argumẽtum, quod certificat nos de voluntate Dei, eſt obſignatio gratiæ, quæ fit per ſacramentum Baptiſmi.

Ite, inquit Chriſtus, & docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & Spiritus ſancti. Hanc obſignationem confirmauit poteſtate ſua & præſentia in hoc mũdo. De illa loquitur, Mihi data eſt omnis poteſtas in cœlo & in terra, de hac verò, cum inquit, Ecce ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationẽ ſæculi. Si itaque reſpiciamus ad poteſtatem Chriſti, poteſt efficere omnia quæcunque vult in cœlo &

in terra. Si autem mandatum intueamur, vult Christus omnes gentes baptizari, vt sit hoc testimonium, Deum velle remittere peccata omnibus credentibus & conuertentibus se ad eum. Denique si oculos figamus in præsentiam ipsius, apparebit hic Christus ipse, qui Spiritu sancto baptizans, intus efficit, quod aqua foris adhibita designat.

Quatuor itaque immotis argumentis probauimus, hanc esse Dei voluntatem, quòd velit omnes homines saluos fieri, quotquot seipsos ad eum conuertunt per fidem in IESVM CHRISTVM.

Cuicunque ergo cordi est sua salus, is constanter in hac Dei voluntate acquiescat, quam non solum in verbo suo manifestauit Deus, verumetiam multis modis efficaciter probauit ac demonstrauit. Proinde concludamus, falso docere eos, qui ad extenuandam mortem & passionem Christi, dicunt victimam ipsius in remissionem peccatorum factam, non omnibus sed paucis quibusdam electis prodesse.

Secundus error eorum est, qui asserunt quædam esse peccata, quæ remitti non possunt, propter meritum passionis & mor-

mortis Christi. Huic opinioni aduersantur hæc Pauli verba: Vbi abundat peccatum, ibi superabundat gratia in CHRISTO IESV.

Item Iohannes, cum dicit, Christum tollere peccata mundi, innuit victimam Christi longè efficaciorem esse ad saluandum, quàm peccata totius mundi ad perdendum.

Itaque cogitabimus, nullum esse maius peccatum, quàm opinari vllum esse peccatum maius gratia Dei in Iesu Christo. Tale fuit peccatum Cain, qui victus conscientia scelerum, desperabundus dixit: Maior est iniquitas mea, quàm vt remittatur. At huic rectè respondet Augustinus: Mentiris Cain, maior enim est misericordia Dei quàm omnium peccatorum miseria. Arguit proinde Deum mendacij, quicunque desperat de venia, ob peccatorum suorum molem & magnitudinem, contemnit iusiurandum Dei, qui iureiurando confirmat se nolle mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat, siquidem Deus cum tuum peccatum intuetur, simul cogitat infinitum precium, pro eo solutum esse, passionem dominicam. Vnde vox illa conscientiæ exultantis in Bernhardo de remissione peccatorum:

Teneo,

Teneo validiſsimum argumentum, dominicam paſsionem. Vox ſiquidem eius inualuit multo plus quàm vox ſanguinis Abel, clamans in cordibus electorum remiſsionem omnium peccatorum. Traditus eſt enim propter peccata noſtra, nec dubium eſt, quin potentior & efficacior ſit mors illius in bonum, quàm peccata noſtra in malum. Peccaui, inquit Manaſſes, ſuper arenam maris, ſed tu Domine indignum ſaluabis me, ſecundum magnam miſericordiam tuam.

Sed obijciat hic aliquis ac dicat, promiſi ſæpius vitæ emendationem, & tamen ſciens & volens inſuper ſæpe peccaui, & feci contra meam conſcientiam. Ad hoc ita reſpondeo, horribile eſt & periculoſum hoc peccati genus coram Deo, & plurimi propter hoc condemnantur, vt Saul & multi alij, qui ſubitanea morte abſque conuerſione hinc abripiuntur, ſed tamen gratia in Domino noſtro Ieſu Chriſto abundat ſupra & hoc & omnia peccata totius mundi. Quicunqne enim à peccatis reſurgunt, per ſeriam pœnitentiam, hi omnes propter mortem & paſsionem Chriſti conſequuntur remiſsionem peccatorum. Hæc tentatio ita exercuit populum Iudaicum, vt deſperabundus in hanc vocem

prorumpens exclamarit, apud Ezechielem 33. Iniquitates nostræ & peccata nostra supra nos sunt, & in ipsis nos tabescimus. Quomodo ergo viuere poterimus? Dic ad eos, dicit dominator Dominus: Viuo ego, nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Conuertimini, conuertimini à peccatis vestris pessimis, quare moriemini domus Israel?

Quicunque igitur affligitur conscientia scelerum, recolat magnitudinem misericordiæ Dei, excedentis omnia opera Dei: cogitet voluntatem Dei esse, non velle mortem peccatoris, sed conuersionem & vitam. Intueatur λυτρὸν persolutum à Christo, quod longe maius est colluuie omnium peccatorũ totius mundi. Consideret exempla conuersorum post horrendissima peccata, vt Latronis, Manassis & aliorum plurimorum. Caueat ne magnitudini peccatorum suorum addat desperationem, qua negatur veritas DEI, quo sane peccato nullum grauius esse poterit, atque ita Thronum gratiæ accedat, & serio corde propter Christum petat veniam, nec cesset fideli oratione pulsare, priusquam in corde suo senserit per Spiritum sanctum sibi responsum dari, quod absque omni dubio fiet, modò

propo-

propoſitum peccandi ſerio abiecerit. Cùm hoc pacto firmatus eſt animus, ſentiens reſponſum Dei per conſolationes cordis, rectè petitur confirmatio per vocem miniſtrorum Euangelij, & vſum dominicæ cœnæ. Verùm qui petit veniam & nihilo minus retinet propoſitum peccandi, damnatus hypocrita eſt, qui putat Deum ſibi ſimilem eſſe, vt qui moueatur & delectetur, aut etiã decipiatur hypocriſi. huic, donec talis fuerit, & abſolutio per miniſterium Eccleſiæ, & vſus cœnæ dominicæ cedit in maius iudicium, tantum abeſt, vt inde aliquid emolumenti ſibi acceſſurum ſperet.

Sed quid ergo dicendum eſt de Chriſto, qui meminit peccati irremiſsibilis Matthei.12.cum inquit: Omne peccatum & omnis blaſphemia remittetur hominibus, ſpiritus autem blaſphemiæ non remittetur, neque in hoc, neque in futuro ſæculo?

Item Marci. 3. Amen dico vobis, quoniam omnia peccata & blaſphemiæ dimittentur filijs hominum, qui autem blaſphemauerit in Spiritum ſanctum, non habet remiſsionem in æternum, ſed reus erit æterni delicti.

1. Iohan. 5. Qui ſcit fratrem ſuum pec-

care peccatum non ad mortẽ, petat & dabitur ei vita, peccanti non ad mortem. Est peccatum ad mortem, non, pro illo vt roget quis, dico. Omnis iniquitas peccatũ est, & est peccatum non ad mortem.

Hebræ. 6. Impoßibile est, eos qui semel sunt illuminati, gustauerunt etiam donum cœleste, & participes facti sunt Spiritus sancti, gustauerunt nihilominus bonum Dei verbum, virtutesque cœli venturi, & prolapsi sunt, rursus renouari ad pœnitentiam, vt qui rursum crucifigant sibijpsis filium DEI, & ludibrio exponant.

Heb. 10. Voluntarie peccantibus (hoc est, si qui deficiant à Christo) post acceptã noticiam veritatis, iam non relinquitur pro peccatis hostia.

1. Timoth. 1. Ego qui primus blasphemus fui, & persecutor, & contumeliosus, misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate.

Hæc sacræ Scripturæ testimonia loquuntur de quodam peccati genere, quod nec in hoc sæculo, neque futuro remittatur. Appellatur hoc communiter peccatum in Spiritum sanctum. De eo autem alij alia dicunt, & ea ratione multos in desperationem adigunt, dum incerti igno-

ignorant, quid credituri aut facturi ſint. Immo, multi etiam exiſtimantes ſe huius peccati reos, anguntur animis, & conſcientiæ horrendis implicati doloribus, viuunt ſine pœnitentia. Verùm qui diligenter expenderit ſcripturam, & contulerit inter ſe ea quæ de hoc peccato in ſacris literis referuntur, is facilè intelliget quæ ſit huius peccati ratio & forma. Excutiam itaque iam citatos locos ſcripturæ, & inde cõcludam atque eruam perſpicuam & plenam huius peccati definitionem.

Principiò diſtinguit dictum Iohannis, peccatum ad mortem, quod aliàs dicitur in Spiritum ſanctum, ab alijs peccatis. Omnis, inquit, ἀδικία eſt peccatum, ſed non ad mortem. Item, Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, non pro noſtris tantùm, ſed etiam pro totius mundi. Quæ duo teſtimonia abundè nos docent, quòd peccatũ in Spiritum ſanctum, non ſit legis diuinæ, hoc eſt, decalogi trãsgreſsio. Nam vocabulum ἀδικία quo hic vtitur Iohannes, ſignificat quicquid fit cõtra legem, quod vocat Iohañes quidem peccatum, ſed nõ ad mortem, hoc eſt, non

contra Spiritum ſanctum. Hinc ergo concludemus, peccatum in Spiritum ſanctum non eſſe tranſgreſsionem legis moralis vllam, nec vniuerſalem, nec particularem: Quamuis minimum alioquin peccatum, quod deſignatur contra legem, natura ſua & malicia mereatur mortem æternam.

Matthæus verò & Marcus monſtrant, quòd materia peccati in Spiritum ſanctum ſit contemtus Chriſti & eius Euangelij. Sed nõ in eo conſumatur peccatum hoc, quia Petrus in die Pentecoſtes recepit tria millia hominum agentium pœnitentiam, qui Chriſtum vſque ad mortem crucis perſecuti erant.

Paulus itaque facit diſcrimen inter duo genera hominum perſequentium Chriſtum. Vnum eorum qui ignorãt. Alterum verò horum qui ſciunt ſe malè & iniquè facere.

Ego, inquit Paulus, perſecutor & blaſphemus fui in Chriſtum, quia ignorans feci in incredulitate. Ad hunc modum etiam alij perſecuti ſunt Chriſtum & Euangelium ipſius, & tamen miſericordiam conſecuti ſuut, eò quòd fecerunt ignorantes in incredulitate.

Paulus prætereà ad Hebræos monſtrat

ſtrat, quid præcedat hoc peccatum antequam committatur, videlicet illuminatum fuiſſe à Spiritu ſancto, habuiſſe veram noticiam perſonæ & officij Chriſti, guſtaſſe bonum Dei verbum, atque participem fuiſſe Spiritus ſancti. Turca & Papa qui alioquin execrabiles peccatores ſunt, cum Spiritum ſanctum nunquam poſſederint, tale peccatum non habent, quo è cordibus reijcitur teſtimonium Spiritus ſancti, per quem veritas Euangelij obſignata fuit.

Proinde etiam indicat Paulus, in quibus conſiſtat hoc peccatum, ita vt huius reus dicendus ſit is, qui non ſolùm abundè edoctus & illuminatus fuit in vera Euangelij ſalutaris doctrina: Verumetiam qui manifeſte ſe opponit Chriſto, & obiecta ipſi crucis ſuæ ignominia, contumelia ipſum afficit, & totis viribus doctrinam eius perſequitur, nomen ipſius ferre nequit: Sed opera Chriſti aſſcribit diabolo, quemadmodum fecerunt Phariſæi, quibus Chriſtus imputat hoc peccatum blaſphemiæ, aduerſus Spiritus ſancti illuminationem. Phariſæi enim etſi edocti erant multis Prophetijs de Chriſto, & inſuper conuicti Chriſti doctrina & miraculis, tamen ſcientes & volentes proſeque-

ſequebantur Chriſtum & ipſius Euangelium, quod à Deo eſſe norant, per Spiritus ſancti illuminationem, & quod maius eſt, non ſolùm contumaces oppugnabant Chriſtum calumnijs, tyrannide & hypocriſi, opponentes ſe ipſius verbo, quod verum eſſe cor illorum teſtabatur, verùm etiam propriæ ſuæ iuſticiæ & ſacrificiorum cumulo confidebant, reijcientes Chriſti iuſticiam & victimam, quæ ſola tollit peccata mundi.

Hinc igitur concludimus peccatum in Spiritum ſanctum, non eſſe decalogi tranſgreſsionem, neque contemtum aut perſecutionem Chriſti ac Euangelij ex ignorantia & incredulitate. Sed tum demum dicitur aliquis peccare in Spiritum ſanctum, cum voluntaria rebellione opponit ſe Chriſto verè agnito, & deficit ab Euangelio, in corde ſuo per Spiritum ſanctum illuminantem obſignato, atque perſequitur Eccleſiam, cum fiducia propriæ ſuæ iuſticiæ & ſacrificiorum, ſpreta & abiecta finaliter Chriſti hoſtia, quæ ſola peccati expiatrix exiſtit.

pctm in Spiri= tum ſanctum quodnam?

Hæc eſt plena definitio peccati in Spiritum ſanctum, quod hanc appellationem ideo ſortitum eſt, quòd homo cuius cor antè illuminatum fuit in vera Chriſti no-

ticia

ticia per Spiritum sanctũ, iam se opponit Spiritui sancto, & eum à se expellit, & hui' opera attribuit diabolo.

Cur autem hoc peccatum non remittatur, indicat Paulus ad Hebræos, cum inquit: Non est alia hostia reliqua pro peccato, quàm solius Christi. Quoniam enim hi finaliter renunciarunt Christo, spreta ipsius victima, & confidunt alijs victimis, mirum non est, hos gratiam non consequi, quæ sola datur per victimam Domini nostri Iesu Christi.

Porro si quis quærat ac dicat: quid si obnoxius huius peccati in Spiritum sanctum, conuertit se denuo ad Christum & serio pœniteat suæ contumaciæ, atque ex toto animo petat veniam propter meritum passionis & mortis filij Dei? Ad hoc ita respondeo cum Paulo: Gtatia abundat supra peccatum. Neque est tanta huius peccati magnitudo, quin millies maior sit gratia Dei, in Domino nostro Iesu Christo. Et cum certissimum sit, Deũ nolle mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat: affirmo remitti hoc peccatum in Spiritum sanctum, omni agenti seriam pœnitentiam, & petenti veniam propter Christum.

Sed obijci hîc potest, manifestè docere Chri-

re Christum, non remitti hoc peccatum, neque in hoc sæculo, neque in futuro: itaque videtur hoc peccatum maius gratia Dei. Absit, immo longissimè absit, firmissime enim credendum est, gratiam Dei longe exuperare peccata mundi. Cur ergo non remittitur? Ad hæc respondet Paulus Heb. 6. quia rursus renouari non possunt per pœnitentiam. idque ideo, quòd verum pœnitentiæ fundamentum, hostiam videlicet Christi abnegarunt, sine qua nec vlla salutaris pœnitentia seu conuersio, per fidem, ad Deum fieri potest, nec vlla est victima alia, quæ absque hac sola, tollere peccata potest. Oportet, inquit Christus, prædicari in nomine meo pœnitentiam & remissionem peccatorum. Quocirca quicunque se conuertit, & Christum atque ipsius victimam firma fide amplectitur, certo certius consequitur veniam per fidem.

Dicitur itaque hoc peccatum irremissibile, quòd qui hoc perpetrant, maxima ex parte perseuerent in malo suo proposito, & nunquam confugiant ad gratiam Dei, per Dominum nostrum Iesum Christum. Qui enim gratiam Dei amplectitur, is non finaliter renunciauit victimæ Christi, quæ sola omnium pec-

catorum

catorum expiatrix existit.

Hæc breuiter dicere volui de peccato in Spiritum sanctum, quòd intelligerem multos hac in parte, non recte instructos, & paucos, hac de re recte hactenus sensisse atque dilucidè scripsisse.

TERTIVM BENEFICIVM.

Dictum est hactenus de secundo Christi beneficio, videlicet quod mundat nos ab omni peccato, verum hoc non sufficit, nisi insuper iusti euadamus.

Cum enim iusticia sit vera via in vitam æternam, nemo vnquam hanc consequitur, nisi qui est iustus. Ideo Christus inquit, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Seruare autem mādata, est iustum se iuxta legem exhibere.

Quamuis autem nemo legi Dei satisfacit, quemadmodnm supra demonstrauimus, nec iusticiam ex operibus legis consequitur, manet tamen immota voluntas Dei, quòd nemo admittatur in possessionem vitæ æternæ, nisi qui habeat iusticiam, quam lex requirit. Venit ergo filius Dei in hunc mundum, & assumsit naturam humanam ex virgine Maria, ac subiecit se legi atque impleuit eam, ita

vt iuſticiam ex operibus legis conſequutus ſit. Hæc iuſticia Chriſti Dei & hominis, ſufficit coram Deo, imputata omni credenti in ipſum.

Quemadmodum enim per inobedientiã vnius omnes rei ſum⁹, ita omnes quotquot credimus in Chriſtum, vnius iuſticia reputamur iuſti. Hoc eſt quod Paulus dicit Rom. 10. Chriſtus eſt finis legis ad ſalutem omni credenti. Finis legis, dicitur finalis legis voluntas, vt fiant quæ illa vult & imperat. Vult autem iuſticiam, quam cum aſſequitur, acquieſcit, nec quemquã qui hac potitur condemnat.

Chriſtus autem non ſua propria de cauſa eſt finis legis, ſed eorum qui legem adimplere non poterãt, ita vt imputet ſuam iuſticiam, quam ex lege conſecutus eſt, omnibus credentibus in ipſum, ne quo iure lex eos aut accuſare aut condemnare poſsit. Propterea inquit Paulus, Chriſtus eſt finis legis ad ſalutem omni credenti, hoc eſt, quicunque credit, habet quod lex requirit, iuſticiam videlicet, quæ eſt via ſalutis. Huc facit quod Auguſtinus ait, quod lex præcipit, fides impetrat. Item, Chriſtus noſtra peccata, ſua fecit, vt ſuam iuſticiam, noſtram

face-

faceret. Itaque nulla nunc condemnatio (vt inquit Paulus) in ijs, qui ſunt in Chriſto Ieſu, quoniam ſatisfactum eſt iuſticiæ legis in ipſis.

Diligenter ergo obſeruandum, quòd ſatisfaciamus quidem legi, ſed non noſtris operibus, verùm Chriſti, qui iuſticiam legis nobis credentibus imputat. Hac de cauſa dicit Paulus: Non ſumus ſub lege, ſed ſub gratia. Sub lege non ſumus, quia lex non inuenit in nobis, quod accuſet, cum donati ſimus iuſticia quam ipſa requirit. Redemit nos CHRISTVS à maledictione legis, primùm deriuando in ſe pœnas in ara crucis, quas nos meriti eramus. Deinde implendo legem, & imputando nobis ſuam iuſticiam, qua donati, iuſti compareamus in die nouiſsimo, quando Chriſtus aduenit iuſtus viuorum ac mortuorum iudex. De hac iuſticia agit Paulus 2. Corinth 5. Eum qui non nouit peccatum, fecit Deus peccatum, vt nos fieremus iuſticia Dei in ipſo. Hæc Dei iuſticia, eſt obœdientia Chriſti, qua legi ſatisfacit pro nobis.

Cum itaque audimus aut legimus, hominem iuſtificari fide abſque operibus legis, coram DEO, id ita eſt accipiendum, non quòd homo ex operibus legis à ſe fa-

ctis iustificetur, sed quod fide Christum amplectatur, qui sua obœdientia seu operibus perfecte iustus est coram Deo, & imputat hanc suam iusticiam legis, omnibus qui credunt in eum. Dicitur porro hæc iusticia fidei, quod imputetur credenti, Christi vero, quòd is legi satisfecerit, Dei autem, quod hac is placetur & contentus sit. Hæc dicta sint de tertio Christi beneficio, videlicet iusticia ipsius, quam credentibus imputat, cuius supra quoque facta est mentio, vbi disseruimus de vero legis vsu.

QVARTVM CHRISTI BENEFICIVM.

Quartum Christi beneficium, est sanctitas seu sanctificatio. Christus enim cum remittit nobis peccata nostra, & eripit nos è regno Diaboli, atque imputat nobis suam iusticiam, simul etiam nos sanctificat, & imputat suam sanctitatem nobis, qui ipsius corporis membra facti sumus. Hinc est, quod Iohannes 1. Iohan. 1. vocet cœtum omnium credentium in IESVM, sanctorum communionem. Vnde etiam pendet articulus symboli cum dicimus: Credo sanctam Ecclesiam

siam

ſiam ſanctorum communionem.

De hac ſanctificatione gloriari licet Chriſtianis aduerſus regnum & membra diaboli, ita quòd meritò dicere poſsint, ſe habere ſocietatem cum Deo patre, filio & Spiritu ſancto, ac ſeparatos eſſe à principe tenebrarũ, hoceſt, diabolo & ipſius membris. Annunciamus vobis (inquit Iohannes) quòd & vos ſocietatem habeatis nobiſcum, & ſocietas noſtra ſit cum patre & cum filio eius Ieſu Chriſto. Hac ſanctificatione conſolabatur ſe Dauid Pſal. 86. vbi in hunc modum orat: Cuſtodi animam meam, quoniam ſanctus ſum, ſaluum fac ſeruum tuum Deus meus ſperantem in te. Hìc primum Dauid ſanctum ſe eſſe dicit. Deinde quomodo contingat hæc ſanctificatio indicat, videlicet cum firma fide in Deum recumbimus, & ipſi ſoli confidimus. Qui enim hoc facit, is ſpiritualiter inſitus eſt Domino noſtro Ieſu Chriſto, à quo impetrat perfectam atque perſonalem totius hominis ſanctificationem. Nam, vt dixi, ſanctificatio Chriſti credenti imputatur, quemadmodum docet ipſe Chriſtus Iohan 17. Sanctifico me ipſum pro ijs, vt ſint & ipſi ſancti.

Conſiſtit itaque ſanctitas hæc in remiſ-

ſione peccatorum, imputatione iuſticiæ Chriſti, renunciatione diaboli: breuiter in fide ipſa, quæ Chriſtum cum ſua iuſticia & ſanctitate comprehendit.

Coniuncta eſt autem cum hac hominis ſanctitate ſanctificatio eiuſdem, quæ pro fidei modulo ſua etiam habet incrementa, & in quibuſdam maior, in quibuſdam minor reperitur, prout fides ipſa maior ac minor exiſtit, cum homo fidem concipit per Spiritum ſanctum, cuius etiam opera regeneratur, ibi ſtatim ſentitur efficacia Spiritus ſancti, qui indies hominis mentem, affectus, cor, & totam denique vitam paulatim innouat. Mentē quidem per verbum à tenebris ignorantiæ, erroribus, & prauis cogitationibus liberat, & poſtea eam vera Dei noticia, doctrina ſalutis ac bonis cogitationibus irradiat atq; illuſtrat. quo fit vt affectus purgati, ſenſim ab immundis carnis deſiderijs liberos ſe vēdicent, & efficacia Spiritus ſancti ad bonos inflammentur motus, prout mens ipſa illuſtrata fuerit.

Cor etiam hominis manſueſcit & molleſcit, ac deponens naturalem illam contumaciam, ortam à peccato originali, incipit DEO parere ac obtemperare,

iuxta

iuxta ſcientiã cordi infuſam à Spi.ſancto·
Huic cordis obœdientiæ reſpondeant quoque, tum interna, tum externa hominis opera. Breuiter, hæc ſanctificatio conſiſtit in vera pœnitentia, & ſancto propoſito, ita vt homo omnes mentis ac cordis conatus eò dirigat, vt Deo obtemperet, nec quicquam ſciens ac volens faciat, quod à Deo prohibitum ſit, pluris faciens voluntatem Dei, quàm res omnes alias totius mundi.

Porro concutitur hæc ſanctificatio grauiſsimis tentationibus, vtpote quæ à potentiſsimis hoſtibus, Sathana, carne & mundo oppugnetur. Quo fit, vt ſæpe in hoc ſpirituali ſpiritus & carnis certamine, Chriſtianus ſentiat ſuarum virium infirmitatem, ita vt ſuccumbere interdum, immo humi affligi ac planè quaſi proſterni videatur: Sed ſubleuatur interim auxilio, præſentia & virtute Spiritus ſancti. Ad hunc modum Dauid à carne victus ſuccubuit, & polluit ſe adulterio atque homicidio. Sed cum prophetæ Nathan admonitiones audiret, efficacia Spiritus ſancti ſubleuatus fuit. Idem etiam multis alijs ſanctis DEI accidit, ita vt non fruſtra dixerit Paulus: Qui ſtat, videat ne cadat. Propterea, horta-

tur Galatas cap. 5. inquiens: Spiritu ambulate, & desideria carnis non perficietis, caro enim concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Atque ita nihil aliud est vita Christiani vere fidelis, quàm perpetua militia. Quemadmodum in Epigrammatis indicat Prosper, cum ait: Nunquam bella bonis, nunquam discrimina desunt, Et cum quo certet, mens pia semper habet. Quod etiam quotidiana experientia testatur, & Christus ipse, cum orare nos quotidie iubet: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Salomon inquit: Septies in die cadit iustus & resurgit. Hoc enim interest inter filios Dei & Diaboli. Hi contumacia peccant & permanent in peccatis suis. Filij vero DEI infirmitate peccant, & seducuntut interdum à diabolo propria carne & mundo, sed resurgunt & apprehendunt Dei patris dextram, hoc est, amplectuntur firma fide Iesum Christum.

QVINTVM CHRISTI BENEFICIVM.

Quintum Christi beneficium, ad quod prio-

priora hæc omnia diriguntur, est finalis liberatio atque redemtio, ita vt postea non metuendum sit quicquam mali à diabolo, carne, mundo aut vlla alia re, siue in cœlo, siue in terra, siue etiam in inferno. Hæc finalis redemtio appellatur in scriptura Salus, ad quam DEVS initio hominem condidit, ac postea morte ac paßione filij sui redemit.

Habet autem hæc Salus quatuor conditiones. Prima, quòd liberemur penitus ab omni miseria, aduersitate & malis. Secunda, quòd in posterum non metuamus nobis ab vllo malo venturo. Tertia, quòd tanta consequamur bona, vt maiora ne optare quidem poßimus. Quarta, quòd his ipsis bonis fruamur in æternum, absque omni impedimento atque mutatione. Hanc salutem cum suis conditionibus in solo Christo consequimur.

Hæc quinq; iam enumerata Iesu Christi beneficia, continent hæ duæ appellationes, Iesus, & Christus. Prima appellatio Deum & hominem ac saluatorem mundi eum esse ostendit. Altera verò monstrat, quomodo sit saluator. Christus enim, hoc est, vnctus, indicat Christum esse sacerdotem, regem & Prophetam. Sacer

dotem, qui ſua victima deleat noſtra peccata, ſua oratione ſemper intercedat pro nobis apud patrem noſtrum cœleſtem, & ſua innocentia nos ſanctificet. Prophetam verò, qui doceat nos viam ſalutis, & poſtremo Regem, qui nos eripiat è regno diaboli & introducat in ſalutem & gaudium vitæ æternæ.

DE SEXTO CAPITE.

Sextum quod de Domino noſtro Ieſu Chriſto ſciendum propoſui, eſt de applicatione beneficiorum ipſius, videlicet quomodo horum facti participes, perducamur ad ſempiternam beatitudinem.

Dominus & Saluator noſter IESVS CHRISTVS, diuina ſua erga nos bonitate, & ardenti noſtræ ſalutis ſtudio permotus, reddit nos ſuorum beneficiorum participes per Euangelium, fidem, & ſacroſancta Sacramenta, cum quibus efficaciter adeſt & donatur Spiritus ſanctus. De hiſce tribus diuinitus ordinatis inſtrumentis ordine dicam.

Primum eſt Euangeliũ, quod promulgari per totum orbem terrarum iuſsit: cuius etiam miniſterio efficax eſt per Spiritum ſuum ſanctum, & colligit ſibi ex to-

to ge

to genere humano Ecclesiam, quam regit atq; conseruat doctrina Euangelij, Sacramentis, disciplina & ceremonijs: ita vt vbicunq; hæc quatuor integra, incorrupto fundamento, reperiantur, ibi necesse sit esse Ecclesiam Christianã, quamuis in externo illo cœtu adiuncta sint quædã membra mortua, quæ titulo Ecclesiæ frustra gloriantur.

In hac sua Ecclesia offert Christus per ministerium Euangelij, gratiam suam omnibus hominibus iuxta hoc mandatum suum: Ite in orbem vniuersum, & prædicate Euangelium omni creaturæ. Item, Luc. 24. Oportet prædicari in nomine meo pœnitentiam & remissionem peccatorum, in omnes gentes. Cum itaque audis, hac voce Euangelij tibi offerri remissionem peccatorum & vitam æternam per Christum, ita tecum animo tuo cogites: Hîc offert mihi CHRISTVS gratiam & salutem in suo verbo, quod ille ipse per vocem hominis mihi loquitur. Si itaque huic obtempero, cedit hoc mihi in salutem. Sin autem huic ipsius voci me præstitero inobedientem, cedit mihi hic auditus in perditionem & condemnationem nisi resipiscam. Quemadmodũ enim homicida mortis reus, contemnens gtatiam quam sibi à

rege

rege clementiſsimo offerri audit, accerſit ſibijpſi grauius ſupplicium: ita etiam, ſi quis Euangelium gratiæ audiens, hoc non amplectitur, ſibijpſi grauioris pœnæ & condemnationis autor exiſtit. Danda itaque eſt opera omnibus Chriſtianis, vt ſumma cum reuerentia & attentione ſalutare Euãgelium Chriſti audiant, & fide illud amplectentes, gratos ſe declarent erga Dominum & ſaluatorem noſtrum Ieſum Chriſtum.

Subiungam hoc loco breuem Euangelij definitionem.

Euangelium (vt paucis dicam) eſt vniuerſalis prædicatio pœnitentiæ & remiſsionis peccatorum, in nomine Chriſti, quemadmodum ille ipſe inquit: Sic ſcriptum eſt, & ſic oportebat Chriſtum pati, & reſurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remiſsionem peccatorum in omnes gentes.

Hanc prædicationem Chriſtus vocat Euangelium, hoc eſt, lætum nuntium, quo offeruntur omnibus hominibus credentibus, Iudæis & gentibus, hæc bona, videlicet liberatio à maledictione legis & ira Dei, remiſsio peccatorum, ſalus & vita æterna, idque abſque omni merito humano,

mano, propter mortẽ & paſsionem ſuam, vt corde, ore, & vita Deum celebrent, quicunque horum beneficiorum participes redduntur.

Continet autem hæc definitio Euangelij quatuor membra.

Primum eſt, Mandatum Dei vniuerſale ad omnes homines, quod qui audire nolit, Deum ipſum contemnit, & ſeipſum denuo reum facit æternæ mortis.

Secundum eſt, quòd quemadmodum Euangelium offert hominibus remiſsionem peccatorum, iuſticiam, ſalutem & vitam æternam: ita etiam maneant in peccatis, iniuſticia, condemnatione & morte æterna, quicunque illud non receperint.

Tertium, quod gratuito omnibus hæc beneficia offerantur, abſque omni reſpectu perſonarum, nationum & conditionum humanarum. Chriſtus enim vult omnes ſaluos fieri, quotquot ſalutem conſequi appetunt, ne quis aut ob ſuam indignitatem, aut peccatorum multitudinem deſperet.

Quartum indicat, quibus hæc bona contingant, videlicet conuertentibus ſe ad Deum in vera fide, quemadmodum nunc porro de hac dicendum erit. Hæc

ſuffi-

ſufficiant de primo inſtrumento, videlicet Euangelio, cuius miniſterio Deus omnibus hominibus ſalutem offert. Supra copioſe dictum eſt, quomodo lex ſit nobis pædagogus ad Chriſtum, liberantem nos à maledictione legis.

Secundum medium quo Chriſtus nobis ſua beneficia applicat, eſt fides. Sicut enim à parte Chriſti Euangelium eſt vice manus, qua nobis ſua beneficia porrigit: Ita è noſtra parte eſt fides inſtar manus, quæ oblatum Chriſtum cum omnibus ſuis beneficijs accipit.

Vt autem intelligatur, quæ ſit vera fidei natura, ſubijciam primo huius definitionem ita manifeſtam, vt nemini dubium relinquatur, quid ſit vera & Chriſtiana fides. Deinde proprietates fidei naturales recenſebo, ex quibus facile quiuis intelligat, an habeat fidē veram & genuinam, nec ne.

Baptiſta cum pronunciat credentem in filium habere vitam æternam, monet eam non quærendam eſſe alibi. Nam qui filium habet, viam ad vitam æternam habet. Filius enim via eſt, vt ipſe ait: Ego ſum via. Deinde qui filium habet, ianuam vitæ habet, iuxta illud: Ego ſum oſtium. Præterea qui habet filium, meritum vitæ æter-

æternæ habet. Nam filius non ſibi, cui iure debebatur vita æterna, ſed ſuis, hoc eſt, in ſe credentibus vitam æternam meruit. Adhæc, qui filium habet, omnia cum filio habet; qui enim proprio filio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit ipſum, quomodo non etiam cum ipſo nobis omnia donaret? Denique qui habet filium, vnum eſt cum ipſo. Fieri itaque non poteſt, quin verè & cum filio hæres vitæ æternæ ſit. Poſtremo, qui filium habet, ipſam vitam æternam habet, ſicut ipſe ait: Ego ſum vita.

Siue ergo viam vitæ, ſiue oſtium, ſiue meritum, ſiue fontem & Dominum, ſiue ipſam vitam æternam quæris, habes hæc ſingula in filio, cum in ipſum credis. Et contrà, qui non credit in filium, non videbit vitam, ſed ira Dei manet ſuper eum. Hinc æſtimare licet, quæ ſit præſtantia & vtilitas fidei, quam nemo conſequi poteſt, niſi qui prius admonitus per legem ſui peccati, ſenſerit iræ Dei magnitudinem, & iuſtam condemnationem.

Itaque docet nos ſcriptura dolere ob peccatum, ita vt vellemus nos nunquam peccaſſe aut offendiſſe Deũ, & ſentiamus ob commiſſa delicta verum cordis dolorẽ

&anxietatem. Qui eò progreſſus eſt, hic demum rectè agnoſcit quàm ſit illud Euangelij lætum nuntium, quod offert credentibus remiſsionem peccatorum, gratiam Dei, iuſticiam & vitam æternam.

Sed quid igitur eſt fides? Duæ loquendi formulæ, videlicet credere in Chriſtum, & credere in nomen Chriſti, nobis perſpicue rationem fidei declarabunt.

Prior ſententia, videlicet credere in Chriſtum, monſtrat obiectum fidei ſeu fiduciæ ſolũmodo eſſe Chriſtum, ita vt non ſit ſalus, niſi in ipſo ſolo, ſperanda.

Poſterior, nempe credere in nomen Chriſti, qualitatem fiduciæ indicat, videlicet, quod talis debeat eſſe fiducia in Chriſtum, quale eſt nomen eius in Euangelio, & qualia facta ipſius de ipſo teſtificantia.

Cum ergo in Euangelio Chriſtus nominatur Saluator omnium in ſe credentium, verus Deus, verus homo, vna, vera & æterna perſona, & agnus Dei tollens peccata mundi. Et multa exempla teſtantur, facta Chriſti huic auguſto nomini reſpondere (vt Latronis in cruce, Magdalenæ, Pauli, Petri, & innumera alia) apparet, quod vera fides in Chriſtum ſit viua & conſtans cordis fiducia,

qua

qua Christus statuitur saluator omnium in se credentium, vt qui posit omnia præstare quæ vult, tanquam Deus, qui velit nobis optima, vt homo, nobis naturæ societate coniunctus, qui debeat, vt mediator inter nos & Deum, à patre constitutus, qui dedit semetipsum in precium redemtionis pro nobis, vt omnis qui credit, sanguine ipsius purgetur à peccato, obœdiẽtia iustificetur, spiritu regeneretur ad vitam æternam, per immensam Dei patris misericordiam. Qui sic dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam.

Hæc plenior fiduciæ descriptio, in angustius contrahi potest, idq; ex verbis Baptistæ, Qui credit in filiũ, habet vitam æternam, in hunc modum: Fides est noticia Christi, & firma fiducia vitæ æternæ obtinendæ propter illũ. Huiusmodi fuit fides Latronis in cruce, qui ex firma fiducia dixit: Memento mei, cum in regnum tuum veneris. Cui responsum est à Domino: Hodie mecum eris in paradiso. Talis erat fides peccatricis Lucæ. 7. quæ à Domino audit, Fides tua te saluauit.

Item Publicani Lucæ 18. ita precantis,

 Deus

Deus propitius esto mihi peccatori.

Et Dauidis Psal. 25. Propter nomen tuum, Domine, propitiare peccato meo.

Hæc omnia quadrant ad regulam Psal. 2. Beati omnes qui confidunt in eo.

Postquam fidem descripsimus, nunc proprietates huius quinq; recensebimus, ex quibus ceu infallibilibus notis, quisque dignoscat an fidem veram habeat necne.

Prima proprietas fidei est, quòd in corde sentiatur.

Secunda, quod in factis externis conspiciendam se præbeat.

Tertia, quod sub cruce se probari permittat.

Quarta, quod vincat mundum.

Quinta, quod perseueret in finem, quæ est, teste Petro, salus animarum.

Prima fidei proprietas hæc est, quòd in corde hominis viuat, ita vt sentiatur ineffabilis consolatio, aduersus maledictionem legis, potentiam mortis, & tyrannidem diaboli, vt sentiatur inenarrabilis lætitia ex remisione peccatorum, & securitas spiritualis de gratia & amicitia DEI. Sentiatur præsentia & inhabitatio SPIRITVS sancti in corde hominis. Sentiatur efficacia Spiritus

tus sancti, excitantis fidem ad inuocandum Deum. Sentiatur ardens desiderium, ad obtemperandum voluntati Dei, & resistendum diabolo. Sentiatur gaudium spirituale ex inchoatione vitæ æternæ. Sentiatur gratitudo erga Deum. Breuiter: Vbicunque est in homine fides Christiana, ibi seipsam vt prodat necesse est vera pietate, sancto bene viuendi proposito, & gaudio in Spiritu sancto.

Secundo loco hanc fidei esse proprietatem dixi, quod in externis operibus se conspiciendam exhibeat. Externa enim opera testificantur de cordis affectionibus. Propterea, inquit Christus, bona arbor bonos fructus facit, mala vero arbor malos facit fructus. Et rursus: Ex fructibus ipsorum cognoscetis eos. Impossibile itaque est, quod vbicunque vera viget fides in corde per Spiritum sanctum habitantem in corde hominis, non simul assint bona opera, testificantia de corde. Hæc fidei opera in vniuersum sunt, declinare à malo, & facere bonum, ita vt sit fides fundamentum, dux & gubernatrix omnium principium, dux & gubernatrix omnium virtutum & bonarum actionum. Primum enim fides est fundamentũ seu basis, cui innititur ac superędificatur omnis obedien-

tia, virtus, & quæuis opera bona. Deinde est principium, ex quo, ceu viua scaturigine, promanant riuuli omnium honestarum actionũ & operum. Præterea dux est, quæ hominem in vera via continet, ne aut declinet in dextram, hoc est, ad bonas (quas vocant) intentiones hominum, volentium colere Deum iuxta propriam sapientiam ac traditiones, aut in sinistram, hoc est, ad opera diaboli, quibus hic mundus, cum membris diaboli, totum se dedit ac mancipauit. Immo fides omnis virtutis & Christianorum operum dux, nunquam acquiescit in vllo facto sibi obiecto, priusquam audit verbum hoc: Sic loquitur os Domini. Ideo ex fide orat Dauid Psal. 25. Vias tuas DOMINE demonstra mihi, & semitas tuas edoce me. Et Psal. 119 inquit: Beati immaculati in via, hoc est, qui per fidem DEO obtemperant, ita vt in vera pergant via, neque in dextram neque in sinistrã declinantes. Postremo, Rectrix quoque est fides, dirigens totam vitam hominis & vniuersa ipsius opera ad hunc scopum, videlicet ad gloriam Dei, ædificationem Ecclesiæ & vtilitatem proximi.

Hæc vniuersa fidei opera iam commemorata

morata, ad ſequentia quatuor capita reuocari poſſunt.

Primum eſt declaratio pietatis in externis vitæ operibus, nempe vt in cœtu & communione Chriſtianorum audias verbum Dei, & inuoces Deum, publice profitearis tuam fidem & vtaris ſacramentis. Item, conſilio, re & opere, promoueas gloriam Dei, ita vt agnoſcaris ſerio affici negocio & cauſa Dei, hoc eſt quod ait Dauid Pſal. 122. Lætatus ſum in his quæ dicta ſunt mihi, in domum Domini ibimus. Item, Propter domum Domini Dei noſtri, quæram bona tibi. Quibus verbis indicat Dauid in hoc ſe totum incumbere, vt intelligant ipſius ſubditi, eum hoc ſummo ſtudio conari, vt oſtendat ſe miniſtrum eſſe Dei in publico piorum cœtu. Quod Dauidis exemplum decet Reges & Principes, Magiſtratus & ſubditos imitari, vt hoc pacto ſuam erga Deum fidem & pietatem declarent.

Secundum, eſt innocentia vitæ priuatæ, ita vt vnuſquiſque noſtrum, etiam cum ſolus ſit, cogitet ſe verſari in conſpectu Dei, & propterea abſtinendum eſſe ab omni ἀσελγείᾳ & iniquitate. Hinc eſt quod Deus Abrahamo dixit, Ambula

coram me. Nam Deus non tantum ea videt, quæ lumini solis sunt exposita, sed etiam internas cordis cogitationes introspicit.

Tertium est iusticia & dilectio promiscuè exercenda erga omnes homines, ita vt vnusquisque bona conscientia faciat suæ vocationis officium, inferiores suo magistratui & alijs in eminentia constitutis debitam præstent reuerentiam & πειταρχίαν. Superiores vicissim ac potentes, æquales suos consilio & opera iuuent, & subditos suos paterna cura ac disciplina tueantur, ac insuper quantum in ipsis est, afflictos consolentur, atque inopiam pauperum sua ope subleuent, immo vero omnes homines æstimabunt esse secum membra in Domino nostro Iesu Christo, & propterea eo sint erga alios animo, vt quæcunque velint sibi fieri, eadem faciant illis, & nunquam scientes ac volentes alios vllo modo iniuria ac iniusticia opprimant. Breuiter: vt sic viuas inter homines, quo habeas apud omnes Christianæ fidei & vitæ testimonium honestum.

Quartum est diligentia in vocatione cuiusque, siue Ecclesiastica, siue Oèconomica, siue Politica, siue etiam quocunque

offi-

officiorum genere, quod cum fidelitate & honeſtate præſtitum, inſeruiat commodo Reipub. ac communis ſocietatis. Hac in parte ſequenda eſt regula Pauli, Roma. 12. qua iubet vnumquemque præſtare in ſuo opere fidelitatem & diligentiam. Et ne quis legitimam ſuam deſerat vocationem, conſulunt Paulus & Baptiſta. Pauli mãdatum hoc eſt, Maneat vnuſquiſq; in ea vocatione, ad quam vocatus eſt.

Iohannes conſulit, vt ſit quiſque iuſtus in ſua vocatione, cum ad ipſum confluerent milites Romani, vt baptizarentur ab eo, & quærerent quid facturi eſſent, non iubebat eos deſerere militiæ munia, aut in deſertum ſeſe ſubducere, aut cucullum commune deſidum nebulonum tegumentum induere, ſed reſpondit illis: Neminem concutiatis atque calumniam faciatis, & contenti eſtote ſtipendijs veſtris. Vide quos hic fidei fructus inter homines Iohannes à militibus requirat? Exemplum hoc proponãt ſibi ſinguli Chriſtiani, in ſuo quiſque vitæ genere, nec quenquam iniuſtè opprimant, ſed magis dent operam, vt iuſte ſuæ vocationis opera faciant, quod fiat cum aliorum commodo & vtilitate.

Quinque ergo colligam veluti puncta,

ad quæ quilibet respicere debet in sua vocatione ne aberret.

Primum, vocatio fundata sit in verbo Dei, iuxta hanc regulam: Omne officium promouens gloriam Dei, & faciens ad conseruandos & ornandos status à Deo ordinatos, vt Politicum, Oeconomicum & Ecclesiasticum, primo & quarto præcepto mandatur.

Secundum, fides & charitas sunt regulæ omnium actionum in vocatione.

Tertium, si quid aduersi inciderit, respiciendum est ad verbum Dei, quo nititur vocatio, atque inde petenda est consolatio.

Quartum, vocatio semper ad gloriam Dei & vtilitatem reipub. in qua quis viuit, referatur.

Quintum, asidue inuocandus est Deus, nam siue sublimior, siue vtilior sit vocatio, nihil aut incho ari aut absolui feliciter potest, sine auxilio diuini numinis.

Hæc omnia complectitur Dauid Psal. 39. hisce verbis: Spera in Deum, & fac bonitatem, & inhabita terram ac victum quære honestè.

Tertium instrumentum seu medium, quo Christus applicat nobis sua benefi-

cia,

cia ſunt Sacramenta & ſignacula gratiæ & voluntatis ipſius. Priuſquam autem ad tractationem ſacramentorum noui teſtamenti accedam, duo maximè neceſſaria ſcitu expendam. Primum, quis fuerit mos Dei in patefacienda hominibus ſua voluntate. Alterum, vnde Deus indiderit ſignis & ſacramentis à ſe inſtitutis ſua nomina.

Primum itaque ſciendum eſt, quòd Deus ab initio mundi conſueuerit ſuam voluntatem hominibus patefacere duobus modis, nimirum verbo manifeſto, & ſigno externo, vt hoc modo ſaluti hominum conſuleret.

Cum Deus creaſſet Adamum, ac collocaſſet eum in paradiſo, patefecit ipſi ſuam voluntatem expreſſo verbo, cui addidit duplex ſignum: arborem videlicet vitæ & arborem ſcientiæ boni & mali. Ita vt ſi verbo obtemperaret, non conſeneſceret, ſed comederet de ligno vitæ, & beatus in æternum viueret. Sin autem mandatum Dei tranſgrederetur, & de vetito ligno ſcientiæ comederet, moreretur.

Abrahæ ſimiliter verbum ſuum propoſuit, cui adiunxit circumciſionis ſignum externum, quod fœdus ſuum vocabat.

Deinde Moiſi promiſit ſe educturum populum ſuum ex ſeruitute Aegyptiaca in terram promiſſam. Huic ſuæ promiſsioni ſignum addidit, videlicet agnum Paſchalem.

Poſtea promiſit Deus ſe daturum populo ſuo Canaan poſsidendam, quamdiu ipſi obœdirent & ſeruarent teſtamentum atque pactum ipſius. Huic etiam verbo addidit ſignum externum, ſanguinem vaccæ ruffæ, quo ſacerdos populum aſpergebat, & alia plura ſigna, quæ pacti nomine appellabat.

Ad eundem prorſus modum, Chriſtus in nouo teſtamento promittit credentibus remiſsionem peccatorum & regenerationem per Spiritum ſanctũ, & addit ſignum externum, quod in ſcriptura vocatur Baptiſmus pœnitentiæ. Promittit etiam ſe oblaturum ſuum corpus in ara crucis, & effuſurum ſe ſuum ſanguinem, in remiſsionem peccatorum, & adiungit hic quoq; ſignum externum, quod corpus & ſanguinem ſuum, atque nouum teſtamentum nominat.

Atque ita patet, quem morem Deus ſeruauerit, in patefacienda ſua voluntate hominibus, verbo nimirum & ſigno, quorum vtrumque mente & ſenſibus percipi-

cipiendum proposuit, vt facilius & plenius de voluntate instrueremur.

Secundo cogitandum est, cur Deus nomina rerum, quarum causa sacramenta instituta sunt, signis sacramentalibus indiderit. Hac nimirum de causa, vt cum vtamur signis externis, leuemus oculos fidei ad contemplationem cœlestium, è quibus externa signa sortita sunt sua nomina. Cum Abraham filium suum circumcideret, venit ei in mentem nomen circumcisioni à Deo impositum, quo nominabat eam Deus fœdus suum cum Abrahamo & semine ipsius. Et Moses cum populum aspergeret sanguine vaccæ ruffæ, cogitabat de testamenti appellatione, quam Deus huic signo indiderat. Ita etiam dicitur Baptismus noster, baptismus pœnitẽtiæ, vt eleuemus oculos cordis nostri ab elemento aquæ, ad promissionem, qua Deus pœnitentiam agentibus suam gratiam & misericordiam obsignat. quapropter dicitur Baptismus lauacrum regenerationis, vt cogitemus baptizatos spiritualiter regenerari per Spiritum sanctum. Ad eundem modum appellatur panis, corpus Christi, & vinum, sanguis Christi in cœna dominica, quòd arcanum illum cibum denotét, quem Christus sub pane & vino porrigit.

In sum̃a Deus ex sua infinita sapientia indidit signis & sacramentis nomina à rebus & donis spiritualibus, quæ per sacramenta denotantur, ne hæreamus in ijs, quæ oculis tantum visuntur, sed in ijs potius quæ fides videt & intuetur in sacramentis.

Postquam hæc duo de ratione sacramentorum in genere exposuimus, facilius iam deducemur in noticiam sacramentorum noui Testamenti, videlicet baptismi & cœnæ Domini, de quibus nunc ordine dicemus.

DE SACRAMENTO BAPTISMI.

Vt commodius rationem nostri baptismi intelligamus, videbimus initio causas, cur Dominus noster Iesus Christus baptizari voluerit.

DE BAPT. Christi. Cur baptizari voluerit Christus, indicat tum vox patris è cœlo super eum, tum apparitio Spiritus sancti, facta in specie columbæ.

Vox patris super Christum iam recens baptizatum hæc fuit: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui. De hac voce testatur baptismus. Nam is est finis

baptis-

baptiſmi primus & principalis, vt ſit teſtimonium ſeu ſignaculum gratiæ DEI erga baptizatum. Notandum igitur, nos qui induimur Chriſto per baptiſmũ, gratos eſſe atque acceptos Deo propter Chriſtum, quo etiam reſpexit Paulus Epheſ. 1. cum inquit: Nos ſumus dilecti in dilecto. Immo ipſe Deus ait, in hoc mihi complacui.

Baptizari itaque voluit Chriſtus, atque hoc externo ſignaculo gratiæ Dei vti, vt iuxta vocem patris, nos qui baptizamur & corpori ipſius per baptiſmum inſerimur, ſciamus nos habere Deum propitium & placatum propter Chriſtum. Itaque omnis noſtri baptiſmi efficacia pendet à Chriſto.

Apparitio Spiritus ſancti in ſpecie columbæ, denotat baptiſmum ſpiritualem illum, quo nos Chriſtus internè baptizat, cum miniſter DEI aquæ externum baptiſmum iuxta Chriſti mandatum peragit. Hoc eſt, quod Baptiſta inquit: Ego baptizo aqua, ſed in medio veſtrum ſtat qui baptizat Spiritu ſancto. Quod autem in ſpecie columbæ apparet Spiritus ſanctus, indicium hoc eſt pacis & reconciliationis, factæ inter Deum & baptizatum, vt ſimul admoneamur quid deno-

denotet arca Nohæ, à qua emiſſa columba reuertitur referens ramum oleæ. Hinc itaque conficimus definitionem baptiſmi in hunc modum:

Baptiſmus eſt ſignum externum, denotans internum baptiſmum, quem Chriſtus peragit per Spiritum ſuum ſanctum, ad obſignandum in nobis miſericordiã & gratiam Dei.

Porrò vt maiori cum fruge verſemur in meditatione huius noſtri baptiſmi, obſeruanda eſt triplex huius ſignificatio:

Prima, quod baptiſmus ſit teſtimonium gratiæ.

Secunda, quod ſit ſymbolum rerum arcanarum & ſpiritualium.

Tertia, quod ſit teſſera profeſsionis externæ, ſeu Chriſtianiſmi.

De hac triplici ſignificatione baptiſmi ordine dicam.

Primum, quod baptiſmus ſit teſtimonium gratiæ, prius probauimus. Eſt enim ſignaculum gratiæ Dei externum, quod teſtatur baptizatum ſanctificari, & quaſi victimam Deo conſecrari, qui nos purgatos ac ſeparatos à diabolo eiuſque ſocietate, regenerat, vt fiamus noui homines, immo filij ipſius DEI, quos adoptat in

in dilecto ſuo filio, Domino noſtro Ieſu Chriſto.

Secundo, baptiſmus eſt ſymbolum rerum, quod ſua analogia ſeu comparatione nos docet. Vnde Auguſtinus: Si ſacramenta earum rerum, quarum ſunt ſacramenta, comparationem non haberent, ſacramenta non eſſent. Ita noſter baptiſmus, in quo homo mergitur ſub aqua, & rurſum extrahitur, habet ſuam ſignificationem ſpiritualem, ob quam appellatur ſymbolum rerum.

Eſt autem baptiſmus ſymbolum duarum inprimis rerum, videlicet actionum Chriſti, & officij noſtri.

De actionibus Chriſti, quatuor nos docet, nimirum quid fecerit, cur fecerit, quid faciat baptiſatis, & quid porro ipſis facturus ſit.

Quomodo igitur docet nos baptiſmus quid fecerit Chriſtus? admonet nos hiſtoriæ trium dierum, nempe paraſceues, in qua Chriſtus paſſus eſt, & ſabbathi, in quo Chriſtus quieuit in ſepulchro, & paſchatos, in quo Chriſtus deuicta morte, ſurrexit à mortuis. Propterea vocat Chriſtus ſuam mortem, ſepulturam, & reſurrectionem baptiſmum Marc. 10. Vbi filij Zebedæi Iacobus & Iohannes petebant, vt

vnus

vnus ad dextram, alter ad ſiniſtram Chriſti ſederent in gloria ipſius. Quibus reſpondit Chriſtus: Nunquid poteſtis bibere calicem, quem ego bibo, aut baptiſmo, quo ego baptizor, baptizari? Quaſi diceret Dominus, omnes quidem ad gloriam & læticiam aſpiratis, ſed pati aliquid neceſſe eſt, antequam frui licuerit hac gloria & læticia. Ingruit mors amariſsima, de qua triumphare oportet, priuſquam in gloriam hanc perueniamus. Itaque in baptiſmo aſpergi aqua, denotat mortem Chriſti. Morari ſub aqua, ipſius ſepulturam adumbrat. Extrahi autem ex aqua, Chriſti glorioſam reſurrectionem repræſentat. Quotieſcunque igitur recordamur noſtri baptiſmi, aut aliorum baptiſmo interſumus, meminerimus hiſtoriæ trium dierum, mortis, ſepulturæ & reſurrectionis Chriſti. Quòd ſi autem quæras cur fecerit, reſpondet Paulus, & duobus verbis rem totam conficit. Rom. 4. Chriſtus mortuus eſt propter peccata noſtra, & excitatus eſt propter iuſtificationem noſtri. Quemadmodum enim Chriſtus merito ſuæ mortis delet iniquitates noſtras, & ſuo ſanguine mundat conſcientiam noſtram ab omni peccato mortali: Ita etiam glorioſa ſua reſurre-

ſurre-

ſurrectione à mortuis, declarat ſe iuſtum & omnibus modis perfectè mundum, iuxta legem Dei. Ideo Pſalmo 16. inquit Dauid: Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis ſancto tuo videre corruptionem. Hoc etiam vult Chriſtus, cum inquit Iohan. 16. Spiritus ſanctus arguet mũdum de iuſticia, quia vado ad patrem. Hoc eſt, Mundus, Herodes, Pilatus & Iudæi negant me iuſtum eſſe & abſque omni peccato, ſed cum videbunt me nõ ſuperatum iri à morte, erit reſurrectio mea à mortuis teſtimonium meæ iuſticiæ coram ipſis. Ideo inquit Paulus, excitatus eſt in iuſtificationem noſtri, hoc eſt, vt ſua reſurrectione declararet ſuam iuſticiam, quam donat & imputat omnibus credentibus in ipſum.

Porro quid faciat in baptiſmo Chriſtus, oſtendit Iohannes inquiens: Baptizat Spiritu ſancto & igne: & Paulus cum ait: Purgat nos lauacro aquæ per verbum. Quod enim Iohannes dicit, Chriſtum baptizare Spiritu ſancto & igne, indicat Chriſtum in baptiſmo dare Spiritum ſanctum, qui ſua præſentia in verbo & baptiſmo eſt efficax. Quid autem efficiat Spiritus ſanctus in baptizato iuxta Chriſti mandatum, voce ignis indicatur.

Quemadmodum enim ignis res immutat, alias exurendo, alias inflamando: Ita Spiritus sanctus immutat regenerando, exurit veterem hominem mortificando, inflammat viuificando, & nouum hominem excitando. Atque hinc est quod Paulus inquit: Christus mundat nos lauacro aquæ in verbo vitæ. quibus verbis tria coniungit, videlicet externum baptismum, quem lauacrum vocat. Deinde Christum, qui nos interne mundat suo sanguine & Spiritu sancto. Postremo verbum, hoc est, Christi promissionem, vnde pendet tota efficacia baptismi. Non enim efficax est baptismus, propter aquam, quam minister Dei aspergit: neque propter verba, quæ ab eodem recitantur: sed omnis vis baptismi fluit ex amplissima promissione Christi, qui Spiritu suo sancto & igni baptizat eum, qui externo elemento aquæ aspergitur.

Quamuis autem hæc sit institutio & ordinatio Christi, tamen non existimemus abbreuiatam esse ipsius manum ad baptizandum spiritualiter absque aqua, eos qui sunt participes promissionis, hoc est, omnes Christianorum infantes, & eos inprimis qui in vtero materno discedentes, externum baptismum non attingunt.

Itaque

Itaque pij parentes de huiuſmodi infantum ſalute non deſperent, neque eos cum dedecore & ignominia in terra non conſecrata, quam vulgus appellat, ſepeliant, ſed certo perſuadeant ſibi, hos eſſe in eodem fœdere cum filijs Abrahæ, quemadmodum manifeſte docet Paulus Gal. 3. Itaque veluti Abrahæ filij carnales, qui ante octauum diem circumciſionis diſcedebant, non condemnabantur, ſed virtute promiſsionis & fœderis diuini ſaluabantur, ad eundem quoque modum filij Abrahæ ſpirituales, hoc eſt, omnium Chriſtianorum infantes non condemnantur, ſi diſcedant ante baptiſmũ, ſed ſaluantur efficacia promiſsionis DEI, & inuiſibili baptiſmo, quo hos Chriſtus, qui ſua morte & precioſo ſanguine eos redemit, baptizat.

Hac conſolatione erigant ſe Chriſtiani parentes, quorum liberi, aut in vtero materno, aut ſtatim à natiuitate diſcedunt antequam baptiſmatis participes fiant. Nolim tamen quenquam hinc ſumere occaſionem protrahendi baptiſmum infantum, imò potius hortator ſum, vt quã primum recens natos curent externo hoc ſalutis ſymbolo obſignari, & ſimul precib. piorũ, qui baptiſmo intererint, adiuuari.

Reſtat vt explicetur, quid facturus ſit Chriſtus iam baptizatis. Hoc ille ipſe indicat, in poſtremo ſuo mandato, quod aſcendens ad cœlos, dedit ſuis Apoſtolis, his verbis: Ite, baptizate omnes gentes, quicunque crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit, qui verò non crediderit condemnabitur. Quemadmodum enim qui in arca Nohe erant, conſeruabantur in diluuio: ita quicunque mordicus adhærent pacto huius externi baptiſmi, liberantur ab æterno diluuio, hoc eſt, à pœnis & cruciatibus inferni, per IESVM CHRISTVM. Breuiter, ſicuti baptizatus extrahitur ab aquis, ita nos Chriſtus eximet ab omnibus calamitatibus, & introducet in ſuum regnum, vbi cum illo regnabimus in omnem æternitatem.

Poſtquam diximus, quomodo Baptiſmus noſter ſit ſymbolum actionum Chriſti, videbimus nunc quomodo nos noſtri quoque admoneat officij. Videlicet quid Deo præſtemus, quid nobis ipſis debeamus, quid patiendum, quid expectãdum, quomodo tranſeundum à miſerijs ad ſalutem. De hiſce enim ſingulis officij noſtri partibus admonet nos Baptiſmus noſter.

Sed

Sed quid igitur Deo præſtabimus? hoc docet nos Chriſtus,cum inquit, baptizate eos in nomine patris & filij & Spiritus ſancti. Quibus verbis complectitur principalem baptiſmi finem, cuius nos ſemper & aſsidue meminiſſe par eſt. hæc enim eſt horum verborum ſimpliciſsima ſententia: Baptizo te in nomine patris, filij & Spiritus ſancti,hoc eſt,baptizo te in hunc finem præcipuè, vt agnoſcas, confitearis, inuoces, colas & celebres hunc ſolum verum DEVM, videlicet patrem, filium & Spiritum ſanctum: patrem,qui ita te dilexit,vt filium ſuum vnigenitum pro te morti tradiderit. Filium, qui pro te mortuus emundat te ab omni peccato, ſuo precioſo ſanguine effuſo in ara crucis, tibi in remiſsionem peccatorum, & inſuper induit te ſua iuſticia, immo te ſuiipſius corporis membrum facit, ita vt propter ipſum appelleris filius Dei. Spiritum ſanctum autem, qui te in vitam æternam regenerat & ſanctificat, vt Deo aſſociatus, fruaris cum ipſo ſalute in omnem æternitatem. Hæc eſt ſimpliciſsima ſententia verborum baptiſmi, quam ex ſacris literis collectam, comprehendo hac vnica formula,baptizo te in nomine. Nominis enim appella-

tione continetur & confeſsio Dei, & quidquid præterea hæc ipſa confeſsio ab homine requirit.

Ex his facilè patet, quale ſit baptiſmus pactum inter Deum & hominem. Deus homini promittit remiſsionē peccatorum, iuſticiam, & vitam æternam, & hanc ſuam promiſsionem baptiſmo obſignat: Baptizatus autem viciſsim Deo ſe fide obligat, & recipit ſe velle abnegare diabolum, cum omnibus ſuis operibus, & Deo adhærere, firma fide, inuocatione, cultu, timore & debita per omnia obœdientia. Hac de cauſa vocat Petrus 1. Petri. 3. Baptiſmum fœdus, in quo fit mutua ſtipulatio Dei interrogātis & promittentis baptizato gratiam, & baptizati reſpondentis atque affirmantis ſe conſtanter permāſurum in mutuo pacto & fœdere.

Secundo loco monet baptiſmus quid nos nobis ipſis faciamus. Quemadmodum immergimur baptiſmo aquæ, & moramur ſub aquis, & rurſum ex his extrahimur: ita in nobis mortificare debemus peccata, & ſuffocare vicioſos affectus, peccati deſideria & prauas concupiſcentias, & reſurgere in nouitate vitæ. Huius etiam admonet nos Paulus Roma. 6. vbi agit contra eos, qui licentiam peccandi cōceſſam arbitra-

bitrabantur, eo quòd dixerat Paulus, abundante peccato ſuperabundare gratiam. quos his verbis confutat: Quid igitur dicemus, manebimus in peccato, vt gratia abundet? abſit. Qui mortui ſumus peccato (id eſt, quorum peccatum mortuum eſt) quomodo adhuc viuemus in eis? An ignoratis quòd quicũq; baptizati ſumus in Chriſtum Ieſum, in mortem ipſius baptizati ſumus? (hoc eſt, nos qui baptizati ſumus, in baptiſmo induimus Chriſtum, cuius mors efficaciter in nobis perimit atque opprimit peccatum, ne dominetur in nobis) Sepulti ſumus igitur vnà cum ipſo per baptiſma in mortem (id eſt, vt mortuum ſit in nobis peccatum) vt quemadmodum excitatus eſt Chriſtus ex mortuis, per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Nam ſi inſititij facti ſum⁹ illi per ſimilitudinẽ mortis eius, certe etiam reſurrectionis eius, hoc ſcientes quòd vetus noſter homo (id eſt, vitioſa natura) cum eo crucifixus eſt, vt aboleatur corpus peccati (hoc eſt, praui affectus) vt non amplius nos ſeruiamus peccato.

Atque ita apparet, quomodo Paulus ex ratione baptiſmi nos doceat mortificare peccatum, peſſundare malas concu-

piſcentias,& ambulare in nouitate vitæ. Quò etiam dirigit totius diſputationis ſcopum, quem his verbis proponit, ſic & vos reputate vos ipſos tum mortuos eſſe peccato, tum vero viuere DEO in Chriſto Ieſu Domino noſtro, & ne regnet peccatum in mortali veſtro corpore, vt obœdiatis illi in huius cupiditatibus. Quotieſcunque igitur naturæ noſtræ vicioſitas inſtigauerit nos ad peccandum, meminerimus Baptiſmi noſtri, qui admonet nos innocentiæ morum & nouitatis vitæ, in gloriã Dei per Ieſum Chriſtum.

Tertio loco docet nos Baptiſmus, quid pati nos oporteat. Quemadmodum n im Chriſtus, quem in baptiſmo induimus, cruce baptizatus eſt, ita etiam nos quam diu verſamur in hoc mundo, præparemus nos cruci & aduerſitatibus. Immo Deus vult hoc pacto adoptiuos ſuos filios conformes fieri vnigenito ſuo filio. vt conregnent ipſi in ſua gloria. Hoc eſt quod Paulus inquit, Roma.8. Si filij & hæredes, hæredes quidem DEI, cohæredes verò Chriſti, ſi modò ſimul cum eo patimur, etiã cum eo glorificabimur. Et addit Paulus ibidem conſolationem hanc, quòd crux cooperetur diligentibus DEVM in bonum

bonum. De hac cruce piorum loquitur etiam in Epistola ad Timotheum: Quicunque piè volunt viuere in Domino nostro IESV CHRISTO, persecutionem patientur.

Historia passionis Domini nostri Iesu Christi proponit nobis tria crucis genera, ad quæ referri possunt diuersæ omnium calamitatum formæ, quæ homini in hac vita accidere possunt.

Prima crux est Christi, quæ media inter duas conspicitur.

Secunda est latronis pendentis ad dextram. Tertia vero latronis pendentis ad sinistram.

Christus quantum ad propriam ipsius personam attinet, innocens patiebatur, vterque horum latronum iuste patiebatur ob sua delicta. Is autem qui ad dexteram pendebat, egit pœnitentiam sub cruce, & conuersus ad Christum, consolationem & salutem consecutus est. Alter vero ad sinistram persistebat in sua malitia, & mortuus absque pœnitentia, condemnatus est.

Ad eundem modum hodie quoq; agitur. Maxima pars piorum Christianorum persecutionem patiuntur propter iusticiam, quod accidit plurimis sanctis martyri-

bus, quos Christus beatos pronunciat Matthei. 5. Beati, inquit, sunt, qui persecutionem patiuntur iusticiæ causa, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Beati estis, quum conuitiati fuerint vobis, & persecuti fuerint, & dixerint quiduis mali aduersus vos, mentientes, propter me. Gaudete & exultate, quoniam merces vestra multa est in cœlis: Ita enim persequuti fuerunt prophetas, qui fuerunt ante vos.

Multi etiam patiuntur, veluti latro pendens ad dextram. Hi sunt qui propter certa delicta puniuntur à Deo, videlicet priuatione bonorum, liberorum, facultatum, sanitatis, corporis, aut etiam incidunt in manus Magistratus, & ad supplicia trahuntur, quemadmodum & huic latroni accidit.

Hi pressi calamitatibus & pœnis, fatentur iustè se puniri ob sua peccata, & confugientes ad Christum, petunt firma fide remissionem peccatorum. Atque hoc modo veniam consequuntur à Deo, qui eorum crucem seu victimam sibi placentem per Iesum Christum acceptat. Est enim huius latronis exemplum, singulari Dei sapientia propositum omnib. miseris peccatoribus, latronibus, homicidis & a-

lijs quibuſcunque, qui ob malefacta ſua ſupplicio afficiuntur, vt ſit hoc euidens teſtimonium gratiæ Dei, qua recipit omnes quantumuis infami ſuppliciorum genere afficiantur coram mundo, modò ipſi firma fide confugiant ad Ieſum Chriſtum.

Vt autem miſeri peccatores, ſupplicio afficiendi ob ſua delicta, ſciant qua ratione gratiam Dei cõſequantur, certos quoſdam articulos, iuxta quos cogitationes ſuas dirigant, ſubijciam.

Primum omnium miſer peccator ſupplicio afficiendus ob manifeſta ſua flagitia, hypocriticè non extenuabit ſuum peccatum, nec collatione peccati ſui cum peccatis aliorum, ſe fallet. Sed potius examinabit ſe ipſum, & ſuæ iniquitatis grauitatem lancibus non fallacibus ponderabit. Cogitabit quis ſit is, quem offendit, nempe Deus iuſtus iudex, quem nihil latere poteſt, itaque dignum ſe æſtimet, qui merito ob peccati ſui enormitatem & turpitudinem, indignus ſit appellatione hominis. Huiuſmodi cogitationes pariunt in homine cognitionem ſui ipſius, & excitant ſenſum ac guſtum amaritudinis, mortis & inferni.

Secundo. Ne autem ſentiens dolorem

inferni, ob peccati magnitudinem desperet de gratia Dei, quemadmodum Cain, Iudas, Saul, & alij multi fecerunt, cogitanda sunt hæc quinque: Primum, promissio & bona voluntas Dei, dicentis: Nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Deinde mandatum Dei seriò præcipientis conuersionem sub rigore obœdientiæ, quam omnes creaturæ tenentur ipsi præstare. Vos filij hominum, inquit, conuertimini ad me. Item, Conuertatur vnusquisque à vijs suis malis. Et Christus, Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, ego reficiam vos. Tertio, proponat sibi mortẽ & passionem Iesu Christi, qui hoc sufficienti λύτρῳ satisfecit pro peccatis omnium hominum. Augustinus ait: Maior est misericordia Dei, quàm omnium peccatorum miseria. Quarto, ponat sibi ante oculos exempla corũ qui conuersi recepti sunt in gratiam, vt Adam, Dauid, Manasses, Latro, & quotquot vnquam veniam petiuerũt, adeo vt nunquam quenquam seriò agentem pœnitentiam reiecerit Deus. Quinto, considerabit testimonium gratiæ, baptismum nimirum, quo Deus testatur se velle remittere peccata omnibus fide conuertentibus se ad illum. Scriptum est enim Mar. 1.

Iohan-

Iohannem prædicasse baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum, hoc est, docuisse, baptismũ esse testimonium & signaculum, quo Deus testetur se absq; omni personarum respectu remittere peccata omnibus conuertentibus se per fidem ad Iesum Christum.

Tertio, hisce quinque cogitationibus exercitatus miser peccator, iam locum concedat verbo DEI, cuius efficacia operante Spiritu sancto concipitur in corde humano igniculus fidei.

Quarto, concepta fide, petenda est remissio peccatorum, propter preciosum sanguinem Christi, quem in ara crucis effudit pro peccatis totius mundi. In hac precatione paulatim crescit fides, & simul experitur homo in corde suo responsum Spiritus sancti, qui facit vt certo certius statuat sibi remissa omnia sua peccata.

Quinto, impetrata coram Deo peccati venia, subijciat se æquo animo pœnæ meritæ, & simul petat à Deo fortitudinem animi, quo patienter sufferre possit pœnam iuste pro malefactis sibi irrogatã. Immo etiam gratias agat Deo, qui ad pœnas in hoc mundo temporales eum pertraxit, vt effugeret æternam condemnatio nem,

nem, & corpore hic plecteretur, vt cum latrone animam Deo commendare posset.

Tertium genus crucis, cuius meminit historia passionis Christi, est crux latronis pendentis ad sinistram. Hoc modo patiuntur, quicunque non agunt pœnitentiam, nec inuocant Deum, sed spreta gratia & victima Christi, in desperatione moriuntur, & in æternum condemnantur. Qui ita patiuntur ob malefacta sua, & firma fide ad Deum non confugiunt, illis existit temporanea hæc crux, quasi prænuntia æternarum pœnarum, quibus afficientur absque omni mitigatione ac consolatione in inferno cum diabolis & omni condemnatorum turba.

Hactenus de triplici crucis genere, cuius meminit historia passionis Christi, egimus. Nunc porro generalem subijciamus admonitionem, profuturam pijs omnibus quocunque tandem modo affligentur in hoc mundo.

Quicunque cruce premitur, ad hæc quatuor ordine respiciet.

In Diabolo, mendacium & homicidium perpendet.

In seipso, peccatum & miseriam pōderabit.

In Deo, iudicium & misericordiam venerabitur.

In Euangelio, consilium & auxilium quæret.

PRIMVM in diabolo mendacium & tyrannidem perpendet, qui vt primos nostros parentes mendacio occidit, ita nunc omni momento, mendacio & tyrannide insidiatur toti humano generi. Nam, vt Petrus ait, circuit vt leo rugiens, quærens quem deuoret. Quærit quidem omnes, sed eos tantum deuorat, quos mendacij laqueis inuoluerit. Perpetuo enim conatur impurus iste Spiritus, alios omnes impuros secum reddere. Mentem mendacio & erronea doctrina inficit, cor prauis affectuum tempestatibus commouet, voluntatem spectro vtilitatis fascinat. Denique totam hominis vitam flagitijs conspurcare nititur, vt hominem tandem spiritualiter occisum, socium æternæ damnationis habeat. Hæc cogitatio studij maligni istius spiritus, hostis Dei & humani generis, odium peccati excitabit, & abominationem turpitudinis eius in animis hominũ pariet.

SECVNDO in se ipso peccatum & miseriam æquis lancibus ponderabit, cogitabitque miseriam, quam patitur, esse peccati commeritam pœnam. Et ex miseriæ magnitudine æstimabit peccati enormitatem

tatem, turpitudinem & multitudinem. Cogitabit ſe ſuo peccato offendiſſe ſummum & infinitum bonum. Vnde concludat calamitatem præſentem eſſe viam ad ſempiternam miſeriam, niſi aliunde ſuccurratur. In hac cogitatione totus homo contremiſcit, cuius rei imagines multos videre licet, in multis Pſalmis, præcipuè in ijs quos pœnitentiales vocant, in quibus Dauid graphicè exprimit ſummos dolores & cruciatus, quibus ceu tempeſtatibus ob ſua peccata obruitur.

TERTIO, in Deo iudicium & miſericordiam venerabitur. Iudicij quidem Dei iuſtiſimi eſt punire peccata in omnibus hominibus. Miſericordiæ vero punire, non vt perdat, ſed vt ſaluet, modo medicinam non contemſerimus. Vnde Eſaias: Vexatio dat intellectũ. Item, anguſtia in qua clamant, diſciplina eſt eis. Breuiter, Deus punit iudicio, vt miſericordia ſaluet, quemadmodum videre eſt Pſal. 51.

In verbo Euangelij quærat conſilium & remedia. Ablegat Euangelium omnes afflictos peccatores ad hunc ſolum medicum Ieſum Chriſtum, qui ad ſe vocat & ſaluat omnes peccatores. Hoc conſi-

lium

lium optimum est, quia neque in cœlo neque in terris inuenitur vllus, qui vulneribus peccati mederi potest, præterquam hic vnicus Iesus Christus.

Porro hoc ipsum verbum, quod consilium nobis impertit, auxilium etiam confert, & sanat vulnera peccatorum, ita vt iuuemur per Christum, modo credamus in eum, & firma fide cum Dauide oremus dicentes: Sana me DOMINE, & sanabor. Hoc loco rursum reuocandi sunt in mentem quinque articuli, quorum iam proxime facta est mentio.

Causæ autem finales, quare Deus suam Ecclesiam velit cruci subiectam esse, multæ sunt, quarum hæ sunt præcipuæ.

Prima, vt discamus non expectanda in hoc mundo bona illa, quæ Deus filijs suis promisit, sed cogitemus de vera patria, ad quam vocamur, ita vt omnes huius vitæ aduersitates leniamus meditatione futuri gaudij, vitæ æternæ. Si enim omnia ex voto succederent pijs in hoc mundo, non afficerentur desiderio bonorum per CHRISTUM promissorum.

Secunda, vt cruce tanquam freno coërceatur homo, qui prauitate naturæ

pronus alioquin eſt ad peccandum. Hinc Pſalmiſta, In chamo & freno maxillas illorum conſtringe, qui non appropinquāt ad te.

Tertia, vt ſit crux ſenſibilis prædicatio pœnitentiæ. Quemadmodum enim legi arguenti peccata aſſentitur conſcientia, ita etiam cruce admonemur vt agamus pœnitentiam & ſaluemur.

Quarta, vt crux euertat omnem humanam præſumptionem & fiduciam carnis, & doceat nos firma fide ſoli Deo adhærere, & hunc inuocare, iuxta mandatum ipſius: Inuoca me in die tribulationis, & eripiam te, & glorificabis me. Hæc dicta ſint de cruce, cuius nos admonet baptiſmus noſter.

QVARTO loco docet nos baptiſmus, quid expectemus. Quemadmodum enim baptizatus aſperſus aqua, extrahitur ab aquis, & quemadmodum ipſe Chriſtus poſt ſuam paſsionem & mortem introiuit in gloriam ſuam: Ita nos etiam ex hac mundi peregrinatione proficiſcimur in ſalutem & vitam æternam, cuius rei euidentiſsimum teſtimonium dedit Chriſtus baptiſmum omnibus credentibus.

QVINTO loco docet nos baptiſmus, vitam noſtram in his terris nihil aliud eſſe

quàm peregrinationem trium dierum, patimur, ſepelimur, & reſurgemus ad extremæ tubæ ſonitum, cum dicet Chriſtus, Surgite vos mortui.

Tertia baptiſmi ſignificatio, cui⁹ ſupra meminimus, eſt, quòd ſit teſſera militaris, qua dignoſcuntur milites Chriſti, qui ipſi ſua nomina dederunt, & ſacramentum præſtitere ſe ſub illius vexillo pugnaturos contra diabolum & regnum ipſius, videlicet peccatum.

Diſcernuntur autem quatuor præcipue notis milites Chriſtiani ab his, qui ſub duce diabolo ſtipendia merentur. Notæ Christianorum

Prima ac certiſsima nota filiorum Dei, eſt inuiſibilis & ſoli Deo cognita fides, cum ſuis occultis & internis fructibus in corde hominis.

Secunda eſt in ore aperta fidei profeſsio coram toto mundo.

Tertia conſpicitur in pietate & honeſtate vitæ, cum ita vitã inſtituit Chriſtianus, vt ſit ea manifeſtum teſtimonium latitãtis fidei in corde humano.

Quarta nota eſt corporis, baptiſmus videlicet, quo profitemur nos eſſe ſeruos Chriſti. Huc etiam facit ſacramentum cœnæ dominicæ, de quo nunc verba faciemus.

DE COENA DOMINI.

DIXI ſupra, Sacramenta noui Teſtamenti, tertium locum occupare in accommodatione ſeu applicatione beneficiorum Chriſti. Quoniam autem de baptiſmo hactenus diximus, reſtat vt agamus nunc de altero ſacramento videlicet de Cœna Domini. Faxit Deus vt cedat in nominis ipſius gloriam, & piorum omnium ſalutarem inſtitutionem & profectum. Remouebo autem omnes inutiles quæſtiones & opinionũ diuerſitates, quæ plus obſunt quàm proſunt, & ſolum̃odo ea proponã de ſacroſancta cœna Domini, quæ didici ac hauſi ex fontib⁹ ſacræ ſcripturæ, & vt fiat hoc maiori cũ fruge ac vtilitate Chriſtiani lectoris, comprehendam hanc totam doctrinam paucis ac certis quibuſdam articulis ac punctis.

PRIMVM atque præcipuum, quod ſcire oportet de cœna Domini, ab ipſo Chriſto ſub viſibilibus panis & vini ſymbolis inſtituta ,eſt , quòd Chriſtus in ea nocte qua traditus eſt, inſtituerit hoc ſacramentum , vt eſſet apud ſuos omnes æternum monumentum ipſius paſsionis, qua corpus ſuum tradidit in mortem, & ſangui

ſanguinem ſuum effudit in ara crucis pro multis, in remiſsionē peccatorum, quemadmodum inquit: Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis datur, hic eſt ſanguis meus, qui pro multis effunditur in remiſsionem peccatorum. Item, Hoc facite in mei commemorationem.

SECVNDO, teſtatur cœna Domini, rectè vtentes vniri ac veluti incorporari Chriſto, idque ſpiritualiter, iuxta Pauli verba: Calix benedictionis cui benedicimus, nonne communio ſanguinis Chriſti eſt? Panis quem frangimus nonne communio corporis Chriſti eſt? Hoc eſt, quicunque manducat corpus Chriſti, & bibit ſanguinem ipſius, is, modò viua fides non defuerit, manet in Chriſto, & Chriſtus in eo.

Tertio, docet cœna Domini ſpiritualem educationem in corpore Chriſti, quæ fit dum cœna ipſius vtimur, quemadmodum enim ſanguine Chriſti mundamur, & per Spiritum ſanctum regeneramur in Baptiſmo, ita purgati atque renati, ſpiritualiter paſcimur & ſuſtentamur beneficio corporis & ſanguinis Chriſti, rectè vtētes cœna Domini iuxta ipſius inſtitutiouem.

Quarto, cœna Domini eſt teſtimonium

nium noui testamenti, hoc est, noui pacti, inter Deum & hominem de remissione peccatorum, quo testatur Deus se recipere in gratiam, & remittere peccata, propter meritum mortis & passionis Christi, omnibus credentibus in eum. Propterea ipse inquit: Hic calix est nouum testamentum, in meo sanguine, id est, hic calix est firmum & immotũ signaculum amplissimæ promissionis Dei de remissione peccatorum. Quicunq; igitur vera & viua fide vtitur hoc sacramento, hic accipit ipsius Dei testimonium, quo testatur se tradidisse filium suum, effundentem sanguinem suum in ara crucis, in remissionem peccatorum, vt per eum salutem consequantur quotquot credunt in eum.

Quinto, admonet nos cœna Domini arcanæ & spiritualis communionis, qua in vnum quasi corpus vnimur, qui vnà hoc sacramentum participamus. Vnde Paulus ait: Quoniam vnus panis, vnum corpus multi sumus. Nam omnes vnius panis participes sumus. Hæc vnio Christianorum in vnum corpus inde pendet, quod nos omnes, quemadmodũ dictum est, corpori Christi vniamur participatione corporis & sanguinis ipsius.

Sexto

Sexto, requirit cœna Domini mutuam inter communicantes dilectionem, qua eiusdem corporis mystica membra, vti diximus, corde, ore & opere sibi inuicem mutua præstent officia. Hæc dilectio Christianorum, quæ à capite Christo fluit in reliqua membra, hoc est, ciues Ecclesiæ, non tollit discrimen personarum, verum potius diuersitatem vocationum in Ecclesia confirmat, quarum omnium vnus est scopus, gloria Dei, & vtilitas proximi.

Quicunque huius mutuæ dilectionis igniculum non sentit in corde suo, & sine proposito benefaciendi suo membro, hoc est, proximo, cœnam Domini accedit, præstaret hunc prorsus sacramento abstinere. Quis enim insanum ac mēte captum non dicat hominem, qui membra sua inter se inuicem pugnæ committat, ita vt manus oculos eruat, aut pedes abscindat? vtinam ad eundem modum Christiani animaduertere possent suam insaniam, quam manifeste produnt, dum mutuis odijs & animorum contentionibus, inuicem sibi ipsis aduersantur.

Septimo, cœna Domini est pignus ac significatio nostræ resurrectionis, vitæ æternæ & salutis, idque virtute Christi resurgentis à mortuis. Quæcunque enim

hactenus dicta sunt de cœna Domini, ea omnia ad hunc finem principalem referenda sunt, vt sint nobis pignoris atque obsignationis loco, de vita æterna per Christum, cuius membra facti sumus. Atque ita adimpletur quod inquit CHRISTVS: Qui edit carnem meam & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, & ego excitabo eum in die nouissimo.

Ex hisce articulis, quos è sacra scriptura in medium attulimus ad declarandum doctrinam hanc de cœna Domini, quiuis facile intelligit, quàm necessarium sit cum summa animi pietate & reuerentia hanc cœnam accedere, & probare seipsum, priusquam edat de pane hoc, aut bibat de poculo Domini. Nam, vt Paulus inquit, qui edit & bibit indigne, iudicium sibiipsi edit & bibit, non discernens corpus Domini. Hoc ipsum affirmat Christus de Euangelio, Qui non credit condemnabitur. Et Augustinus de baptismo inquit: Quemadmodum qui indigne edit corpus Domini, & bibit sanguinem ipsius, iudicium sibi ipsi edit & bibit, ita qui baptismum indigne recipit (quod hodie multi Iudæi faciunt) iudicium sibi ipsi recipit, & non salutem.

Porro ne quis indigne communicet cœnam Domini, ſequatur conſilium Pauli 1. Corinth. 11. Probet quiſq; ſeipſum, & ita de pane illo edat, & de poculo illo bibat. Nam qui edit, & bibit indigne, damnationem ſibi ipſi edit & bibit, non diſcernens corpus Domini, hoc eſt, accerſit ſibi ipſi pœnam & iudicium Dei.

Quæ igitur eſt vera probandi ſe ipſum ratio? eam præſcribit Paulus 2. Corinth. 13. cum inquit, Vos ipſos tentate, an ſitis in fide, vos ipſos probate. An non cognoſcitis vos ipſos, quod Ieſus Chriſtus in vobis eſt? Hinc apparet, verum probationis examen in hoc conſiſtere, vt verè ſentiatur fides viua, & Chriſti præſentia in nobis ex virtute ſpiritus eius, nos ad pietatis ſtudium excitantis. Breuiter, is verè probatus eſt, qui reuerenter in timore DEI, in vera pœnitentia, in vera fiducia, & cum ſancto propoſito, ad hanc cœnam accedit. Et contrà, qui eſt ſine vero Dei timore & ſeria pœnitentia, & caret viua fide ac ſancto propoſito, hic edit & bibit ſibi ipſi iudicium & temporale & æternum, niſi denuo per fidem in IESVM CHRISTVM conuertatur. Et non dubito, quin maxima pars grauiſſimarum calamitatum, paſſim graſſantiũ in multis locis, ideo immiſſa

ſit, quod tam frequentes ſint, qui participant cœnam Domini, abſque vera & ſeria pœnitentia.

Paulus ſcribit, Corinthios peſte caſtigatos eſſe, eo quod irreuerenter ſacram cœnam attingerent. Propterea, inquit, inter vos multi ſunt debiles & inualidi, & obdormiunt multi. Si enim nos ipſos dijudicaremus, non iudicaremur, ſed cum iudicamur à Domino, erudimur, ne cum mundo damnemur.

Vtinam hodie multi non ædificarent ſupra debile fundamentum, & multum fallerentur ſua opinione, qui tum demum ſe dignè cœnam CHRISTI accedere exiſtimant, cum coram ſacerdote confeſsi fuerint ſua peccata, & abſolutionem ab eodem adepti ſunt. Qui enim credit, eum abſoluit Deus propter mortem & paſsionem IESV CHRISTI. Nam qui credit, inquit Iohannes, habet vitam æternam. Si itaque credens habet vitam æternam, eſt etiam abſque omni dubio abſolutus ab omnibus ſuis peccatis. Nihil enim aliud eſt abſolutio quàm liberatio à peccatis, quæ ſola eſt penes Deum. Itaque non poterunt à minimo peccato miniſtri verbi abſoluere eum, qui caret timore DEI, viua fide & ſanctè viuendi propoſito. Et qui talis eſt, & ta-

& tamen audet à miniſtro verbi petere abſolutionem, huic, cum ſit coram Deo mendax, & coram miniſtro Dei hypocrita, cedit abſolutio in damnationem. Reſpondet enim hæc externa abſolutio, cordis interioris fidei & propoſito. Sacerdos eſt miniſter Dei, ideo gerat ſe iuxta mandatum ſui Domini, nec maiorem ſibi arroget poteſtatem, quàm accepit à Domino. Habet autem poteſtatem annunciandi tum remiſsionem peccatorū omni credenti, tum condemnationem æternam, non conuertentibus ſe ad Deum.

Hæ ſunt claues Eccleſiæ Chriſtianæ, quod ſi quis Euangelij miniſter hos limites tranſgreſſus fuerit, non feret hanc temeritatem à Deo impunè.

Quid igitur ſentiendum eſt de priuata confeſsione & externa abſolutione? multæ ſunt & graues cauſæ, cur ſancti patres hoc colloquium, quod fit inter confitentem & miniſtrum verbi, inſtituerint.

Prima, vt rudes & ignari commodius inſtituerentur, interrogati de ſingulis capitibus Chriſtianæ religionis. Cum enim plurimi multis annis ſacras conciones audiant, & aut perparum, aut omnino nihil, proficiant, maiori ſane cum vtilitate colloquentur eiuſmodi

cum

cum pio ac docto ministro verbi, qui inquirat de quibus dubitent, & quæ ignorēt, eos doceat.

Secunda, vt iuuenum & adolescentum exploraretur in hoc colloquio profectus. Est enim boni pastoris, non solùm publicé docere, verùm etiam exemplo Pauli domi experiri, quousque singuli auditores in pietatis cursu promouerint.

Tertia, vt exigeretur ratio fidei ab ijs, de quorum fide ac religione iusta poterat esse dubitatio, & contumaciter obstinatis in aliqua hæresi prohiberetur cœna Domini.

Quarta, vt in hoc colloquio conscientiæ perplexæ, & ob peccatorum scrupulos inquietæ, doctrina, consilio, & consolatione iuuarentur.

Quinta, vt in hoc colloquio priuato audirent vocem Euangelij pronuntiantem remißionem peccatorum credentibus in CHRISTVM. Quia enim Christus inquit: Qui vos audit, me audit, multum prodest audire ministtum verbi, nomine Christi, iuxta ipsius mandatum, annunciantem remißionem peccatorum. Potest autem absolutio priuata fieri in hunc modum:

Quoniam, mi frater, non tantum confite-

fiteris te peccatorem, & reum eſſe coram Deo, & doles te Deum offendiſſe, verumetiam credis promiſsioni Euangelij de remiſsione peccatorum, videlicet quòd credenti detur vita æterna, annuncio tibi nomine Chriſti, remiſsionem tuorum peccatorum, in nomine Patris, Filij & Spiritus ſancti, Amẽ. Vade in pace, & noli amplius peccare.

Hactenus audiuim⁹ de poſtremo, quod in Meſsia Domino noſtro Ieſu Chriſto ſpectandum propoſui, videlicet quomodo participes reddamur beneficiorum ipſius. Quoniam autem multi reperiuntur, qui ad extremum vitæ halitum pœnitentiam protrahunt, duo adhuc ſubijciam atque declarabo.

Primum, de cauſis quæ nos ad maturandam pœnitentiam inuitabunt.

Alterum, qua ratione perſeuerare poſſit Chriſtianus in finem, ne fidem & beneficia Chriſti amittat.

Quid igitur inuitabit nos ad maturandã pœnitẽtiam?

Etſi multæ ſunt atque grauiſsimæ cauſæ, quæ nos mouere debeant, ne velimus pœnitentiam procraſtinare, quod prô dolor

dolor, plurimi hodie magna cum ſecuritate faciunt: tamen decem ſaltem argumenta hac vice afferam, quibus merito inſtigetur quilibet ad agendum inprimis pœnitentiam.

Primum, incertus vitæ terminus. Nemo enim nouit qua hora, quo momento, aut quomodo hinc ſibi migrandum ſit. Hæc incertitudo nos merito ad maturandam pœnitentiam excitare deberet. Chriſtus hortaturus diſcipulos ad vigilantiam, hinc petit argumentum, cum ait: Vigilate & orate, quia neſcitis neque horam neque diem. Et Lucæ 12. proponit Dominus parabolam de diuite ſecuro & procraſtinante pœnitentiam. Hominis, inquit, cuiuſdam diuitis vberiores fructus ager attulit, itaque cogitabat apud ſe, dicens: Quid faciam quod non habeam, quo congregem fructus meos? & dixit, hoc faciam, deſtruam horrea mea, & maiora ædificabo, atque illuc congregabo fructus meos & bona mea, & dicam animæ meæ: Anima habes multa bona repoſita in annos multos, requieſce, comede, bibe, oblectare. Dixit autem ei Deus: O ſtulte, hac nocte repetam animã tuam abs te, quæ vero paraſti, cuius erunt? Ita eſt, qui theſaurizat ſibi, nec eſt in Deo di-
ues.

tes. Hinc postea infert Dominus: Quin potius quærite regnum Dei & iusticiam eius, & postea reliqua adijcientur vobis. Item, Qua hora nõ putatis, filius hominis veniet. Et Augustinus ait: Largitur tibi Deus spacium correctionis, sed tu plus amas dilationem, quàm emendationem. Expectas, & de misericordia Dei tibi plurima polliceris, quasi ille, qui tibi per pœnitentiam promisit salutem, promiserit tibi longam vitam, vnde scis quid pariet crastinus dies? Rectè dicis in corde tuo, cum me correxero, Deus mihi omnia peccata mea dimittet. Negare non possumus, quod correctis & conuersis Deus indulgentiam promisit. Nam in quo Propheta mihi legis, quia promisit Deus correcto indulgentiam, num mihi legis, quia promisit tibi longam vitam?

Hæc proinde incertitudo termini vitæ, nos admoneat maturandæ pœnitentiæ, ne citius opinione nostra impingamus (vt Ieremias loquitur) ad montes caliginosos, atque ita obruamur iusto Dei iudicio. Multi fuerunt qui sperauerunt se vitam prorogare posse ad senectutem, sed in medio senectutis flore occubuerunt. Multi quietum vitæ finem expectarunt, sed in exilio perierunt. Multi ex no-

tis

tis & amicis propoſuerunt ſibi ſolatia in agone mortis, ſed inter hoſtes miſere perierunt. Multi polliciti ſunt ſibi tempus quo in lecto decumbentes ingemiſcerent & reſipiſcerent, ſed ſubitò ex hac vita erepti ſunt.

Seneca pulcherrimè monet, cum ait: Noli huic tranquillitati confidere, momento mare reuertitur, & eodem die vbi luſerunt nauigia, ſorbentur. Breuiter: Cum nemo ſciat, num ſpiritum per nares emiſſum reuocare poſsit, ſtultiſsime agunt, qui cum contumelia Dei procraſtinant pœnitentiam, ac ſi temporis momenta in ſuis haberent manibus.

Secundum, Theſaurus plurimorum ſcelerum, iræ Dei & pœnarum pernicioſiſsimus, procraſtinatione pœnitentiæ colligitur. Vnde Paulus Rom. 2. Secundum duritiem tuam & cor pœnitere neſcium theſaurizas tibi iram in die iræ. Peccatum enim, quod per pœnitentiam non opprimitur, mox ſuo pondere in aliud trahit, de hoc rurſus in aliud, donec immenſus peccatorum cumulus conſtruatur, & vt peſsima radix non euulſa è terra, pepetuo creſcit & magis germinat: Ita etiam peccatum, cum ei indulges, vires nouas quotidie acquirit, donec maxi-

mum

mum peccatorum diluuium ſuperuenerit. Nam qui hoc pacto miſericordia Dei abutitur, in Deum eſt iniquus, vt qui diabolo ſtatuit longiore tẽpore ſeruire quàm Deo. Angelos quoque Dei, hac ſua ſecuritate offendit. Nam vt hi gaudent de impiorum pœnitentia, ita haud dubiè triſtantur de illorum impœnitentia. Dolent enim quod tam nobilis creatura Dei, ſuapte ſit peritura culpa. In ſeipſum quoque crudelis eſt. Vult enim potius eſſe malus quàm bonus, vel potius eſſe infirmus quàm ſanus, vel ſeruus eſſe potius Sathanæ quàm libertus Chriſti, vel potius pauper eſſe quàm diues in bonis ſpiritualibus. Breuiter: Vult potius perire quàm ſaluari, qua ſane crudelitate nulla alia maior eſſe poteſt. Taceo quod in creaturas Dei ſit iniurius. Vnde Paulus dicit creaturam ingemiſcere, quod ſe abutantur impij, & expectare libertatem gloriæ filiorum Dei. Oedipus intellecto inceſtu cum propria matre commiſſo, ſibijpſi oculos eruit, vt vel iſto pacto fugeret conſpectum ſolis & omnium creaturarum. Videbat enim omnes creaturas fuiſſe inſpectrices infandi & turpiſsimi ſui ſceleris, & omnes vnanimiter ipſum condemnare. Non ſecus hodie quicunque male viuunt, ſentiunt ſe ab omnibus creaturis accuſari

coram tribunali Dei.

Tertium, abalienatio mentis à Deo, & finalis induratio. Nam quo diutius differtur pœnitentia, eo redditur difficilior. Perinde enim vt in corporis morbis ſe res habet, ita & in morbo animæ, qui eſt peccatum. Quo enim differtur medicina corporis diutius, eo fit morbus periculoſior & difficilus curatur, immo interdum ex diuturnitate incurabilis euadit. Quemadmodum in cancro morbo apparet, vbi ſi non malum igne aut ferro coherceatur ſtatim ab initio, metuendum eſt ne paulatim ita inualeſcat, vt penitus hominẽ è medio tollat. Hoc eſt quod Salomon inquit: Adoleſcens ambulãs iuxta viam ſuam, etiã cum ſenuerit, non recedet ab ea. Et Ieremias, Si mutare poteſt Aethiops pellẽ ſuam, & pardus maculas ſuas, vos etiam poteſtis benefacere cum feceritis malũ. Conſuetudo enim diuturna altera fit natura. Hoc igitur periculum indurationis merito nos cõmouere ad maturãdum pœnitentiã debet.

Quartum, conſcientia mala, qua nihil grauius, nihil triſtius, nihil miſerius. Hanc teſtem ſuorum ſcelerum coguntur ſecum circumferre, qui peccati cœno oblectantur. Mala conſcientia (inquit Bernhar-

hardus) delictorum nostrorum ipsa testis est, ipsa Iudex, ipsa tortor, ipsa accusat, ipsa iudicat, ipsa punit, ipsa damnat. Hæc etsi ad tempus resecta fuerit, tanquam cauterio, tamen aliquando prodibit, & si non antea, saltem in agone mortis instar mille testiũ astabit, accusabit, damnabit, puniet. Est siquidem conscientia mala, diuinum quoddam testimonium, animis hominum impressum, de futuro in contumaces iudicio, & de pœnis quas iuste luant contumaces.

Quintum, scandalum & reatus alieni peccati. Est autem in scandalo duplex malum, videlicet factum & exemplum. Quemadmodum facto per se violatur lex Dei, ita exemplo proximus læditur propter imitationem. Hinc illud θρυλλούμενον ἀπόφθεγμα Christi, Væ homini per quem scandalum venit. Et rursus, Qui offenderit vnum ex paruis istis, qui in me credunt, præstiterit illi, vt suspendatur mola asinaria in collum eius, & demergatur in profundum maris. Paulus pronunciat, in Christum peccare & perdere infirmos fratres, qui adiaphoris cum scandalo vtitur. Quid sentiendũ de eo est, qui vel erronea doctrina vel improba vita multos in perniciẽ adducit? Quod tãta grassẽtur scelera in mũdo

hodie, an non inde prouenit, quod vnus putet ſibi licere, quod videt alium facere? quem mox alius imitatur, & hunc alius, donec ſcabie vnius membri, totum corpus ferè Eccleſiæ infectum deformatur.

Sextum, priuatio ſpiritualium diuitiarum, quarum ſoli ſancti in Eccleſia ſunt participes. Donec enim homo ſine pœnitentia viuit, gaudio Spiritus ſancti caret, conſcientiæ pace deſtituitur, conſolationibus ſpiritualibus priuatur in ſua miſeria, nec eſt particeps precum piorum Chriſtianorum.

Septimum, delitiæ Sathanæ. Quemadmodum enim angeli in cœlo gaudent ſuper hominem agentem pœnitentiam: Sic Sathanas ſummis delitijs & veluti iucundiſsimis voluptatibus perfunditur, cum homines præſertim eos, qui Chriſto dederunt nomina, videat ſine pœnitentia viuere. Sunt enim peccata hominum, vt quidam ex Patribus ait, ἐυωχίαι φαύλων δαιμόνων.

Octauum, cogitatio tragicorum exemplorum plurimorum hominum, qui à Deo ob contumaciam ſunt abiecti in æternas pœnas, in quorum numero ſunt Cain, Pharao, Saul, Achitophel, Iudas, Iulianus, & infiniti alij. Videmus enim quàm multæ na-

ſæ nationes, quæ Chriſtum atque eius Apoſtolos audiuerunt, perierunt, conuerſæ ad pernicioſos errores diaboli, Turcæ & Antichriſti Romani.

Nonum, cogitatio etiam hæc animum ſubeat, quòd pœnitentia non ſit tam opus hominis, quàm donum Dei. Quod ſi contemſeris, dum à Deo tibi indies ac ſæpius offertur, metuendum eſt vt ſuas margaritas ſæpius ſuibus obijciat.

Decimum, conditio ſeræ pœnitentiæ, dici enim recte ſolet: Sera pœnitentia rarò vera. Nequaquam enim is pœnitētiam agere cenſendus eſt, qui poſtquam peccare non poteſt, pœnitentiam ſimulat. Et Auguſtinus ait: Pœnitentia quæ à moriente tantum petitur, timeo ne ipſa moriatur. Hoc dico, non quod negem impartiri miſericordiā Dei ijs, qui iam ex hac vita diſcedentes agunt pœnitentiam, ſed vt cogitemus, quam ſit periculoſum protrahere pœnitentiam vſque ad extremum vitæ halitum.

Has rationes breuiter colligere placuit, quarum cogitatio nos ſingulos retinebit in timore Dei, ne abutamur miſericordiæ Dei magnitudine, in noſtram propriam perniciem. Deus omnipotens flectat corda noſtra ad veram, conſtantem & ſaluta-

rem pœnitentiam, vt filij Dei simus, ac vni uersi & singuli cum seniori Simeone ex toto corde, quando ex hac vita migrandum erit, læti canamus: Nunc dimitte seruum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace, &c.

Quomodo perseuerabit Christianus vsque in finem, ne amittat fidem & gratiam partam in Domino nostro Iesu Christo?

Medici sapientia atque prudentia præstantes, ad ægrotum accersiti, duo agunt. Primum, omnem intendunt operam, vt sua arte & consilio præsentẽ morbum tollant. Deinde, vt pristinæ valetudini restituto, præscribant viuendi rationem, ne in morbum denuo recidant, atque suæ perditionis sibi ipsi autores fiant. Horum ego exemplum imitabor, & quoniam hactenus attuli ex salutari verbo Dei, remedium aduersus peccatum, mortem & condemnationem, impertiar nunc quoque consilium, qua ratione fiat, vt qui Christum cum suis beneficijs acceperit, porro etiam perseueret, & æterna consequatur bona, quæ Christus promeruit omnibus in se credentibus.

bus. Quod si igitur cum Paulo dixero: Milita bonam militiam retinens fidem & bonam conscientiam, rem totam complexus sum. Verum si quis vlterius dicere pergat, quomodo retinenda sit fides & bona conscientia? Respondeo, Sacra scriptura appellat timorem Dei summam & præcipuam sapiêtiam filiorũ Dei. Hic enim timor continet nos in officio & obœdientia erga Deum, in cuius conspectu ambulamus. Habet autem conditiones quatuor.

Principio enim, cauet ne Deus offendatur.

Secundo, imperata sibi diligenter exequitur.

Tertio, omnes insidias, dolos & imposturas studiose vitat.

Quarto, quærit & implorat auxilium aduersus suos hostes.

Principio, qui Deum timet, sedulo cauet ne quo pacto Deum offendat. Dicitur itaque timor Dei purus. Psal. 19. Propterea quod qui Deum timet, cogitat quibus malis obnoxius fuerit propter peccatum, cogitat Christũ amarasimam suam mortem pertulisse, vt peccatum tolleret: cogitat in conspectu Dei se versari siue vigilet, siue dormiat, siue sedeat, siue ambulet, siue edat, siue bibat, &c. Recordatur porro

immensæ gloriæ, qua adoptatus est in societatem filiorum Dei, vt præstet se patri suo dilectissimo morigerum in omnibus: cogitat peccatum esse notam filiorum diaboli: cogitat se membrum esse Christi, & socium sanctæ communionis cum Deo, patre, filio & Spiritu sancto, atque adeo cum omnibus electis Dei: cogitat peccatum esse spirituale adulterium, dissoluens coniugium, quod intercedit animæ hominis cum suo sponso Domino nostro Iesu Christo: cogitat non decere, vt templum Dei conuertat in habitaculum diaboli, nec oportere se suo corde expellere Spiritum sanctum, cuius beneficia tam præstantia & multa efficaciter experitur: cogitat se nolle diabolo gratificari, vt proditorie agat aduersus suum Dominum & redemtorem Christum: cogitat ita vitam traducere oportere, ne aut aliquo manifesto flagitio sit vlli scandalo, aut propter ipsum male audiat Euangelium. Hæ & huiusmodi aliæ cogitationes pariunt in corde hominis timorem Dei, & studium vitandi peccata ac lapsus contra consciẽtiam. Faxit Deus vt singuli has nobiscum in corde nostro perpetuo circumferamus.

Secundo, qui timet Deum, obtemperat mandatis Domini, nam vt Psalmus inquit:

inquit: In mandatis eius delectatur valde, hoc est, cum summa animi voluptate præstat Deo debitum cultum & obœdientiam iuxta mandata ipsius. Ab hoc vero Dei cultu hactenus multis annis fœde aberrarunt Papistæ, qui perperá docent Deum colendum præceptis hominum, & omnem Dei cultum alligant sui ordinis sacerdotibus & monachis, quos solos recte seruire Deo, & habere etiam opera supererogationis vendibilia, manifestis tamen imposturis ac quæstus gratia, asseuerarunt. De hoc igitur quædam addam, vnde quisque discat suum recte formare iudicium, de vero Dei cultu.

DE CVLTV DEI.

Cultus Dei est opus à Deo mãdatum factũ ex fide in celebrationẽ gloriæ Dei principaliter. In hac definitione tria sunt quæ necessariò cõiunguntur in vero Dei cultu.

Primo, materia quæ est opus mandatum à Deo.

Secundo, causa videlicet, vt fiat hoc opus ex fide in Iesum Christum.

Tertio, finis, nempe gloria Dei, quam respicit operans, vt cœlesti patri hoc modo se obœdientem declaret.

Quòd cultum oporteat esse opus à Deo mandatum, docet nos ipse Deus apud Ieremiam cap. 20. In præceptis meis ambulate, & non in præceptis patrum vestrorum. Et Christus, cum inquit, Frustra me colunt docentes doctrinas, mandata hominum, hoc est, putant me coli, cum ea satagant, in quibus homo iudicauerit Dei cultum situm esse, sed toto cœlo aberrant, & suorũ laborum oleum & operam perdunt. Et Paulus clare damnat omnes ἐθελοθρησκείας, hoc est, cultus, quos homines bona, vt vocant, intentione excogitant. Hinc constituitur regula hæc, Quod nullus cultus Deo acceptus sit, nisi quem ipse Deus proprio suo verbo ordinat ac homini commendat. A verbo enim pendet puritas & sanctitas cuiusque operis.

Deinde, fidem necessario requiri ad rationem cultus, hinc patet, quia Deus requirit cultum purum & syncerum, qui exhiberi non potest à quoquam, cuius cor omni abominanda spurcitie contaminatum atque coram Deo fœdatum est. Affirmat autem Paulus, corda infidelium impura & contaminata esse, necesse est igitur, horum opera, quantumuis speciosa & splendida existant coram mundo, esse abominabilia coram Deo. Vnde ad Romanos inquit Paulus

lus, Quicquid nō est ex fide, peccatum est. Et ad Hebræos, Impoſsibile est placere Deo ſine fide. ſed quid igitur efficit fides? Fides purificat cor hominis. nā ita inquit Apoſto lus, fide purificans corda. Hoc autem fit, non quod eam efficaciam obtineat fides ſua natura, ſed quod ſanguine Ieſu Chriſti aſpergantur (vt inquit Apoſtolus) con ſcientiæ credentium, quo mundantur ab omnibus peccatis eorum mortalibus.

Cultum præterea reſpicere gloriā Dei principaliter, docet Paulus inquiens: Omnia facite in gloriam Dei. Cum enim creati ſimus atque etiam inſuper redemti, vt celebremus Deum, decet profecto nos debitum Deo præſtare cultum ob mandatum ipſius.

Opus igitur hac ratione factum, iuxta mandatum Dei, ex fide, in gloriā Dei, ſanctus & purus adeoque Deo placens vocatur cultus. Siue igitur internum aut externum, ſiue eximium, aut vile ſit huiuſmodi opus, cenſetur tamē Dei ſpiritualis cultus, eo quod non ex carne, ſed ex Spiritu fidei, quæ reſpicit gloriam Dei, proficiſcatur. Vbicunque autem horum trium aliquod deſideratur, ibi nō meretur opus hominis dici Deo gratus & acceptabilis cultus. Pharifæus ille, cuius meminit hiſtoria Euangelica,

gelica, & Cornelius ille aulicus, de quo ſcribitur in actis Apoſtolicis, dederunt eleemoſynas, quarum beneficio multi ſubleuati ac conſolati ſunt. Hic eadem ſunt vtrinq; opera, nihilominus ingens eſt Eleemoſynarum vtriuſque diſcrimen. Eleemoſynæ Phariſæi non fuere cultus Dei, quia nec ex fide proficiſcebantur, nec tendebant ad gloriam Dei. Cornelius autem quamuis non erat plene inſtitutus in cognitione Chriſti, tamẽ cum crederet & expectaret ſalutem atque erogaret Eleemoſynas ſuas ex mandato diuino in loriam Dei & pauperum ſolatium, fuerunt ipſius Eleemoſynæ cultus purus, ſanctus atq; Deo acceptus. Ideo dicit Cornelio angelus, Act. 10. Orationes & Eleemoſynæ tuæ aſcenderunt in memoriam in conſpectu Dei

Pugnant Dauid & Scipio, vterque contra ſuos hoſtes. Fuit autẽ cultus Dei bellum Dauidis, & non Scipionis. Dauid enim habens mandatum Dei credit & gerit bellum in gloriam Dei, & defenſionem populi huius. Scipio vero quoniam caruit & mandato Dei, & fide, nec quæſiuit gloriam Dei, fuerũt ipſius bella tantum impiæ & crudeles hominũ lanienæ coram Deo.

Ad eundem modum duæ ancillæ, qua-

rum

rum vna timens Deum, altera nullo timore Dei prædita, quamuis occupentur vno & eodem labore, purgantes vestimenta aut calceamenta sordibus, aut aliud quoduis heræ mandatum exequentes, tamen illius opera tantùm sunt cultus Dei, cum fiant ex fide iuxta mandatum Dei, præcipientis obœdientiam ministrorum erga Dominos, verùm huius impiæ vitæ opera, licet specie tenus præstantiora appareant, non sunt cultus Dei, cum contaminata sint hæc cordis immunditie & fœditate interna.

Simile erit iudicium de alijs quoq; factis, & omnino nullũ opus quantumuis splendidum ac speciosum, appelletur cultus Dei, nisi sit mandatum à Deo, & fiat à credente ac timente Deum in celebrationem nominis ipsius. Sufficiat hæc de cultu Dei dixisse, ex quibus facile est intelligere, quid sentiendum sit de Antichristi Romani Missis, Vigilijs, Rosarijs, & huiusmodi multis innumeris nugis & commentis, quæ sub titulo sanctitatis & cultus Dei, contra manifestam totius scripturæ veritatem, venditare audet.

Tertia conditio timoris Dei est, quod timens Deum, studiose caueat sibi ab imposturis & insidijs. Huc facit illud Syracidæ

cidæ cap.33. Timenti Dominum non occurrent mala, ſed in tentatione Deus illum conſeruabit & liberabit à malis. Inter multos autem hoſtes, cum quibus conflictari oportet Chriſtianũ, tres ſunt præcipui, qui ipſius ſalutem impedire conãtur, nimirum caro, mundus, & diabolus.

Caro, hoc eſt, prudentia & ſapientia humana, aut Deum ipſum vult reformare & huius colendi rationem præſcribere, aut hoc ſuis cupiditatibus & voluptatibus agit vt totum hominem à Deo auertat. Dicitur autem caro & ſanguis velle Deum reformare, atque huius colendi rationem præſcribere, cum inſtituit homo cultum aliquem diuinum, non mandatum à Deo, quemadmodum in Papatu factum eſt: & hanc quaſi immotam obſeruari vult regulam, quòd quicquid fiat bona intentione, placeat Deo. His ſe opponit timor Dei, & cogitans huiuſmodi ſuggeſtiones eſſe inſidias diaboli, agnoſcit Deum ſapientiorem, quàm vt à puluere & cinere doceri indigeat aut velit. Qui igitur Deum timet de bona intentione, quam vocant, ſic ſentiat. Quod ſi bona intentio dirigatur verbo Dei, prodeſt, ſin minus, periculoſa, & ſi pugnat cum verbo Dei, eſt plane noxia & pernicioſa. Quicunque igitur inſtituit cultum diuerſum à

ſum à mandato DEI, is quadrupliciter peccat.

Primum, fit reus defectionis, eo quod veri cultus Dei regulam nempe verbum Dei deſerat.

Deinde, incurrit temeritatis vitiũ, quod auſit cultum à Deo non præceptum introducere.

Tertio, horribilis ſuperbiæ notam ſibiipſi inurit, ꝗ exiſtimat ſe aucturũ cultum Dei vltra quàm Deus ipſe præceperit.

Quarto, peccat exemplo, quo alij ad ſimiles ſuperſtitiones inuitantur. Si quis huius rei exempla requirat, inueniet ea non ſolũ in magna copia apud Papiſtas, verum etiam forte inter nos ipſos. Videat itaque vnuſquiſque, ne quid temere tentet, aut inſtituat abſque mandato Dei.

Deinde vtuntur etiã caro & ſanguis domeſtici ſui & innati hoſpitis conſilio, & varijs corporis voluptatibus atq; delitijs. intemperantia atq; incõtinentia nititur totũ hominẽ auertere à Deo: hiſce autẽ opponit ſe timor Dei, & ab vna parte Domini noſtri Ieſu Chriſti atq; ſanctorum huius exempla inculcat, ab altera vero parte commemorat infœlices eorũ caſus & miſerias, qui à Deo defecerunt, cuius rei etiamnum hodie exempla manifeſta ſunt.

Mun-

Mundus quoque insidiatur filijs Dei, quos prauis consilijs & exemplis, honoribus, voluptatibus, diuitijs & rerum successibus conatur à Deo seducere. Et Ecclesiæ Christianæ non tantùm crucem & tribulationes exprobrat, verumetiam persequitur, & occidit omnes quotquot Christum confitentur. Hisce mundi occultis insidijs & manifestis iniurijs opponit timor Dei exemplum & voluntatem Christi, efficaciam & gaudium in Spiritu sancto, cœlestes diuitias vitæ æternæ, consolationes Spiritus sancti sub cruce, & salutarem victoriam in Christo Iesu, quam pij omnes plene obtinebunt, quando Sathan cum suis membris abijcietur in pœnas inferni æternas.

Diabolus præterea mendacio & homicidio grassatur aduersus Christianos. Contra hunc pugnat timor Dei gladio spirituali, videlicet verbo Dei, certus de victoria consequenda per Dominum nostrum Iesum Christum, quemadmodum in hoc quarto membro nunc porro dicetur.

Quarta timoris Dei conditio est, quòd implorat auxilium aduersus hosce suos hostes, carnem, mundũ & diabolum. Huius meminit Syrac. cap. 40. Timori Domini nihil deest, nec est cur in eo opem desideres. Præstantissimum autem & summum præsidium

ſidium aduerſus omnes Chriſtianorũ hoſtes, eſt ſeria & ardens inuocatio veri & omnipotẽtis Dei. Quod fatetur Salomõ cum inquit: Turris fortiſsima nomen Domini, ad ipſum confugit iuſtus & exaltabitur. Et Deus ipſe in Pſalmo: Inuoca me in die tribulationis, & eripiã te, & glorificabis me.

Quoniam igitur Chriſtianorum in omnibus aduerſitatibus arx præcipua eſt oratio fidelis, paucis indicabo, quid de oratione Chriſtiana ſentiendum ſit. Nec arbitror opus eſſe refutare diabolicum illum errorem, quem Papa inuexit de inuocatione ſanctorum, quæ nihil aliud eſt quàm mera filij Dei IESV CHRISTI blaſphemia. Cum enim expreſſe in ſuo verbo mandarit DEVS, vt ipſi ſoli confidamus, & eum ſolum inuocemus, nec vlli creaturæ hunc tribuamus honorem, profecto ſecus facientes, grauiter delinquunt, & turpiter ſeduci ſe patiuntur, inſtinctu diaboli, à vero mediatore & interceſſore Ieſu Chriſto. At qui Deum timet, is obtemperat Dei mandato, quo ſe ſolum inuocari præcepit, & confidit promiſsionibus diuinis, inprimis Chriſti promittentis, vt quicquid petierimus in nomine eius, id accipiemus, modo firma fide petamus, nihil quicquã de promiſsionibus ipſius hæſitantes.

Quid igitur est oratio Christiana?

Christiana oratio non est verborum battologia aut multiloquium, quemadmodum falso existimasse hypocritas indicat Christus, Matth. 6. sed est intimus cordis gemitus, quo eleuatur anima hominis ad Deum, & aut agit ipsi gratias pro acceptis per Christum beneficijs, aut petit aliquid in nomine vnici nostri mediatoris Iesu Christi, certo statuens se exauditũ iri apud Deum. Moses orat leuatis in cœlum manibus, nullo labiorũ ipsius motu conspecto. Corde enim clamabat, & respondebat ei Dominus dicens: quid clamas ad me? Et Dauid inquit: Ad te Domine leuaui animam meam. Ex hisce duobus exemplis patet, quod vera oratio non sit labiorum inanis strepitus, sed ardens cordis gemitus postulans auxilium à Deo.

Quorsum igitur verborum recitatione vtimur, genua flectim⁹, pectus tundimus, & oculos inter orandum attollimus in cœlum? Hisce gestibus externis vtimur, vt excitetur pect⁹ hominis ad serio precandum, vt sint cogitationes magis intentæ ad res petẽdas, vt Deus anima pariter & corpore celebretur, vtque publice corpore & ore profite-

profiteamur fidē noſtram in Deum. Vnde Auguſtinus: Quamuis inuiſibilis voluntas orātis Deo ſit nota, nec vllis indigeat indicijs, vt ei animus pandatur humanus, qui locutionem cordis cognoſcit, tamen homo vocibus & membris ſui corporis vtitur, vt ſic orando affectus hominis humilior deuotior & feruentior creſcat.

Quomodo inter orandum leuatur cor hominis ad Deum? id fit duabus tanquam alis, quarum vna eſt cogitatio miſericordiæ Dei, altera eſt fiducia mediatoris Domini noſtri Ieſu Chriſti.

Cogitatio miſericordiæ Dei in eo conſiſtit, quòd Deus ipſe hunc cultum inuocationis mādarit, & promiſerit ſe exauditurum inuocantes, ac requirit gratitudinem poſt exauditionē & liberationem. Hæc tria coniunguntur in dicto Pſalmi 50. Inuoca me in die tribulationis (eſt mandatum) & ego eripiā te (promiſsio de exauditione) & glorificabis me (quo requiritur gratitudo.) Inter orandum igitur non ſolū reſpicere oportet ad mandatum & promiſsionē Dei, ſed etiam cogitandum eſt de gratitudine, quæ conſiſtit in obedientia præſtāda Deo. Hinc patet ꝙ quicunq; oret retinens propoſitum peccādi, is non exiſtimet ſe impetraturū aliquid boni, ſed potius ſibi ipſi ſua oratione

accerſere pœnas Dei, ob ſuam ingratitudinem. Sic enim inquit Pſalm. 66. Iniquitatem ſi aſpexiſſem corde meo, non audiſſet Dominus. Et 1. Iohan. 3. Si cor noſtrum non reprehenderit nos (hoc eſt, ſi liberi ſumus à mala conſcientia, & propoſito male agendi) fiduciam habemus ad Deum, & quicquid petierimus, accipiemus ab eo. Iacobi 4. Petetis & non accipietis, eo quod male petitis, vt in concupiſcentijs veſtris inſumatis. Oraturus igitur Chriſtianus ſequatur regulam Pauli, traditam 2. Tim 2. Diſcedat ab iniquitate omnis, qui inuocat nomen Domini.

Altera ala, qua inter orandum leuatur cor hominis ad Deum, eſt fiducia firma in mediatorem noſtrum Dominum Ieſum Chriſtum, qui hanc dulciſsimam promiſſionẽ apud ſuos depoſuit diſcipulos: Quicquid petieritis patrẽ in nomine meo, dabit vobis. In hac Chriſti ampliſsima promiſſione, duo potiſsimùm ſunt obſeruanda, videlicet ſignum vniuerſale (quicquid) & inuocationis modus (in nomine meo.)

Vniuerſalis promiſsio reſtringenda eſt ad certum genus, vt ſit ſententia hæc Chriſti: Quicquid petieritis, hoc eſt, Quicquid vos filij Dei petieritis à patre veſtro cœleſti, quod poteſt cedere in veſtram ſalutem &

commo-

commodum, hoc dabit vobis. Sic declara hanc quoque Iohannes, 1. Iohan. 5. cum inquit: Quicquid petierimus ſecundum voluntatem eius, audit nos. Nequaquam enim decet probos filios aliquid à ſuo patre petere, quod ipſius paternæ voluntati aduerſetur. Si enim filius ſcorpionem, aut ſerpentem, aut rem quouis modo noxiam, petat à patre, certe aduerſatur volũtati paternæ, & nõ datur⁹ eſt pater, q̧ poſtulat filius.

Teneant itaque filij Dei has duas regulas: Prima, quando petimus à Deo bona, quibus aut bene aut male vti poſsimus, petamus ea cum conditione, dicentes, Concede mihi, Domine, hoc aut illud, ſi mihi ſit conducibile, & non impediat longè præſtantiora & meliora. Ita olim ſancti martyres orabant, & nos hodie eodem modo diuinæ nos ſubijcimus volũtati, cum aut peſtem, bellum aut alias Dei pœnas deprecamur, aut pro ſanitate conſequenda & vitæ neceſſarijs impetrandis Deum imploramus.

Secunda regula hæc eſt: Quando à Deo petimus bona, quib⁹ abuti non poſſumus, ea ſine omni conditione petenda ſunt. Eiuſmodi bona ſunt cognitio Dei, incrementum fidei, vera pietas, patientia ſub cruce, & his cognatæ virtutes aliæ. Huius

regulæ fundamentū est cognitio volūtatis Dei, qui vult omnes homines saluos fieri, & ad cognitionē veritatis peruenire, quēadmodū supra copiose demonstratū est.

Alterum quod notandum diximus in dulcissima Christi promissione, est inuocationis modus, qui exprimitur, cum inquit: In nomine meo, hoc est, Quicquid petieritis in agnitione & fiducia mei, hoc dabit vobis pater propter me, qui sum aduocatus, intercessor & mediator vester apud patrem meum & patrem vestrum, Amat vos pater, mea de causa, quod sitis mea membra, immo mei fratres & ipsius filij adoptiui.

Porro qualis debeat esse agnitio Christi, & quæ nostra in ipsum fiducia, supra declarauimus, itaq; nūc solum hoc admonebo, quomodo affecti esse debeamus, quotiescunq; audimus hanc Christi promissionem, Quicquid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Nam & doctrinam multiplicem & admonitiones salutares & consolationes efficaces continet.

Doctrina est multiplex. Primū enim docet excludendā esse à nostris precibus omnem cogitationē dignitatis propriæ. Cum enim in nomine Christi oram⁹, fatemur Christū solū dignū esse, cuius causa exaudia-

diamur à Deo. Deinde discimus discrimen inter Christianã orationẽ & omniũ aliarũ sectarũ Nam Christiana oratio nititur fiducia mediatoris, quem cum profani homines non agnoscant, inanis est eorum oratio & destituta omni fundamento.

Admonitiones sunt, quod admoneat nos hic precandi modus nostræ cæcitatis. Nam cum petendum sit in nomine Christi, non potest esse dubium, quin maxima sint illa, quæ peti necesse sit. Oculos ergo aperire oportet, & diligenter circumspicere quæ publice, quæ priuatim nobis molesta sunt. Quæ interna, quæ externa, quæ corporalia, quæ spiritualia desiderentur, vt in omnibus his ad clementissimum patrem leuemus corda nostra, & petamus ab eo in nomine mediatoris nostri IESV CHRISTI, certo & indubitate cõfidentes, quod daturus sit nobis necessaria, modo firma fide precemur, & possint ea esse nobis salutaria, quæ petimus, sicuti iam dictum est.

Consolationes sunt, quod hic modus precandi cõsoletur inuocãtes aduersus duo maxima inuocationis impedimenta, diffidentiã carnalẽ & propriam indignitatem. Nam nisi fiducia mediatoris inter precandum niteremur, carnalis nostra diffidẽtia,

 quam

quam auget memoria multiplicium peccatorum totius vitæ, nos à precando absterreret, & facile omnes succumberemus, prostrati cogitatione nostræ indignitatis, qui per nos indigni sumus, vt prodeamus in conspectũ Dei, sed fiducia mediatoris his malis medetur. Nam & carnalẽ diffidentiam vincit, & dignitatem non suam sed Christi iactat. Huc illud Pauli pertinet, Rom. 5. Per fidem pacẽ habemus cum Deo, per Dominũ nostrũ Iesum Christum, per quem etiam habemus accessum, per fidem in gratiam hanc in qua stamus.

Cum his optime congruit responsum Domini datum Samaritanæ, Iohannis 4. ita enim ait: Venit hora & nunc est, quando veri adoratores adorabunt patrem in Spiritu & veritate. Nam pater tales quærit, qui honorant ipsum. Samaritana mulier putabat ex loci dignitate pendere orationis efficaciam. Dicit enim, patres nostri in monte hoc adorauerunt, & vos dicitis, quod Ierosolymis est locus vbi oportet orare. Ab hac opinione reuocat Christus mulierem, & proponit ei verum adorandi modum, videlicet quòd oporteat adorare patrem in Spiritu & veritate. Cum dicit Spiritu, discernit inter orationem, quæ ex ore tantum procedit, & eam

quæ

quæ ex Spiritu proficiſcitur, qui ſpiritus ſi dem in corde hominis operatur, ex qua pẽdet & proficiſcitur vera adoratio. Cum autem dicit, in veritate, interpretatur duas figuras veteres, priorem montis, in quo precatus eſt Iacob, poſteriorem loci, qui erat Ieroſolymis, & dicebatur propitiatorium. Mons enim ille Iacob admonebat, vt adoraturi non ſpectemus vllam locorum in mundo dignitatem, ſed vt ab omnibus vallibus mundi leuemus corda noſtra ad montes, hoc eſt, in cœlum. Atq; hoc vult Chriſtus, cum iubet precantes dicere: Pater noſter qui es in cœlis. Poſteriorem figuram exponit CHRISTVS, cum inquit, adorabunt patrem in veritate. Hæc veritas opponitur loco iſti Ieroſolymis, qui dicebatur propitiatorium. Typus enim erat iſte locus veri propitiatorij, Ieſu Chriſti mediatoris noſtri vnici, ſine quo nulli patet aditus in Sanctum ſanctorum, hoc eſt, in ſalutem & vitam æternam.

Hac ratione excluditur etiam à Chriſtiana oratione omnis hypocriſis, & ſimul neceſſario requiritur verus & ardẽs mẽtis inter orandum ardor, ita vt ſit cõgruentia ac cõſonãtia cordis atq; oris, ne hoc aliud dicat aut loquatur, quàm illud ſentiat.

Oſtenſum itaq; eſt, timorem Dei eſſe cu-

custodẽ optimum fidei & bonæ conscientiæ in nobis, vtpote qui studiose peccata vitet, mandatis Dei obtemperet, insidias carnis, mũdi & diaboli diligenter caueat, & ante omnia in hisce multiplicibus mundi periculis quærat auxilium apud Deum Christiana & seria oratione, atque hoc pacto constans perseueret vsque in finem: hoc est, tantisper perduret, donec ex hac miseriarum valle nos Deus euocet, & animas piorum, qui in Christi inuocatione discesserunt, ad se in cœlum recipiat, quiescentibus interea in puluere terræ corporibus, corruptioni obnoxijs, in testimonium iusti iudicij Dei, qui corpora nostra in die nouissimo excitabit, & restitutis animabus viuificabit, vt fruamur nos ipsius filij vita æterna, & finaliter erepti omnibus huius mundi casibus & periculis, perpetuis versemur in gaudijs, cum Domino & Saluatore nostro vnico Iesu Christo, cui cum patre & Spiritu sancto, sit laus, honor & gloria in sæcula sæculorum, Amen

Hæc habui, quæ scriberẽ de capitib. nostræ religionis, in gratiam eorum qui linguam nostrã vernaculã intelligunt. Quæ etiã extare volo loco cõfeßionis meæ fidei & doctrinæ, quã docui & professus sum in

hac

hac ſchola Haffnieſi, annos circiter triginta. Rogo autem Chriſtianum lectorem, vt de hoc & alijs meis ſcriptis, non ex calumnijs imperitorum & ſuperborum ſpirituum, ſed ex verbo Dei iudicent. Deus miſereatur Eccleſiæ ſuæ, & clementer auertat diſsidia & corruptelas puræ doctrinæ, & aſsit nobis ſingulis ſuo Spiritu ſancto, cuius auxilio ita in agnitione veri Dei, fide & nouitate vitæ, indies promoueamus, vt in die nouiſsimo reperiamur in numero electorum filiorum Dei, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, AMEN.

FORMVLA PRECANDI QVOTIDIANA.

TIBI æterne Deus, miſericors pater, gratias ago per dilectum tuum filium, vnicum mediatorem, Dominũ & Saluatorem noſtrũ Ieſum Chriſtum, pro omnibus donis & beneficijs tuis corporalibus & ſpiritualibus, temporalibus & æternis, quæ longe plura & maiora ſunt, quàm aut animo concipi aut verbis exprimi poſsint.

Oro te mitiſsime Deus, pater cœleſtis, per nomen filij tui vnigeniti, vt Eccleſiam tuam vbiq; terrarum defendas, & puritatem tui verbi conſerues, vt per vniuerſum mun-

mundum propagetur regnum filij tui, & multi tuam bonitatem & misericordiam prædicent in omnem æternitatem.

Omnipotens Deus, pater cœlestis, largire his terris salutarem & trãquillam sub tua protectione gubernationem, rege Spiritu tuo sancto Regem nostrũ clemẽtissimum, regni consiliarios, & quemlibet in suo vitæ genere, vt in tuam gloriam vitã agamus in omni pietate & honestate quietam.

Dele ô misericordiarũ pater omnes iniquitates meas, per & propter filium tuum pro nobis crucifixum & resuscitatum, & iustifica me filij tui vnigeniti iusticia: munda cor meum Spiritu tuo sancto: doce me vias tuas, & deduc me in veritate tua, purga mentem meam, vt procul ab ea facessant impiæ cogitationes, praui affectus & infelicia cõsilia, secura cõtumacia, & malefacta denique omnia: illustra eam tuæ gratiæ lumine, vt ea solum cupiat, velit, desideret & perpetret, quæ tibi sint placentia, & Ecclesiæ Christianæ salutaria atque vtilia.

Da mihi intellectum, Domine, & iuua conatus meos, vt fideliter & diligenter præstem opera vocationis meæ, in tui nominis gloriam, Ecclesiæ ædificationem, & proximi mei commodum.

Concede etiam clementer DOMINE, vt tuo

vt tuo auxilio perſeuerem, retinens fidem viuam & bonam conſcientiam, vſque ad extremum vitæ halitum, vt cum venerit hora mea, placide obdormiſcam in Ieſu Chriſti Domini mei inuocatione, & per eũ conſequar vitam æternam, in qua cum omnibus electis, te in omnem æternitatem celebrem & glorificem. Tibi ſoli ſit honos, laus, & gloria, cum filio tuo, qui tecum viuit in vnitate Spiritus ſancti Deus, in ſæcula ſæculorum, AMEN.

FINIS.

*FRANCOFORTI AD MOE-
num, apud Georgium Coruinum.*

Anno M. D. LXXX.

I AD MOE-
n Coruinum.

LXXX.

128

